RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1908. Andra Kammaren. N:o 60.

Lördagen den 9 maj.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Angående statens egnahemslånerörelse.

Till afgörande förelåg statsutskottets utlåtande, n:o 111, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående den af staten utöfvade egnahemslånerörelse samt i ämnet väckta motioner.

Uti en den 6 mars innevarande år till Riksdagen aflåten proposition (n:o 96) hade Kungl. Maj:t, under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver jordbruksärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen att

1:o) medgifva, att till egnahemslånefonden finge under hvart och ett af åren 1910—1913 ingå de till statskontoret inflytande ränte- och kapitalinbetalningar å från fonden utlämnade lån;

2:o) bemyndiga riksgäldskontoret att, på rekvisition i mån af behof, till egnahemslånefonden öfverlämna ej mindre för år 1908, utöfver hvad Riksdagens år 1904 fattade beslut angående egnahemslånefonden föranledde, ett belopp af högst 800,000 kronor än äfven för hvart och ett af åren 1909—1913 medel till så stort belopp, som funnes erforderligt för att tillsammans med till fonden inflytande ränte- och kapitalinbetalningar å utlämnade lån samt andra fonden tillhöriga medel såväl bestrida den i punkten 3:o) här nedan omförmälda ränteutgift och, under år 1909, det i punkten 7:o) här nedan omförmälda förvaltningsbidrag, som ock tillgodose ett årligt lånebehof af 5 millioner kronor;

3:o) besluta, att riksgäldskontoret skulle af fonden erhålla godtgörelse för den ränteutgift, som genom medels öfverlämnande till fonden för riksgäldskontoret förorsakades;

4:o) medgifva, att såväl förberörda för år 1908 afsedda 800,000 kronor som ock för hvart och ett af åren 1909—1913 ett belopp af 5 millioner kronor finge af Kungl. Maj:t disponeras att såsom statslån tilldelas de hushållningssällskap, aktiebolag och

Angående statens egnahemslåne-rörelse. (Forts.)

föreningar (låneförmedlare), hvilka ville genom utlämnande af egnahemslån bereda mindre bemedlade arbetare eller med dem likställda personer tillfälle att förvärfva egna hem å landsbygden eller å till stad hörande område, för hvilket stadsplan icke blifvit fastställd, dock att, hvad beträffade aktiebolag och föreningar, dylikt statslån finge tilldeles endast sådana, hvilka hade till uppgift att befrämja förvärfvandet af egna hem samt af Kungl. Maj:t, vid pröfning i hvarje särskildt fall, funnes vara såsom mellanhänder vid lånerörelsen lämpliga och bereda tillräcklig trygghet för att egna hems förvärfvande af mindre bemedlade personer blefve på ett oegennyttigt och ändamålsenligt sätt befrämjadt, och hvilkas bolagsordningar eller stadgar vore upprättade i öfverensstämmelse med af Kungl. Maj:t särskildt föreskrifna grunder;

5:o) besluta, att för ifrågavarande lånerörelse skulle gälla följande allmänna villkor och bestämmelser;

Mom. 1. Egnahemslån må, med det i mom. 15 här nedan stadgade undantag, utgå för bildande endast af sådant eget hem, där låntagaren äger såväl jordområdet som därå uppförda byggnader, och kan beviljas för förvärfvande af lägenhet, afsedd för idkande af jordbruk (jordbrukslägenhet), eller lägenhet, där bostaden är det väsentliga (bostadslägenhet).

Dylikt egnahemslån må ej tilldelas annan person, man eller kvinna, än den, som är svensk medborgare, minst 21 år gammal, äger god frejd, är känd för sparsamhet, nykterhet och hedrande vandel samt visserligen ej saknar medel att i någon mån bidraga till bildande af eget hem, men är i behof af kraftigt bistånd för dess förvärfvande; börande egnahemslån i regeln ej utlämnas till den, som är öfver 50 år gammal.

Mom. 2. Egnahemslån skall utgå, då fråga är om jordbrukslägenhet, med minst hälften och högst fem sjättedelar af det med ledning af uppgjordt köpeaftal, värderingsinstrument, brandförsäkringshandlingar, kostnadsförslag eller andra tillgängliga handlingar beräknade och af låneförmedlaren godkända värdet å jorden jämte därå befintliga eller för uppförande afsedda byggnader samt, då fråga är om bostadslägenhet, med minst hälften och högst tre fjärdedelar af samma värde.

Egnahemslån må ej utgå, där det beräknade värdet öfverstiger: för jordbrukslägenhet 6,000 kronor och för bostadslägenhet 4,000 kronor.

Mom. 3. Låneförmedlare, som önskar erhålla statslån för att däraf utlämna egnahemslån, skall inom tid, som Kungl. Maj:t bestämmer, därom hos Kungl. Maj:t göra underdånig ansökning, uti hvilken skall uppgifvas, huru stor del af lånet är afsedd för jordbrukslägenheter och huru stor del för bostadslägenheter.

Lån till förvärfvande af jordbrukslägenheter skola, där ej särskilda omständigheter föranleda undantag, äga företräde framför lån till förvärfvande af bostadslägenheter.

Angående statens egnahemslåne-rörelse. (Forts.)

Mom. 4. Af Kungl. Maj:t beviljadt statslån må af vederbörande låneförmedlare efter ingången af det år, för hvilket lånet anvisats, och före den 1 november samma år på en gång eller i skilda delar lyftas i statskontoret emot aflämnande af en utaf låneförmedlaren till statskontoret eller order ställd, af statskontoret godkänd skuldförbindelse, som skall innefatta låneförmedlarens åtagande att återbetala lånet i den ordning, här nedan stadgas. Statslånebelopp, som nämnda dag kvarstår outtaget, återfaller till fonden.

Annan låneförmedlare än hushållningssällskap skall därjämte, innan någon del af statslånet må utbekommas, till statskontoret aflämna af statskontoret godkänd säkerhet för den afgifna skuldförbindelsens uppfyllande. Låneförmedlare må icke förvägras att under lånetiden utbyta aflämnad säkerhet mot annan, som kan af statskontoret godkännas.

Därest statskontoret under lånetiden skulle finna ställd säkerhet icke vidare vara nöjaktig, skall låneförmedlaren inom af statskontoret förelagd tid, dock minst tre månader, aflämna nya säkerhetshandlingar, som af statskontoret godkännas.

Mom. 5. Statslån, som af Kungl. Maj:t anvisats till beredande af egnahemslån, förräntas efter tre och sex tiondedels procent om året.

Hvad af dylikt statslån icke vid utgången af det år, under hvilket lånet i statskontoret lyfts, blifvit till egnahemslån utlämnadt eller eljest disponeradt, skall till statskontoret inbetalas före utgången af januari månad nästpåföljande år, där ej Kungl. Maj:t, på ansökning, medgifver låneförmedlaren rätt att ytterligare ett år för afsedt ändamål innehafva statslåneboleppet i fråga. Ränta å belopp, som sålunda återbetalas, skall erläggas i den ordning, sista stycket i detta mom. stadgar.

Finnes statslånebelopp vara af låneförmedlare genom aftal, upprättadt i annan ordning, än i mom 8 och 9 säges, eller i strid mot föreskrifterna i mom. 1 och 2, såsom egnahemslån disponeradt, äge Kungl. Maj:t föreskrifva, att sådant statslånebelopp skall, där ej låneförmedlaren inom af Kungl. Maj:t förelagd tid förmår styrka, att behörigt lånekontrakt angående ifrågavarande egnahemslån uppgjorts, omedelbart därefter jämte ränta till statskontoret inbetalas.

Af låneförmedlare utbekommet statslån skall, i den mån detsamma icke bör inbetalas i sådan ordning, som här ofvan i detta moment sagts, med afseende å återbetalningen delas i två lika stora delar: en amorteringsdel och en stående del.

Å amorteringsdelen erlägges, intill dess densamma blifvit till fullo gulden, vid statslån, som utlämnats till beredande af egnahemslån för jordbrukslägenheter, en annuitet af fem procent och vid statslån, som utlämnats till beredande af egnahemslån för bostadslägenheter, en annuitet af sju procent, hvarvid i hvartdera

Angående statens egnahemslåne-rörelse. (Forts.)

fallet såsom ränta räknas tre och sex tiondedels procent å det oguldna kapitalbeloppet af amorteringsdelen. Amorteringsskyldigheten inträder med fjärde året efter utgången af det kalenderår, under hvilket lånet från statskontoret utbekommits. Intill dess kapitalafbetalningen börjar, erlägges endast föreskrifven ränta å statslånets hela belopp. Därefter erlägges, jämte annuiteten å amorteringsdelen, ränta å statslånets stående del, intill dess jämväl denna lånedel till fullo inbetalts.

Statslånets stående del kan, där ej sådant förhållande, hvarom i mom. 7 här nedan sägs, mellankommer, från statens sida icke uppsägas, förrän amorteringsdelen till fullo guldits, och åtnjuter låneförmedlaren därvid sex månaders uppsägning. I hvarje fall skall likväl den stående delen vara gulden inom fem år, från det sista inbetalningen å amorteringsdelen bort fullgöras.

Ränta och amortering å statslån skall för hvarje år af låneförmedlare till statskontoret inbetalas före utgången af mars månad nästpåföljande år; skolande alltså den första amorteringen verkställas under det femte året från utgången af det år, då statslånet lyfts.

Mom. 6. Varder, sedan lånekontrakt, hvarom i mom. 8 sägs, blifvit angående beviljadt egnahemslån upprättadt, rätten till utbekommande af lånet eller del däraf af låntagaren förverkad, eller varder redan utlämnadt egnahemslån till låneförmedlaren återbetaldt i annan ordning än såsom årlig kapitalafbetalning å amorteringsdelen, skall det lånebelopp, till hvars utbekommande rätten förverkats eller som till låneförmedlaren återbetalts, före utgången af mars månad året efter det, då förverkandet skedde eller återbetalningen ägde rum, jämte ränta till statskontoret inbetalas.

Mom. 7. Ställer sig låneförmedlare icke till efterrättelse här ofvan meddelade bestämmelser i fråga om ränte- och kapitalafbetalning, eller underlåter låneförmedlare, som af statskontoret erhållit föreläggande att aflämna nya säkerhetshandlingar, att inom föreskrifven tid sådant fullgöra, äger statskontoret att därom göra anmälan hos Kungl. Maj:t, som bestämmer, huruvida oguldet statslånebelopp jämte ränta skall anses vara till återbetalning genast förfallet.

Mom. 8. Rörande hvarje egnahemslån skall, innan någon del däraf må af låntagaren uppbäras, mellan låneförmedlaren och låntagaren upprättas fullständigt lånekontrakt, hvaruti bestämmelser i följande afseenden skola finnas intagna, nämligen:

beträffande belägenheten, storleken och värdet af den lägenhet, för hvars förvärfvande lånet lämnas, samt densammas egenskap af jordbrukslägenhet eller bostadslägenhet;

rörande lånets belopp, säkerheten och villkoren i fråga om ränta och återbetalning;

huruvida lånet må på en gång eller i särskilda terminer lyftas, samt angående sättet och villkoren för lånets utbekommande;

angående viss tid, inom hvilken lånet skall vara till fullo uttaget, vid äfventyr att rätten till utbekommande af ej lyft belopp skall vara förverkad;

beträffande hvilka byggnader böra å lägenheten uppföras och tiden, inom hvilken de böra vara fullbordade;

rörande låntagarens skyldigheter i fråga om lägenhetens häfdande och underhållande, samt byggnadernas brandförsäkrande;

angående den kontroll från låneförmedlarens sida, som låntagaren skall vara skyldig underkasta sig; samt

därom, att möjligen uppkommande tvister mellan låneförmedlare och låntagare beträffande tillämpningen af lånekontraktets bestämmelser skola afgöras af skiljemän i enlighet med lagen om skiljemän den 28 oktober 1887, samt att klander mot skiljemännens beslut icke må äga rum.

Angående statens egnahemslåneverksamhet. (Forts.)

Mom. 9. Vid uppgörandet af det i mom. 8 omförmälda lånekontraktet skall lända till efterrättelse:

1) att tiden för vare sig lånets uttagande till fullo eller i kontraktet bestämda byggnaders fullbordande icke må bestämmas senare än till början af det år, med hvilket amorteringsskyldigheten inträder;

2) att låneförmedlaren ej äger att — utom i fall, hvarom i mom. 15 här nedan sägs — för egnahemslånet betinga sig annan säkerhet än första inteckning i lägenheten, dock att sådana inteckningar för annat än fordran, hvilka icke hafva afsevärd betydelse för egnahemslägenhetens värde, må kunna få kvarstå med bättre förmånsrätt: ägande tillika låneförmedlare, utan hinder af dessa bestämmelser, att, sedan lånekontrakt upprättats, såsom förskott å beviljadt egnahemslån utbetala större eller mindre del däraf mot säkerhet, som låneförmedlaren pröfvar tillfredsställande, i hvilket fall emellertid inteckningssäkerhet, som ofvan sagts, skall vara för hela egnahemslånet ställd senast före början af det år, med hvilket amorteringsskyldigheten inträder, vid äfventyr att frågan om egnahemslånet anses hafva förfallit och hvad i förskott utbetalats jämte ränta genast skall till låneförmedlaren återbetalas; och

3) att andra villkor icke må betingas i fråga om ränta och återbetalning, än i mom. 5 här ofvan angående statslån stadgats, dock med undantag i följande afseenden, nämligen:

att uppsägningstiden för egnahemslånets stående del må kunna bestämmas till fem månader;

att låneförmedlare och egnahemslånetagare må äga att öfverenskomma angående tid och sätt för erläggande af de årliga ränte- och kapitalafbetalningarna;

att låntagaren skall äga att, därest han så önskar, ej mindre under amorteringstiden på en gång infria återstoden af amorterings-

Angående statens egnahemslåneverksamhet. (Forts.)

delen än äfven före lånetidens utgång inbetala egnahemslånets stående del i dess helhet eller delvis; samt

att låneförmedlaren må kunna förbehålla sig rätt att under nedan angifna förutsättningar uppsäga egnahemslånet till inbetalning å tid, som låneförmedlaren bestämmer, nämligen:

a) om låntagaren ej fullgör hvad i kontraktet föreskrifvits i fråga om lägenhetens bebyggande;

b) om låntagaren visar sig försumlig i att erlägga föreskrifven ränte- och kapitalafbetalning;

c) om låntagaren försummar att erlägga brandförsäkringsafgift för lägenheten eller eljest åsidosätter för brandförsäkringens giltighet stadgade villkor;

d) om fastigheten vanvårdas till jord och byggnad eller om byggnad nedrifves eller bortflyttas och värdet å lägenheten därigenom så minskas, att säkerheten för egnahemslånet ej vidare kan anses fullt betryggande;

e) om äganderätten eller — beträffande de lägenheter, som i mom. 15 här nedan afses — besittningsrätten till lägenheten i dess helhet eller del däraf genom köp eller annat fång från låntagaren öfvergår i andra fall, än då lägenheten i dess helhet öfvertages antingen af efterlefvande make eller af bröstarfvinge eller af efterlefvande make och af bröstarfvinge, hvilka behålla lägenheten oskiftad, eller ock af annan person, hvilken är till egnahemslåns erhållande behörig;

f) om låntagaren genom bedräglig uppgift föranledt egnahemslånets beviljande;

g) om låntagaren afflyttar från lägenheten under sådana omständigheter, att det kan skäligen antagas, att han eller hans familj icke vidare ämna bebo densamma, eller eljest sådana förhållanden inträffat, att låntagaren, med hänsyn till det med egnahemslånet afsedda ändamål, uppenbarligen icke längre bör få tillgodonjuta detsamma.

Mom. 10. Lånekontraktet skall upprättas i två exemplar, af hvilka hvardera kontrahenten skall taga ett; och skall afskrift af kontraktet genom låneförmedlarens försorg ofördröjligen efter detsammas affattande insändas till Kungl. Maj:ts befallningshafvande i det län, där lägenheten är belägen.

Mom. 11. Låneförmedlare vare obetaget att under lånetiden medgifva låntagare de lindringar i afseende å egnahemslånets återbetalning eller låntagarens skyldigheter i öfrigt, hvilka icke strida mot föreskrifterna uti mom. 1 och 2 eller eljest äro oförenliga med egnahemslånets ändamål, dock att tiden för egnahemslånets uttagande till fullo eller i kontraktet bestämda byggnaders fullbordande icke må utsträckas längre, än i mom. 9 stadgats.

Mom. 12. Inkomna lånekontrakt skola af Kungl. Maj:ts befallningshafvande granskas. Finner Kungl. Maj:ts befallningshafvande därvid lånekontrakt ej vara upprättadt i enlighet med bestämmel-

serna i mom. 8 och 9 samt med iakttagande af föreskrifterna i mom. 1 och 2, har Kungl. Maj:ts befallningshafvande att, med bifogande af infordrad förklaring från vederbörande låneförmedlare, därom göra anmälan hos Kungl. Maj:t.

Angående statens egnahemslånerörelse. (Forts.)

Mom. 13. Låneförmedlare skall årligen före april månads utgång till Kungl. Maj:ts befallningshafvande i hvarje län, inom hvilket låneförmedlaren förmedlar egnahemslån, afgifva redogörelse enligt fastställdt formulär för lånerörelsen under det nästföregående året, hvilka redogörelser det åligger Kungl. Maj:ts befallningshafvande att inom påföljande maj månad till landtbruksstyrelsen öfversända.

Mom. 14. Därest hushållningssällskap så önskar och hos Kungl. Maj:ts befallningshafvande i länet i ämnet gör framställning, äger Kungl. Maj:ts befallningshafvande ombesörja, att räntor och afbetalningar å af sällskapet utlämnade egnahemslån varda i samband med kronans arrenden eller annan under våren infallande uppbörd genom vederbörandes försorg debiterade, uppburna och redovisade.

Mom. 15. Till förvärfvande af bostadslägenhet, för hvilken med ständig och oinskränkt besittningsrätt upplåtits mark, tillhörande Kungl. och Hvitfeldska stipendieinrättningen, må egnahemslån tills vidare utgå, utan hinder däraf att låntagaren icke har äganderätt till lägenhetens tomtområde; ägande låneförmedlare att för dylika egnahemslån antaga den säkerhet, de pröfva lämplig.

Dessa villkor och bestämmelser skola gälla såväl för lån, som beviljas från de medel till belopp af högst 800,000 kronor, som Riksdagen bemyndigat Kungl. Maj:t att för år 1908 ytterligare disponera såsom statslån ur egnahemslånefonden, som ock för alla lån, som beviljas för år 1909 eller senare år, samt skola från och med år 1909, såvidt angår förhållandet mellan staten och låneförmedlarne, gälla äfven sådana statslån, som beviljats före den 1 mars 1908, dock att hvad i mom. 5, femte stycket, stadgas därom, att å amorteringsdelen vid statslån, som utlämnats till beredande af egnahemslån för jordbrukslägenheter, skall erläggas en annuitet af allenast fem procent, icke afser dylika lån.

6:o) medgifva, att Kungl. Maj:t måtte äga meddela de ytterligare föreskrifter, som i afseende å ifrågavarande lånerörelse kunde finnas erforderliga;

7:o) medgifva, att Kungl. Maj:t måtte under år 1909 af egnahemslånefondens medel anvisa såsom bidrag till låneförmedlare för betäckande af för dem genom lånerörelsen uppkommande kostnader och möjliga förluster ett belopp, motsvarande för hvarje låneförmedlare en half procent af den ej till betalning förfallna kapitalskuld, hvari låneförmedlaren på grund af från fonden utbekomna statslån vid samma års början häftat till staten.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande proposition hade utskottet till behandling förehaft dels en i Första Kammaren af

Angående statens egnahemslånerörelse. (Forts.)

herr *G. Benedicks* väckt motion, n:o 21, och dels fyra inom Andra Kammaren afgifna motioner, nämligen:

1:o herrar *C. A. Lindhagens* och *K. A. Tengdahls*, n:o 208, däri föreslagits, att Riksdagen ville besluta sådant tillägg till villkoren för egnahemslånerörelsen, att innehafvare af tomträtt måtte äga rättighet erhålla lån mot säkerhet af inteckning i tomträtten;

2:o herrar *C. G. Johanssons* i Aflösa och *C. R. Johanssons* i Jönköping, n:o 269,

3:o herr *E. A. Lindblads* i Närlunda, n:o 279, i hvilken herr *O. A. Berg* i Staby *m. fl.* instämt, samt

4:o herr *J. W. Lundins* och friherre *O. B. A. Silfverschiölds*, n:o 304.

Utskottet hemställde, att Riksdagen, med anledning af Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition samt med afslag å herrar Benedicks, Lindhagens och Tengdahls, Johanssons i Aflösa och Johanssons i Jönköping, Lindblads i Närlunda samt Lundins och friherre Silfverschiölds ofvan omförmälda motioner, måtte

1:o) medgifva — lika med Kungl. Maj:ts förslag — lån;

2:o) bemyndiga — lika med Kungl. Maj:ts förslag — kronor;

3:o) besluta — lika med Kungl. Maj:ts förslag — förorsakas;

4:o) medgifva — lika med Kungl. Maj:ts förslag — grunder;

5:o) besluta — lika med Kungl. Maj:ts förslag — — jordbrukslägenheter, en annuitet af sex procent och vid statslån — lika med Kungl. Maj:ts förslag — — lämplig.

Dessa villkor — lika med Kungl. Maj:ts förslag — före den 1 mars 1908.

6:o) medgifva — lika med Kungl. Maj:ts förslag — erforderliga; samt

7:o) medgifva — lika med Kungl. Maj:ts förslag — till staten.

Reservationer hade emellertid afgifvits af:

herrar *Starbäck*, *Larsson* i Lund och *Thorsson*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen, med anledning af Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition äfvensom herrar Lindhagens och Tengdahls förenämnda motion samt med afslag å herrar Benedicks, Johanssons i Aflösa och Johanssons i Jönköping, Lindblads i Närlunda samt Lundins och Silfverschiölds ofvan omförmälda motioner måtte

1:o) medgifva — — — förorsakas;

4:o) medgifva — — eller till stad hörande område, hvilket ej af Kungl. Maj:t finnes böra undantagas, dock att — — grunder;

5:o) besluta — — — godkännas.

Mom. 5. Statslån — — — stående del.

Å amorteringsdelen — — — annuitet af fem procent — — — inbetalts.

Statslånets — — — redovisade.

Angående statens egnahemslånerörelse. (Forts.)

Mom. 15. Till förvärfvande — — — Kungl. och Hvitfeldtska stipendieinrättningen samt å område, som innehafves under inskrifven tomträtt, — — — lämplig.

Dessa villkor — — — till staten;

herr *Persson* i Tällberg, som instämt med herr Starbäck m. fl. i hvad deras förslag afsåg bifall till herrar Lindhagens och Tengdahls motion; samt

herr *Johansson* i Aflösa, som dels yrkat bifall till sin och herr Johanssons i Jönköping i ämnet väckta motion, dels instämt i herr Starbäcks m. fl. förslag om att annuiteten skulle bestämmas till fem procent.

Punkten 1:o).

Utskottets hemställan bifölls.

Efter föredragning af *punkten 2:o)* lämnades på begäran ordet till

Herr Staaff, som yttrade: Vid denna andra punkt kan jag icke underlåta att be att få framföra en synpunkt. Herr jordbruksministern har i den kungl. propositionen påyrkat, att ett låneanslag af högst 5 millioner kronor för hvart och ett af de fem följande åren skulle lämnas till egnahemslånerörelsen. Jag för min del är mycket tveksam, huruvida den motivering, som jordbruksministern därvid har framfört och som statsutskottet har godkänt, inte i själfva verket innebär en principiellt helt och hållet annan ståndpunkt än den, som gjordes gällande vid egnahemsrörelsens uppkomst och införande här i landet. När egnahemsrörelsen uppkom, då tänkte man sig att uti denna rörelse finna ett medel, om icke till bot, så åtminstone till hämmande af den landsskadliga emigrationen. Men det är väl inte gärna möjligt att säga, att den synpunkten är fasthållen, i fall man låter sig angeläget vara att till visst belopp för året begränsa de lånemedel, som få tas i anspråk för ändamålet. Om man säger: högst 5 millioner få tagas i anspråk, hur många nya egna hem betyder det? Ja, det vågar jag inte säga, men jag antager, att det måste vara något sådant som mellan 1,000 och 1,500. Vore det endast jordbrukslägenheter, så skulle man kunna säga, att det blefve cirka 1,000, men nu är det också fråga om bostadslägenheter, för hvilka lånen äro mindre, och jag antager därför, att något sådant tal, som jag nämnde, skulle vara det rätta. Ser jag på de sista årens emigrantsiffror, finner jag, att år 1903 var emigrantantalet 39,525, år 1904 22,000 i rundt tal, 1905 24,000, 1906 nära 25,000. I fall jag därifrån afräknar immigrantantalet för dessa år, som jag nyss nämnt, utgjorde detta resp. 7 à 8,000, något öfver 9,000, mellan 8 och 9,000 och mellan 9 och 10,000.

Angående statens egnahemslånerörelse. (Forts.)

Ser jag på det sista året, för hvilket statistik i detta afseende finnes, nämligen år 1906, så finner jag alltså, att saldot till landets nackdel är ungefär 14,000. Men det är väl tydligt, att emot en sådan emigrantström kan man ju inte egentligen tala om egnahemsrörelsen såsom ett botemedel i stort, då man uttryckligen begränsar antalet af de egna hem, som kunna upprättas om året, genom att på detta sätt begränsa lånebeloppet. Jag tror därför, att det hade varit lyckligare, om en mera elastisk form hade gifvits för statens bidrag till detta stora ändamål, och jag beklagar mycket, att jag icke för annat arbete haft tid att väcka en motion i detta ämne, hvilket jag eljest skulle ha gjort. Nu återstår det mig naturligtvis endast att på detta sätt under öfverläggningen frambära mina stora tvifvel och uttala min gensaga mot riktigheten af det betraktelsesätt, som här kommit till synes. Jag vill på samma gång härmed ha gjort så mycket, att i fall under de fem årens lopp en förändrad stämning skulle framträda, så att man skulle önska att, där uppenbart behof däraf framträder, höja lånebeloppet, det åtminstone icke måtte kunna sägas, att icke en enda röst har höjt sig, då denna angelägenhet nu vid denna riksdag förevar och denna proposition godkändes. Det är endast detta, som jag för närvarande ber att få uttala, och jag har således, herr talman, icke något yrkande att göra.

Herr Lindblad i Närlunda: Herr talman! Det skulle ha varit angenämt att få instämma med Kungl. Maj:t i den här frågan, ty det är ju alltid angenämt och särskildt att få instämma med herr jordbruksministern. Men då jag i fjol uttalade vissa andra meningar i hit hörande frågor och inte här finner något beaktande af desamma, så måste jag vidhålla i hufvudsak de meningar, för hvilka jag då gjorde mig till tolk. Det skulle äfven ha gladt mig, om statsutskottet i vissa delar vidhållit den ståndpunkt som det i fjol intog. Nu har man emellertid velat gå den af Kungl. Maj:t anvisade vägen, men jag nödgas belysa frågan med att påpeka, hur man kommit dit, där man nu i dag befinner sig.

Vi veta, att frågan hittilldags varit begränsad till egna hem på *landsbygden;* detta har haft sitt gifna stöd af de motionärers yrkanden, på grund hvaraf frågan fördes fram i Riksdagen. Det var år 1899 som ett flertal motionärer uppträdde i frågan och yrkade på understödsmedel för egna hems bildande. En motionär säger: »Att frågan därvid borde begränsas till arbetsklassen på landet, berodde på flera skäl. Dels vore det oförnekligt, att arbetarne på landet i många afseenden lefde under mindre lyckliga förhållanden än arbetarne i städerna. Statens ingripande till förmån för stadsarbetaren vore därför mindre behöfligt, på samma gång man skulle kunna hoppas, att en förbättring i berörda hänseende af landtarbetarens ställning skulle motverka den allt mer tilltagande strömningen af arbetare till städerna och i någon mån

råda bot å den redan nu förefintliga bristen på landtbruksarbetare. Dels ägde stadsarbetarne med deras rikare tillgång på penningar och större lätthet att associera sig möjlighet att själfva förskaffa sig egna hem, i den mån behof af sådana hos dem framträdde. Dels gjorde de hygieniska fördelar, som med egna hem vore förenade, sig företrädesvis gällande å landet. Dels kunde man förutse, att ett allsidigt genomförande af den ifrågasatta reformen skulle ställa så stora anspråk på statsverket, att begränsning vore nödvändig.» Och i samma riktning har en motionär här i kammaren, herr Pantzarhielm, uttalat sig. Hans motion innehåller dessa beaktansvärda ord: »I afseende å den för jordbruket ödesdigra öfverflyttningen af arbetskraft från landet till städerna och andra industricentra har motionären vidare anfört, att grunden till denna utvandring till städerna, hvilken äfven hos oss gjort sig märkbar, ehuru ännu så länge i mindre grad — år 1890 t. ex. minskades i Sverige landtbefolkningen med 5,384 personer, under det att samtidigt städernas befolkning betydligt ökades — borde sökas i de ekonomiska, psykiska och etiska moment, hvilka öfver hufvud ligga till grund för vår tids sociala fråga. Trängtan efter oberoende, en högre social ställning och aktning för personligheten trängde allt djupare ned i massan af folket. Idealen af vällefnad, frihet och människovärde, som förut ansetts som de s. k. bildade klassernas privilegium, ville delas af mängden. De intelligenta och kraftiga personligheterna droge bort för att söka nå dessa ideal, som de — kanske ofta förgäfves — sökte i städerna, de mindre begåfvade och svagare individerna stannade kvar på landsbygden och avancerade där tåligt och undergifvet, som far gjort före dem, den sociala rangskalan uppåt från vaktpojke till dräng och statkarl eller torpare och nedåt igen till bortauktionerad understödstagare och fattighjon. Samtidigt hotades på många håll jordbruket att gå under till följd af brist på arbetsfolk.» Och i den motionens syfte var det en hel del instämmanden från kammarledamöter, som ännu tillhöra Riksdagen. Jag nämner: Höjer, Fridtjuv Berg, Staaff, Bromée, Nydal, Johan Ericsson, C. Wallis, Nyström, K. G. Karlsson m. fl. Där förekomma synpunkter, som alldeles påtagligen bevisa nödvändigheten af fonders bildande för att bibehålla om möjligt befolkningen på landsbygden och att söka bereda arbetstillfällen för denna befolkning och måhända äfven tillgodose behofvet af jordbruksarbetare.

Angående statens egnahemslånerörelse. (Forts.)

Nu däremot vill man gå längre, och Kungl. Maj:t föreslår, att man skall utsträcka denna lånerörelse till stads icke planlagda område. Men uti betänkandet finner man därjämte en reservation af tre utskottsledamöter, som föreslå, att den skall omfatta jämväl till stad hörande område, som ej af Kungl. Maj:t undantagits». Jag vet nu ej, hvilken bemärkelse dessa reservanter lägga in i de orden, men jag fattar dem som en utsträckning;

Angående statens egnahemslåne-rörelse. Forts.)

och så veta vi vidare, att i dag föreligger ett annat betänkande från tillfälliga utskottet n:o 5, som har behandlat en motion af herrar Lindhagen och Tengdahl, hvilken motion utskottet tillstyrker enhälligt, och som går ut därpå, att en lånefond skall bildas för att bereda tillfälle åt mindre bemedlade att »förvärfva bostäder» på städernas områden i allmänhet, alltså äfven på stads planlagda område.

Vi kunna alltså tydligen förstå, att äfven denna fond skall till fullo användas och att mera penningar kunna komma att erfordras. Men då torde det ha varit i sin ordning att redan nu göra en begränsning, huru långt statens uppoffringar för detta ändamål skola gå. Jag konstaterar, att äfven herr jordbruksministern i motiveringen till den kungl. propositionen framhållit, att det kunde ha funnits skäl för att sådana ärenden, där det är fråga om byggande af egna hem på stadsområden, öfvertoges af civilministern. Jag finner detta så mycket mera på sin plats, som sedermera, strax före påsk, inkom en proposition just från civilministern, däri han hemställde om bildande af en fond å 400,000 kronor, som skulle tillhandahållas de arbetare, som vilja bygga vid Trollhättan antingen på friköpta tomter eller å tomter, som innehades med tomträtt. *Dessa lån skulle löpa med 4 procents ränta.* Hade nu det af jordbruksministern gjorda uttalandet, att civilministern borde taga om hand frågor, som röra byggandet å stadsområden, ledt till någon påföljd i åsyftad riktning, så förmodar jag, att civilministern i detta fall icke kunnat ställa sig på annan ståndpunkt än den, som han intog beträffande byggande vid Trollhättan. En räntesats af 4 procent synes vara tillbörlig, äfven här med hänsyn till riksgäldskontorets anhållan, att statens egna ränteutgifter skulle blifva godtgjorda. Det är ju klart, att dessa fonder framdeles skola ökas, i den mån de tagas i anspråk, och vi hörde ju också den siste talaren framhålla, att det hade varit lyckligare, om man icke bundit sig vid något visst belopp, utan haft mjukare och tänjbarare former för att sålunda bättre kunna tillfredsställa *alla* de behof, som på detta område uppstå. Det hade fördenskull, synes det mig, varit lämpligare, om man för de nya egnahemslån, som nu skulle medgifvas, stadgat en räntefot som täcker statens egna utgifter.

Hvarför tilltror man sig då att på detta sätt kunna göra gällande någon olikhet emellan jordbrukslägenheter och bostadslägenheter å stadsområde? Att det finnes några bostadslägenheter äfven på landsbygden, tror jag spelar mindre roll, ty de torde väl i de flesta fall vara förenade med åtminstone någon jord till planteringsland. Det synes mig, som om gränsen härvidlag borde dragas mellan å ena sidan de egna hem, som bildas ute på rena landsbygden och å andra sidan de hem, som uppstå omedelbart invid städerna. Om vi nämligen vilja vara rättvisa, nödgas vi medgifva, att en innehafvare af en jordbruks-

Angående statens egnahemslåne-rörelse. (Forts.)

lägenhet har måst betala vida mera för att kunna sätta i gång sin handtering, än hvad en innehafvare af en bostadslägenhet behöft lägga ut för sin lägenhet. En småbrukare måste skaffa sig både jord och hus för såväl eget behof som för sina kreatur och för grödan; han måste skaffa sig inventarier, såsom kreatur m. m. För bostadslägenheten behöfves däremot endast att man sörjer för sin egen person; det är andra, hans arbetsgifvare, som sörja för den behöfliga arbetsredskapen, arbetslokaler, maskiner och öfriga behof i den vägen. Jag tror för min del, att det icke är orimligare att här gynna det rena jordbruket ensamt för sig än att göra åtskilliga åtskillnader, som förekomma i många andra fall, såsom t. ex. i fråga om beviljande af lån ur odlingslånefonden, därvid man sökt att på olika sätt tillgodose jordbrukets olika behof i Norrland och i mellersta Sverige. Vill man verkligen söka bibehålla befolkningen på landsbygden och vill man befrämja uppkomsten af *småbruk*, så finnes det ingen annan utväg än att låta staten göra sina största uppoffringar i sådant syfte. Man får då icke skipa en mera ytlig och schablonartad rättvisa och säga, att *alla* statens medborgare skola blifva på ett och samma sätt tillgodosedda, utan man måste afmäta det så, att den svagaste parten får större understöd från statsverket än den starkare; i annat fall få vi icke fram hvad vi vilja. Jag är icke den, som på något sätt vill motsätta mig, att äfven stadsarbetare måtte komma i åtnjutande af jämförelsevis billiga lån, men jag tror, att utvecklingsmöjligheterna äro så mycket honom till favör, att han reder sig godt, äfven om han skulle få betala efter den räntefot, som Kungl. Maj:t på civilministerns hemställan fastställt för egnahemslån vid Trollhättan. Då hade större öfverensstämmelse vunnits på likartade områden, hvilket varit till fördel, enär man då kunnat tillmötesgå alla de lånebehof, som uti nu ifrågavarande afseende förefinnas. Jag tror, att det hade varit klokare, om man vidtagit sådana åtgärder, som kunnat hjälpa *flera*, men på ett *mera rättvist sätt*, icke genom skipande af en ytlig rättvisa, hvarigenom alla få lika, utan genom att låta alla, som tillhöra en viss kategori, komma i åtnjutande af samma förmån.

Jag har särskildt haft tillfälle att se, huru statens försök att befrämja uppkomsten af jordbrukslägenheter i verkligheten slå ut. Jag har just färska exempel därpå. Vid fjolårets värdering i Södermanland föreslogos tre nya obebyggda egnahemslägenheter till afsöndring, men de ha icke lockat någon antaglig spekulant, och jag har alldeles klart för mig, att det icke skall lyckas oss finna några, som äro hågade öfvertaga dessa lägenheter till byggande. Detta är helt enkelt ett utslag af allmänhetens farhågor för att det icke skall bära sig att bebygga ett sådant jordområde, där allting skall byggas nytt från grunden; allmänheten torde nog hafva rätt därvidlag. Det är att märka

Angående statens egnahemslåneverksamhet. (Forts.)

att lägenheterna i fråga ligga i närheten af järnväg, det ena blott en fjärdingsväg från station, men de ha det oaktadt icke lockat antagliga spekulanter. För min del kan jag icke finna, att värderingen härvid satts för högt, utan det föreslagna priset torde få anses skäligt.

Jag vill äfven erinra därom, att när det gäller bebyggande invid stad, har man att räkna med den s. k. oförtjänta värdestegringen. Man har nu infört ett särskildt institut, tomträtten, för att komma åt denna ofrivilliga stegring i pris, och därför vill jag fråga, om det verkligen är rätt, att staten med egna uppoffringar befordrar sådan tomtvärdestegring invid städerna. Det synes åtminstone mig vara oegentligt, att staten skall göra några *uppoffringar* för att skapa lägenheter, som sedermera af sig själfva stiga till vida högre pris. Samma uppfattning torde också ligga till grund för den af herr Staaff m. fl. framhållna synpunkten, att man icke bör här medgifva fullständig äganderätt, utan söka få till stånd en utveckling af tomträtten, i syfte just att en gång kunna återvinna dessa fastigheter, som, enligt hvad man klart kan förutse, komma att stiga i värde. Detta försök att träffa just den oförtjänta värdestegringen är bevisande nog. Jag kan emellertid icke gå med på att åsikten är riktig, när det gäller det rena jordbruket, ty såvida icke jordbrukslägenheterna ligga invid en järnvägsstation eller annan mera bebyggd plats, förekommer i fråga om dem icke någon värdestegring mer, än hvad skäligt kan vara; lägenhetsägaren behöfver nog någon sådan som uppmuntran för sitt arbete. I det nämnda försöket ligger dock ett fullkomligt erkännande af att här förefinnas faktiskt större utsikter, att lägenheterna skola stiga i värde.

Jag anser det vara min plikt att säga detta, ty jag tror, att det är af stor vikt, att vi göra allt hvad göras kan för att få behålla vår jordbrukarebefolkning och få landsbygdens behof tillgodosedda.

Enligt mitt förmenande böra vi i sådant syfte låta de hittills gällande villkoren för utfående af egnahemslån fortfarande där äga tillämpning. Om emellertid staten anser, att den vill understödja nya företag och utsträcka sin hjälpande hand till andra kategorier af landets inbyggare, då må man i fortsättningen se till, att full rättvisa skipas, att alltså tillbörlig hänsyn tages till hvad behofven i de olika fallen kräfva.

Det är dessa synpunkter, som jag velat här framhålla. Jag inser ju mycket väl, att det icke går att nu få dem igenom, men jag hoppas och tror, att de de dock skola framdeles blifva beaktade. Ty om denna låneverksamhet i fortsättningen skall komma in på rätt bog, är det min alldeles bestämda öfvertygelse, att en sådan åtskillnad som den, jag här sökt angifva, *måste* genomföras.

Jag har haft att behandla en framställning från Eskilstuna

Angående statens egnahemslånerörelse. (Forts.)

stad, däri staden begär att för en egnahemsförenings bildande få från ett kronans område lösa till sig icke mindre än 120 tunnland. Jag frågar: Är det rimligt, att en dylik förening lägger sig till med ett så stort område? Man kan ju icke tänka sig, att detta stora område skall kunna blifva föremål för vederbörlig tomtindelning, och då kommer tvifvelsutan Eskilstuna stad, som gjort stora ansträngningar för att hålla regleringsmöjligheterna af sitt blifvande område i sin hand, att stå inför den situationen, att omedelbart invid sina knutar få ett dylikt oregleradt område. Det ligger icke längre från stadens nu planlagda område än hvad Skansen gör från Stockholms planlagda område. Jag frågar, om någon stockholmare skulle lämna till fritt bebyggande utan närmare reglering ett område, som ligger så nära inpå själfva staden? Men skall man nu exploatera dessa områden med tillhjälp af statsmedel mot så billig ränta, kommer det att hämna sig på stadens öfriga innebyggare, och de komma, när dessa områden skola återförvärfvas för reglering, med säkerhet att få betala dem betydligt dyrare.

Jag skall icke göra något yrkande, utan jag har endast velat framhålla dessa synpunkter.

Herr Juhlin: Den förste talaren här, som öppnade debatten i den här frågan, framställde önskvärdheten af att beloppet icke blifvit fastslaget till högst 5,000,000 kronor årligen. I det stycket delar jag hans åsikt, men dock tror jag å andra sidan, att, om det kommer att visa sig, att efterfrågan blir så stor, att dessa belopp visa sig otillräckliga, det icke behöfver möta synnerliga svårigheter att vid en kommande Riksdag göra framställning om beloppets höjande. Denna verksamhet har ännu icke tagit så stark fart, att man har att befara några synnerliga vådor af att godkänna det föreliggande förslaget.

Jag har under ett par tre år sysslat med anordnande af småbruk i Södermanland. Jag måste säga, att icke har det visat sig, att efterfrågan varit så oroväckande stor, och jag tror icke heller, att man kan göra någon massproduktion af sådana här småbruk. Detta arbete är tyvärr, som den föregående ärade talaren sade, så mödosamt, och det blir så dyrt med de höga betalningar, som nu lämnas för arbete i andras tjänst — äfven i industrien med flera arbetsområden — att dessa små jordbruk locka icke så synnerligen många. Jag anser i hvarje fall, att man bör på allt sätt omhulda och understödja arbetet för de få, som förstått och förstå att uppskatta värdet af det egna hemmet och som nedlägga både tid, arbete och omsorger för att skaffa sig detsamma.

Men det är andra saker, som jag vill påpeka och som jag särskildt vill rekommendera i Riksdagens åtanke, om något i den vägen kan åtgöras, och det är angående de orimligt många svå-

Angående statens egnahemslåneverksamhet. (Forts.)

righeter, som resa sig för dessa småbrukare, då de skola erhålla egnahemslån. Nu är visserligen nödvändigt att föreskrifva en hel del säkerhetsåtgärder, och man kan ju icke heller förtänka låneförmedlarne, att de vilja skaffa sig största möjliga säkerhet, men de kunna i hvarje fall drifva detta alldeles för långt. Särskildt kan man ju enligt mitt förmenande icke godkänna den uppfattning, som åtminstone somliga egnahemsnämnder hysa, nämligen att de kunna helt enkelt neka lån till småbrukare med det kategoriska påståendet, att det icke bär sig. Det är ju ett fullkomligt subjektivt omdöme. Man vet ju, att personer kunna reda sig på fyra till fem tunnland, och det finns personer, som icke kunna reda sig på två hundra tunnland. Det är sålunda ett påstående, som icke har något värde. Jag tänker mig, att i dessa fall borde egnahemsnämndernas uppgift icke vara någon annan än den att pröfva värdet af den lilla egendom, hvars ägare har anmält sig till att erhålla lån. Om man icke kan värdera egendomen till 6,000 kronor, så kanske till 5,000 kronor eller lägre belopp och lämna lån i proportion därefter. Åtminstone inom Södermanland har man haft den tendensen.

En annan fara, som herr Lindblad påpekade och som jag för min del icke anser vara utan betydelse, är den, att egnahemsnämnderna företrädesvis lämna lån till sådana platser, som äro belägna intill industricentra eller hafva synnerligen gynnsamma kommunikationer. Det kan ju icke förnekas, att det ligger en viss betydelse däri, men å andra sidan skulle man utsätta sig för risken, att stora delar, som lämpa sig för egnahem eller småbruk, skulle kunna bli alldeles utan. Åtminstone möter det svårigheter, det kan jag säga af egen erfarenhet.

Jag har icke trott, att dessa småbruk skulle afse att stödja det större jordbruket. Det har ju icke ingått i den plan, statsmakterna uppgjort för beredandet af dessa småbruk. Jag för min del tror, att om det skall lyckas för småbrukarne i deras arbeten, måste de ägna all sin tid åt det egna jordbruket, och den uppfattningen börjar göra sig gällande mer och mer bland såväl större som mindre jordbrukare. Äfven vid sådana småbruk, där brukarne fullgjort sitt arrende i dagsverken, tror jag, att det skulle vara fördelaktigt, om de finge erlägga sitt arrende i kontanter för att kunna få ägna all sin tid åt det egna jordbruket. Detta utesluter icke, att tider kunna inträffa, då det kan vara godt för dessa småbrukare att få arbete hos andra för att därmed understödja sin ekonomi.

Jag tror, att denna sak är mycket behjärtansvärd, och jag kan icke neka till att det är mycket välvilligt af såväl regeringen som statsutskottet att komma med dessa framställningar. Jag skulle dock för min del känt större glädje, om statsutskottet gått in på Kungl. Maj:ts framställning rörande annuiteten för dessa lån. Visserligen föreligger icke denna punkt nu till be-

handling, men, då jag har ordet, vill jag säga, att jag tror, att det hade varit att underlätta denna verksamhet högst väsentligt, om man gått in på Kungl. Maj:ts förslag. Då det emellertid är föga utsikt att vinna bifall till Kungl. Maj:ts framställning, vill jag icke göra något yrkande därom.

Angående statens egnahemslånerörelse. (Forts.)

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Alfred Petersson: Herr talman, mina herrar! Jag ber först att med anledning af den förste ärade talarens uttalade betänkligheter rörande den föreslagna begränsningen af det årliga lånebeloppet till 5 miljoner kronor få säga, att motivet för mig, när jag föreslog en begränsning af detta belopp, långt ifrån varit det, att jag velat lägga någon slags hämmande hand på egnahemslånerörelsen. Tvärtom tror jag mig kunna säga, att jag hyser det allra största intresse för utvecklingen af denna rörelse, liksom jag tror, att den i sig innebär många och stora fördelar i socialt afseende, och att den i sin mån också är ägnad att hämma emigrationen. Dock tror jag icke, att den kan utvecklas därhän, att den och allenast den skall kunna sätta en damm för den strömmen.

Anledningen eller rättare sagdt en af anledningarna till att jag föreslog en sådan begränsning var den, att såväl Kungl. Maj:t som Riksdagen på senare tiden i afseende på lånefonderna velat begränsa beloppen för att kunna öfverskåda hvad det bottnar i, det beslut man fattat. Så har skett tidigare med odlingslånefonden och förra året, tror jag, med fiskerilånefonden. Det ligger något riktigt däri, att, när man fattar ett beslut, man vet dess omfattning.

Det är också en annan omständighet, som gör, att en begränsning härvidlag under den närmaste tiden kan vara på sin plats, och det är det, att det är nog det lyckligaste, om egnahemslånerörelsen utvecklas på ett sådant sätt, att lånemedlen hålla jämna steg med behofvet, med det kända behofvet.

Det är icke utan sin vikt och betydelse, att först en sådan pröfning, som är ifrågasatt och som fastslås i bestämmelserna i förordningen för egnahemslånerörelsen, äger rum, så att de personliga kvalifikationerna i hvarje särskildt fall pröfvas. I synnerhet gäller detta, hvad jordbrukslägenheterna beträffar.

Skall denna rörelse utveckla sig och utveckla sig sundt, så att icke en reaktion kommer, som till äfventyrs kan skada hela rörelsen, är det viktigt, att man får folk, som passar, som har förutsättningarna för att odla, plöja och så och sköta sitt jordbruk, så att det föder sin man.

Och jag för min del är af den bestämda uppfattningen, att staten bör tillhandahålla just det belopp och de medel, som vid en sådan pröfning visat sig vara behöfliga. När det då var fråga om att fastställa detta belopp, hade man att se till, hvad föregående års erfarenhet lärde, och af de uppgifter man har för de

Angående statens egnahemslåne-rörelse. (Forts.)

tre åren 1905, 1906 och 1907 framgår det att, oaktadt ingen begränsning förut har funnits, egnahemslån disponerades 1905 till ett belopp af 1,657,810 kronor, år 1906 till 1,454,521 kronor och år 1907 till 2,107,421 kronor. Man har sålunda tagit till detta belopp väsentligen högre, mer än dubbelt, mot hvad som disponerades under år 1907, och då har man tänkt, att detta belopp verkligen skulle täcka det behof, som under den närmaste framtiden kan komma att uppstå. Skulle det visa sig, att ett verkligt lånebehof uppstår, som vida öfverskrider det nu föreslagna beloppet, tror jag, att Riksdagens beredvillighet i detta fall är så stor, att det är möjligt att få beloppet höjdt, något som den förste talaren också antydde.

Jag skall nu be att få nämna några ord med anledning af de betänkligheter, som uttalats särskildt af herr Lindblad. En stötesten för honom är, att Kungl. Maj:t föreslagit, att egnahemslån skulle få utgå för lägenheter äfven på städernas område. Han anser detta vara ett frångående af de tankar, som lågo till grund för egnahemslånens uppkomst, och tror också, att det kan förrycka hela denna sak, att det skall ytterligare befordra inströmningen af folk från landet till städerna och att det skall uppstå en hel del oegentligheter utanför dem på de oreglerade områdena o. s. v. Jag tror icke, att herr Lindblads farhågor bli besannade. Jag misstänker nu icke, att han ej noggrant läst de föreslagna bestämmelserna, men det kan icke skada, om han repeterar dem, och gör han det, så skall han finna, att här finnas sådana restriktioner, att man icke behöfver befara, att brorslotten af denna lånesumma skall gå till stadsområdena. För det första är ju här föreslagen den restriktionen, den är formligen intagen i förordningen, att företräde skall gifvas jordbrukslägenheter framför bostadslägenheter. Däri ligger ju ett alldeles bestämdt korrektiv emot att någon större del af dessa pengar skulle gå till bostäder invid städerna, under det behofvet af jordbrukslägenheter skulle bli undanträngdt. Det låter sig icke göra med den bestämmelsen.

Så finnes det alldeles säkert andra bestämmelser, som göra, att dessa penningar icke i någon stor utsträckning kunna komma att användas för stadsområdena. I allmänhet är marken dyrare där, och det är också dyrare att bygga. Om man bibehåller maximibeloppet för lån till bostadslägenheter till 4,000 kronor, såsom här är föreslaget, är det klart, att icke dessa lån komma att mycket användas för byggande af förstäder eller för bostadslägenheter å mark intill själfva stadsområdet.

Men jag ber herrarne icke förbigå den omständigheten, att det finnes omkring många städer milsvida områden af ren landsbygds natur, som inkorporerats med städerna och hvilka i judiciellt afseende tillhöra dessa, men för öfrigt bibehålla landsbygds hela karaktär. Där finnes jordbruk, och där kunna ock uppstå ännu flera jordbrukslägenheter med tillhjälp af denna egnahems-

Angående statens egnahemslånerörelse. (Forts.)

lånerörelse. Jag kan icke förstå, hvarför man skall neka att lämna ut lån för sådant ändamål, hvarför icke skänka allt det stöd, staten för öfrigt kan ge för byggande af dylika små hem och lägenheter äfven på sådan mark.

Den farhåga, som herr Lindblad uttalade, att man härigenom skulle uppamma små oreglerade förstäder, kåkstäder, och att detta skulle medföra olägenhet för städerna själfva, som i sin tur få inlösa dessa, tror jag är föga grundad. Jag tror icke på den saken, bland annat därför att med den nya stadsplanelagen stadsfullmäktige själfva ha i sin hand att åstadkomma stadsplan och att därför staden har rätt att, om det föreligger fara för att oreglerade områden kunna uppstå, besluta, att stadsplanen skall tillämpas på dessa, och ett sådant område behöfver icke ligga omedelbart intill staden, utan kan ligga ett stycke därifrån, men ändå på stadens område. Jag kan åtminstone icke läsa lagen på annat sätt än så, att staden själf kan hindra, att dylika eventualiteter uppstå.

När jag i mitt anförande till statsrådsprotokollet har uttalat den tanken, att det till äfventyrs vore önskvärdt, att dessa medel, som utgå för lån åt egna hem, uppdelades i två fonder, så tänkte jag icke blott på städerna utan på alla dessa stadsliknande områden med sammanträngd befolkning, som finnas öfverallt äfven ute på landsbygden. Dessa samhällen ha naturligtvis i mångt och mycket samma karaktär som städerna, och förhållandena där likna i mångt och mycket städernas. Skulle man sålunda bilda två fonder, borde man enligt mitt förmenande icke ha en fond blott för städerna och den andra för landsbygden inklusive de tätt bebyggda samhällena där, utan man borde ha en fond, hvars bestämmelser skulle tillämpas såväl för stadsområdena som för andra samhällen, med sammanträngd befolkning, köpingar och municipalsamhällen, där stadsplanelagen tillämpas och stadsplan således blifvit fastställd och den nuvarande fonden för landsbygden i öfrigt. Då hade man en naturlig gräns, enär jordbrukslägenheterna och bostäder på ren landsbygd vore för sig och den andra frågan, om bostäder åt befolkningen inom tätt bebyggda samhällen, för sig. Nu har man emellertid icke ansett tiden ännu vara inne för en sådan reform, och då man skall ha en enda fond, anser jag det vara fullkomligt riktigt, att man icke utesluter dessa områden af landsbygds natur utanför städerna.

Jag hoppas sålunda, herr talman, att kammaren skall bifalla, hvad Kungl. Maj:t har hemställt

Herr Åkerlund: Herr talman! Den första talaren har uttalat den farhågan, att anslaget icke skulle räcka till. Jag tror emellertid icke, att denna är grundad. Finner Riksdagen, att det behöfs mera penningar, beviljar den nog medel för detta viktiga ändamål. Men det var icke för att säga detta, jag begärde ordet, –

Angående statens egnahemslåne-rörelse. (Forts.)

utan därför att jag ville i hufvudsak instämma med hvad herr Lindblad nyss yttrade.

Jag var en gång tillsammans med den af många bland oss så högt värderade S. A. Hedin, hvarvid han påvisade det ytterst betänkliga med den invandring till städer, municipalsamhällen och köpingar, som redan då pågick, och att vi för att förekomma denna skulle göra, hvad i vår förmåga stode för att söka hålla kvar befolkningen på landsbygden. Detta var egentligen anledningen till att jag tog mig friheten väcka den motion, som måhända blef upphofvet till hela den nu så modern vordna egnahemsrörelsen. Jag har gjort hvad jag kunnat, för att de önskemål, som Hedin uttalade, skulle främjas så mycket som möjligt, men sedermera har emellertid en annan rörelse kommit i farten, hvilken går ut på att hvar och en, som önskar erhålla ett eget hem, skall få det, *hvar han vill och behagar*. Det är nog riktigt, som herr Lindblad sade, att den, som bygger eget hem på städernas område eller nära industricentra, har mycket lättare att taga sig fram, än den, som vill åstadkomma eget självständigt jordbruk. Jag har icke den åsikten, att de egna hemmen på landsbygden skola upprättas för att bereda godsägarne lättare tillgång på arbetskraft, utan jag anser, att vi böra söka, allt hvad i vår förmåga står, skapa självständiga medborgare i Sveriges land. Men så som egnahemsrörelsen nu utvecklat sig, se vi det ena egnahems*samhället* efter det andra växa upp och invånarne i dessa måste naturligtvis basera sin utkomst på det arbete, de kunna erhålla i städerna och vid industrien. Men hur tror herrarne att, när industrien krymper samman, när dåliga konjunkturer inträda, när byggandet i städerna minskar af, hur tro herrarne, att alla dessa människor då skola finna sin utkomst? Jag kan icke se annat än att, om det fortsätter på detta vis, man visserligen skapar egna hem, men också ett bofast proletariat, som näppeligen kan blifva till välsignelse för vårt land. Jag inser lika väl som någon annan, att, där det finnes utsikt till ständig arbetstillgång, det är ytterst viktigt, att man tillser, det arbetarna må komma i besittning af egna hem, ty det är ju en ofantlig skillnad att ha en egen stuga med en liten trädgård att komma hem till om kvällarna och söndagarna emot att bo i en hyreskasern inne i en stad. Men då det gäller städerna, kan man icke utsträcka detta hur långt som helst, medan däremot på landet, blott man till dem har tillräckligt med jord, de egna hemmen endast kunna lända till välsignelse för vårt land, ju flera de bli.

Af dessa skäl anser jag, att den räntefot, som skall erläggas för lån till jordbrukslägenheter och för egna hem nära städerna, där det är lättare att finna sin utkomst åtminstone under goda tider, alls icke bör vara lika för båda. Jag har emellertid icke något särskildt yrkande att göra, utan ber att få instämma med herr Lindblad.

Angående statens egnahemslånerörelse. (Forts.)

Herr Lindblad i Närlunda: Herr talman! Jag vågar påstå, att herr jordbruksministern ser denna fråga alldeles för optimistiskt, och jag är viss på, att dess värre förhållandena i verkligheten skola gifva mig rätt. Vi behöfva icke gå längre än till befolkningsstatistiken. Vi se däraf, hur olika befolkningen på landsbygden och i städerna tillväxer, och om man då jämför siffrorna för åren 1900 och 1906, så finner man, att på dessa sex år landsbygdens befolkning ökats med 1 procent, medan den i städerna under samma tid tillväxt med 20 procent. Där se vi, huru olika förhållandena i olika delar af vårt land kunna gestalta sig.

Herr jordbruksministern anförde, att det icke vore någon fara för, att man icke skall använda mera af fonden till jordbrukslån än till bostadslån, i ty att hittills bostadslånen utgjort 45 procent, under det att jordbrukslånen uppgått till 55 procent. Ja, men det har varit med de gamla bestämmelserna; nu, då det är fråga om att utsträcka bestämmelserna till att gälla städernas icke planlagda område, då är det klart, att bostadslånen komma att ökas i mångdubbel grad. Man kan således icke säga, att förslaget innebär utsikter till bildande af något större antal jordbrukshem; de komma fastmer att nedgå. Nej, man får vara försiktig med de här sakerna. Ty eljest kan man råka att hastigare än man tror understödja den naturliga strömningen hos befolkningen att öfvergifva landsbygden, och det är det, som jag tycker det är synd, att Sveriges jordbruksminister skall bidraga till. Ty om det *skall* ske, så bör det åtminstone ske genom en annan minister.

Jag har själf varit med om att bidraga till att Södermanlands läns hushållningssällskap icke kommer att utlämna lån för egna hem i städernas grannskap och för stadsarbetare. Detta beslut fattades i fjol på grund af åtskilliga framställningar, hvilka i den af hushållningssällskapen startade egnahemsrörelsen i Klosters och Fors socknar sågo en verklig fara för landsbygden. Det är därför jag vågat uttala detta såsom en varning; och jag tror, att man för framtiden bör stå fast vid att det måste finnas en gräns för sådan utlåning.

Fördelningen af lånen och räntan i all synnerhet måste ställas på en annan basis. Om herr statsrådet i framtiden vill lägga gränsen så, att municipalsamhällena skulle komma in under samma rubrik som städerna och hänföras under civildepartementet, så har jag intet att erinra; men jag har för min del trott, att det vore *lättare* att genomföra saken, efter den judiciella indelningen, så att städernas områden hänfördes till en viss kategori och municipalsamhällena med angränsande trakt till en annan. Jag inser vidare mycket väl, att småbrukaren och bostadsbyggaren arbeta under olika förhållanden, men det blir alltid en svårighet att säga, hvar gränsen skall dragas mellan rena jordbrukshem

Angående statens egnahemslåne-rörelse. (Forts.)

och bostadshem på landet. Skall man säga, att ett tunnland, eller två tunnland, eller tre tunnland skola betraktas såsom jordbrukslägenhet? Sådant är omöjligt att säga; utan det blir faktiskt lättare att uppdraga gränsen mellan sådana lägenhetsägare, som hufvudsakligen ägna sig åt landtbruk, och blifva af landtbruk beroende d. v. s. *bo på landet*, och sådana, som i hufvudsak ägna sig åt stadsmannanäringar.

Om de bygga och bo å en stads planlagda eller icke planlagda område, spelar kanske icke så stor roll; ty visserligen anförde herr statsrådet, att det i alla fall blir möjligt att få dessa lägenheter in under tomtplan eller stadsplan; men det kan i särskilda fall vara mycket svårt att afgöra, huru man bör förfara. Så t. ex. inkommer inom den närmaste tiden till Kungl. Maj:t — ärendet hvilar ännu hos Konungens befallningshafvande — en framställning så väl från egnahemsföreningen i Eskilstuna som från staden Eskilstuna om tillstånd att inköpa ett skogsområde af icke mindre än 120 tunnland. Att ordna detta i sin helhet efter någon stadsplan eller tomtreglering förefaller mig att vara ett outförbart problem. Men kommer det i föreningens hand, så kommer området att utstyckas till bostadslägenheter och bebyggas än här, än där; och när sedan staden hunnit till vederbörlig storlek och behöfver inkorporera området, då måste det omregleras, och då får staden dyrt återköpa, hvad den försuttit eller rättare ej fått på förhand ordna. Att det då kommer att röra sig om så väsentligt mycket högre värden, beror därpå, att staten nu är nog generös att uppmuntra egnahemsrörelsens äfven på stadsområde med en så onaturligt låg ränta som 3,6 procent. Ty den räntan gäller icke allmänt i våra städer; där känna nog fastighetsägarne till, hvad slags räntor de få betala. Nu frågar jag, om det är fullt rättvist mot dessa fastighetsägare, som få dragas med sina stora utgifter, att man några stenkast utanför staden får beräkna en ränteutgift af allenast 3,6 procent. Detta är en jämförelse, som varit för mig afgörande.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet Alfred Petersson: Herr talman! Ja, jag har all anledning att vara herr Lindblad tacksam för den omsorg han har för att jordbruksministern ej må göra allt för stora dumheter; men han får ursäkta mig, att jag, i denna som i andra frågor, måste förbehålla mig rätt att handla efter min egen öfvertygelse, äfven om denna skulle afvika från den, som herr Lindblad har.

Om jag tager fram herr Lindblads motion, så ser jag, att han föreslagit en skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om en fond af högst 2 millioner kronor som lån endast för egna hem å städernas områden, men han vill minska den andra fonden, riksfonden, om jag så får säga, från 5 millioner kronor till 2 millioner kronor. Jag har svårt att häraf draga den konsekvensen,

att herr Lindblad med detta förslag, sådant det här är formuleradt, afser att främja landsbygdens utveckling och hindra bebyggandet af stadsområdena. Jag tror för min del alldeles bestämdt, och jag tror, att jag skall få rätt däruti, att under intet af de närmaste 5 åren komma några 2 millioner kronor att på långa håll användas för att bygga egnahemslägenheter på stadsområden; ty herrarna skola komma ihåg den bestämmelsen, att egnahemslån icke utlämnas, så fort stadsplan är beslutad. På den bestämmelsen falla nog de flesta önskemålen om egnahemslån för stadsarbetare.

Angående statens egnahemslåne-rörelse. (Forts.)

Herr Lindblad torde icke vara obekant med det förhållandet, att jordbruk idkas i de två socknar Kloster och Fors, som ligga i närheten af Eskilstuna. Det är ju rena jordbrukssocknar; och huru vet herr Lindblad, att de 120 tunnland, som han talat om och som föreningen »Hem och jord i Eskilstuna» skulle upplåta till egnahem, hur vet herr Lindblad, att dessa 120 tunnland äro af föreningen afsedda att användas endast till bostadslägenheter? Hvarför icke till små jordbrukslägenheter af olika storlek, om ett, två, tre tunnland? Det är tvärtom mycket sannolikt, att så skulle komma att ske. Det finnes andra föreningar, för hvilka representanter finnas här i kammaren, som köpt mycket större egendomar än 120 tunnland, egendomar på 4 à 500 tunnland, just för att stycka dem till små egnahemslägenheter.

Herr Lindblad i Närlunda: Jag skall bara lämna den faktiska upplysningen, att det här gäller ett skogsområde, så beskaffadt, att det icke är möjligt att därpå bedrifva något jordbruk, ett skogsområde, som ligger omedelbart intill Eskilstuna stad. Det är endast i en liten dalgång inom området, som man skulle kunna säga, att jordbruk bedrifves; men det är bara ett par tunnland, där man börjat att anlägga en koloniträdgård.

Herr Rune: Jag känner ett behof att till herr jordbruksministern framföra ett tack för den omsorg han, ehuru han är jordbrukets målsman, visat för dem som bo och bygga i städerna. Jag skall på samma gång be att få inlägga en protest mot herr Lindblads påstående, att det är ytterst få fall, då jordbruk bedrifves inom stadsområden.

Jag representerar en stad, hvars jurisdiktion sträcker sig tre fjärdingsväg eller kanske en gammal mil i längd; och det finnes flera ganska stora landtbruk på den stadsmarken, och en otalig mängd små. Det är sålunda icke på det viset, att det gäller bara bostadslägenheter, så fort man är inne på städernas område; utan där bedrifves landtbruk, och det är nödvändigt och lämpligt, att så sker, därför att städerna hafva behof af landtbrukets produkter.

Vidare kan jag alldeles icke finna, att det är rätt, såsom

Angående statens egnahemslåne-rörelse. (Forts.)

herr Lindblad säger, att egentligen borde lägenhetsägare på städernas områden betala högre ränta på sina lån, därför att de blifvande egna hemmen ligga inom stadens jurisdiktion. Det är kanske så, att de hafva lättare att i städerna afsätta sina alster, särskildt alstren af binäringarna till landtbruket; men å andra sidan är det, såsom herr statsrådet också påpekade, så, att jorden är dyrare å stadsmarkerna. Dessa personer hafva alltså större lån att förränta; och jag tror därför, att det ena uppväger det andra.

Det är för öfrigt ganska intressant att närmare granska herr Lindblads omsorg om städerna. Han drifver detta intresse å ena sidan så långt, att han har allvarliga bekymmer för att det skall blifva så många egna hem i närheten af städerna, att det skall bli svårt för städerna att klarera sina förstadsförhållanden i en framtid; det kan man ju sätta värde på. Men då han å andra sidan uttalar, att man borde sätta högre ränta för städernas egnahemslån, då tycker man, att omsorgen icke tager sig fullt så bra ut. Jag vill härvid särskildt påpeka, att herr Lindblad i sin motion omnämnt, att han lyckats förmå hushållningssällskapet i sitt län att icke utlämna egnahemslån åt personer, som skulle skaffa sig dessa hem så nära städer, municipalsamhällen och dylika orter, att de därstädes kunde hafva sitt arbete. För min del tror jag icke, att det är något att stoltsera öfver, att man kunnat genomdrifva ett sådant beslut; ty det är väl en hvar representants skyldighet att understödja människors lofliga sträfvan att skaffa sig egna hem och att försörja sig och de sina lika mycket, om detta sker på platser, där hvarjehanda arbete finnes att tillgå, som att det sker på landet, där det icke finnes något annat arbete att få än jordbruksarbete. Jag kan icke komma ifrån det intrycket af herr Lindblads pläderande för att det skulle vara af ondo, om folk skulle få egna hem inom städernas jurisdiktion, jag kan icke komma ifrån, säger jag, att det ser ut, som om meningen med egnahemsrörelsen ursprungligen hade varit att på landet framalstra en arbetarestam, som i viss mån skulle vara beroende af arbetet hos de större landtbrukarna. Jag vill icke säga, att häri ligger något ondt, ty jag tror, att det är nyttigt för dem, som hafva egna hem på landet, att kunna få sådant arbete den tid de icke hafva sysselsättning af sitt eget landtbruk; men jag tror icke, att man bör stirra sig så blind på fördelen af att på detta sätt kunna skaffa sig billig arbetskraft på landet, att man icke inser, att egnahemsrörelsen äfven har andra uppgifter att fylla.

Jag har intet yrkande.

Häruti instämde herr *Camitz*.

Öfverläggningen var härmed slutad. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Angående statens egnahemslånerörelse. (Forts.)

Punkten 3:o).

Utskottets hemställan bifölls.

Sedan *punkten 4:o)* föredragits, yttrade

Herr Larsson i Lund: Herr talman! Under den ganska långa diskussion, som förts rörande denna fråga, har det visat sig, att det råder ganska olika meningar, huruvida statens egnahemsrörelse skall omfatta bildande af egna hem äfven på stadsjord. Jag har icke ansett det nyttigt eller lämpligt att deltaga i denna diskussion, men jag skall nu begagna tillfället att säga, att jag tror icke, att i längden statens egnahemslånerörelse kan bedrifvas på det sätt, som för närvarande äger rum och som nu är föreslaget. Det blir nog förr eller senare nödvändigt att skilja på de olika slagen af egna hem, bostadslägenheter och jordbrukslägenheter, och bestämma villkoren särskildt för hvartdera af dessa i väsentliga stycken olika slag af egna hem. Men den femårsperiod, för hvilken egnahemslånerörelsen för närvarande är reglerad, går till ända med innevarande år och statens egnahemslånerörelse måste naturligtvis regleras före en ny period. Vid sådant förhållande anser jag lyckligast, att man för nästa period åtminstone accepterar hvad Kungl. Maj:t föreslagit eller att utsträcka statens egnahemslånerörelse att gälla äfven bildande af egna hem inom städernas område. Därvid tillåter jag mig emellertid att uttala en mening, som ganska väsentligt afviker från den uppfattning, som herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har låtit komma till synes i detta förslag och hvarom herr statsrådet vidare yttrat sig i anförande till statsrådsprotokollet. Det heter däri, att egnahemslån skulle kunna utgå för att bereda tillfälle att förvärfva egna hem på landsbygden eller å till stad hörande område, för hvilket stadsplan icke blifvit fastställd. Och jag hörde för en stund sedan, att herr statsrådet framhöll denna bestämmelse såsom ett lugnande medel för herr Lindblads oro för att egnahemslånerörelsen skulle komma att i allt för stor utsträckning tagas i anspråk just för egna hem inom städernas område. För min del håller jag före, att den andra bestämmelsen, nämligen att jordbrukslägenhet skulle ha företräde framför bostadslägenhet, bör i och för sig vara alldeles tillräcklig att förebygga, att egnahemslån i allt för stor utsträckning och till landsbygdens skada komme att utgå för egna hem inom stadsområde. Men denna bestämmelse, att egnahemslån icke skulle få utgå till bildande af egna hem inom planlagdt område, innebär, såvidt jag kan förstå, en högst betänklig orättvisa däri, att hvad landsbygden angår lik-

Angående statens egnahemslåne-rörelse. (Forts.)

ställer man egnahemslån för bildande af jordbrukslägenheter och bostadslägenheter, men genom den här införda bestämmelsen gör man en bestämd åtskillnad mellan dessa olika slag af egna hem, så snart det gäller område, som tillhör stad. Detta förefaller mig icke vara riktigt, ty skola lån utlämnas på landsbygden för bildande af bostadslägenheter för att skaffa arbetare egna hem, äfven om de icke äro jordbrukshem, då må det väl vara rättvist, att åtminstone samma rätt kan beredas den, som vill inom stad skaffa sig bostadshem. Nu veta vi ju, att städerna af många orsaker, för hvilka det här icke kan vara lämpligt att redogöra, ha funnit det nödigt att såvidt möjligt förhindra, att på städernas område och utanför stadsplanen skola uppstå sammangyttringar af bebyggda områden, som det icke kan vara lämpligt att ha i stadens närhet, därför att de bostadshygieniska förhållanden, som där blefve rådande, icke vore tillfredsställande. Nu är enligt den nya stadsplanelagen medgifvet, att för sådana delar af stads område, på hvilka byggnadsverksamhet kan uppstå, må kunna uppgöras särskilda stadsplaner alldeles utan samband med det egentliga stadsområdet. Och det förefaller mig alldeles tydligt, att, om det komme i fråga att uppföra arbetarhem på stads område, man måste fordra, att på den plats, där sådana hem, sådana egnahemskolonier skulle uppföras, särskild stadsplan uppgöres. Men då äro också dessa egna hem uteslutna från rättigheten att kunna få understöd af staten.

På sidan 25 i betänkandet ser man, att herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet pekar på, att denna bestämmelse om begränsningen till icke planlagdt område skulle förebygga, att egnahemslånefondens medel komme att användas för ändamål, för hvilka den ej är afsedd. Det ligger visserligen en sanning i detta, men det ligger också däri en annan sanning, som icke synes, nämligen att denna bestämmelse komme att förhindra, att medel från fonden kunde användas för ändamål, för hvilka fonden är afsedd att disponeras: att bereda arbetare eller med dem jämförliga tillfälle att bilda egna hem. Nu är det alldeles uppenbart, att hvad egentliga stadsområden beträffar, gäller det, att tomtpriserna äro så höga, att där kan icke gärna komma i fråga, att denna egnahemslånefond skulle komma till användning. Ty de byggnader, som här uppföras, äro af en helt annan art än dessa små egna hem. Jag har därför tänkt mig, att för att vi skulle kunna skipa rättvisa, behöfdes en ändring i denna bestämmelse. Men jag har därtill en särskild anledning. I sammanhang med Kungl. Maj:ts proposition har utskottet haft till behandling en i denna kammare väckt motion, motionen n:r 208 af herrar Lindhagen och Tengdahl, hvilka yrkat sådant tillägg till villkoren för egnahemslånen, att innehafvare af tomträtt måtte äga rättighet erhålla lån mot säkerhet af inteckning i tomträtten. Detta är af utskottet afstyrkt. För min del anser jag, att denna motion bör

Angående statens egnahemslåne-rörelse. (Forts.)

i det samband den här förekommer af Riksdagen bifallas. Utskottet har för sitt afstyrkande icke anfört annat skäl än att dessa motionärers yrkande i en annan motion förfallit därigenom, att Riksdagens båda kamrar stannat i olika beslut rörande detsamma. Den motionen afsåg, att de bestämmelser, som gällde för vissa under offentlig kontroll ställda lånekassor, skulle ändras därhän, att inteckning i tomträtt komme att göras likställd med vanlig fastighetsinteckning. Nu är denna fråga förfallen. Men Andra Kammaren beslöt en skrifvelse till Kungl. Maj:t i motionens syfte. Förhållandena äro nu helt andra. Om man beträffande den nämnda motionen kunde finna vissa betänkligheter för att ändra bestämmelserna för lånekassor, så kan detta icke åberopas som skäl för afslag å nu föreliggande motion. Här förutsättes nämligen som villkor för att lån skulle kunna utgå tillvaron af låneförmedlare. Denna låneförmedlare skulle ställa säkerhet, som af statskontoret godkändes. Då kan man väl icke finna den ringaste risk, om låneförmedlaren ställer af statskontoret godkänd säkerhet, uti att låneförmedlaren skulle kunna i sin ordning utlämna lån till personer, som vilja bilda sig egna hem på område, som är upplåtet med tomträtt. Att låneförmedlaren känner sig tryggad genom den inteckning, som han får i tomträtten, bör väl icke, då han ställer af statskontoret godkänd säkerhet, utgöra hinder för att han får förmedla sådant lån. Men skall lån kunna utlämnas för bildande af egna hem på område, som innehas under tomträtt, då är det nödvändigt, att denna bestämmelse, att lån icke får utgå till bildande af egna hem på planlagdt stadsområde, blir ändrad. Ty bestämmelsen innehåller, att egnahemslån icke få utgå för annat område än sådant, som icke är planlagdt, men tomträtt förutsätter stadsplan.

Då herrar Lindhagen och Tengdahl icke afgifvit något formuleradt förslag utan endast yrkat det tillägg, som erfordras för att bereda innehafvare af tomträtt tillfälle att få egnahemslån, har jag, då jag vill tillstyrka bifall till motionen, med anledning af denna motion föreslagit, att uttrycket »för hvilket stadsplan icke blifvit fastställd» utbytes mot orden »hvilket ej af Kungl. Maj:t finnes böra undantagas». Därmed vill jag lämna öppet för Kungl. Maj:t att vid ansökningar om egnahemslån för egna hem inom stads område, äfven då sådant är planlagdt, pröfva, huruvida området är af den beskaffenhet, att egnahemslån inom detta område må kunna beviljas eller icke. Denna min mening har jag tillåtit mig formulera i en vid betänkandet fogad reservation, som jämte mig är undertecknad af herrar Starbäck och Thorsson och i hvilken herr Daniel Persson instämt.

Herr talman! Jag tillåter mig att vid den nu förevarande punkten yrka afslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen, och vill jag, då behandlingen af ärendet framskridit så långt, vid mom. 15 tillåta mig att göra det yrkande, som erfordras

Angående statens egnahemslånerörelse. (Forts.)

i öfverensstämmelse med min mening, att herrar Lindhagens och Tengdahls motion måtte bifallas.

Herr Odqvist: Det är icke utan, att jag har vissa sympatier för reservationen, men med det läge frågan för närvarande har och då Riksdagen afslagit en motion i liknande riktning som denna nu af statsutskottet behandlade, anser jag för min del, att man icke kan för närvarande bifalla en sådan framställning, som blifvit gjord af motionärerna och reservanterna, hvarför jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Starbäck: Herr talman! Jag har i likhet med min medreservant, herr Larsson i Lund, icke yttrat mig i den föregående diskussionen, ehuru dennas egenskap af principdebatt skulle kunnat gifva mig anledning till ett anförande.

I de frågor vi här ha på Andra Kammarens föredragningslista och som man skulle kunna säga i stort sedt beröra den s. k. jordfrågan, har jag genom mitt undertecknande af den motion, som af herr Staaff framburits och som sedermera kommer att behandlas, liksom också genom min här afgifna reservation tillräckligt klargjort min ställning. Det kan sålunda icke falla mig in att här draga upp någon tablå öfver huru jag för min del tänkt mig en önskvärd framtid i dessa afseenden, men jag måste yttra några ord särskildt med afseende på den fråga, som nu är före.

Jag ber då till att börja med att få instämma i hvad herr Lindblad i Närlunda i sin motion framhållit om önskvärdheten af att icke den egnahemslånerörelse, som vi för närvarande hålla på med, skulle gå därhän, att man skulle särskildt subvenera eller särskildt främja uppförandet af det slags förstäder, som min vän och medreservant kallade kåkstäder. I det afseendet tror jag, att vi alla äro ense med herr Lindblad och hans medmotionärer. Men jag fruktar, att vår sympati också stannar ungefär här, åtminstone om man får döma af hans anförande i afton. Det förefaller mig nämligen, som om han utginge från en alldeles felaktig uppfattning, då han såsom bärande så väl för sin motion som för hela sin tankegång velat framhålla den synpunkten, att vi skola akta landsbygden för städernas inverkan eller, såsom han uttryckte sig, vi skola akta landsbygden, så att icke dess invånare flytta öfver till städerna. Det är med andra ord samma synpunkter, som gå igen, som då han och jag hade olika meningar med afseende på ett Andra Kammarens tillfälliga utskotts utlåtande om undersökning af arbetslöshetens orsaker. Det är en principiell och som det synes mig djupt grundad aversion mot att tänka på, att denna industrialism, i hvars tidehvarf vi i alla fall lefva, både stadsbor och landtbor, skulle vara någonting annat än en tillfällighet. Om herr Lindblad skulle våga sig på att här i allmänna eller mer eller mindre detaljerade konturer gifva ett recept för, hur vi skola

Angående statens egnahemslånerörelse. (Forts.)

komma ifrån detta, att industrialismen, som är grundad på mekaniska uppfinningar och mer och mer fulländad teknik, så småningom drar en mängd människor till sig på grund af förhoppningar om bättre och lättare utkomst, om, säger jag, han kunde gifva ett recept mot detta, då vore saken en helt annan. Men nu säger han helt enkelt och simpelt på detta sätt: »Hvad vi här ha att göra, hvad statens skyldighet härvidlag är, ja, det är att vårda och hjälpa landsbygdens invånare. Men alla, som komma in till städerna, äro värda det öde, de själfva kasta sig uti.» Jag tror för min enskilda del, att det icke är på det sättet. Den historiska formation, som vi för närvarande lefva under och som vi måhända hålla på att arbeta oss igenom, den bär dock i alla fall industrialismens prägel, och då är det enligt min mening vår absoluta skyldighet att se till, om vi icke kunna hjälpa dem, som tjäna denna industri, lika väl som vi alla gärna vilja bevara åt landsbygden dess befolkning. Jag kunde icke underlåta att under förmiddagens debatt angående konstitutionsutskottets betänkande n:r 14 undra: Hur skall det nu komma att ställa sig, när vi hinna till den här debatten om egnahemsfrågan? Jag förmodade då, att den oförståelse, som nu redan gjort sig gällande, skulle komma att segra och den har ju delvis gjort det. Skulle vi icke ändå kunna försöka att på denna stora fråga om bildande af egna hem anlägga en stor synpunkt? Skulle det icke gå an att försöka se saken på det sättet, att alla de medborgare i vårt land, som önska vinna sitt egna hem, vore värda statens hjälp och understöd? Det synes mig, som om det vore grunden för en framtida gärning i denna riktning, som måhända, ja, jag är säker om det, skulle mycket bättre än alla lagstiftningsåtgärder möta den fara, om hvilken här i förmiddags var så mycket tal.

Med andra ord, herr talman, jag menar, att det icke finnes någon möjlighet att genom inskränkning af egnahemslånefondens begagnande till endast invånarne på landsbygden hindra inflyttningen från landsbygden till städerna. Och när så är förhållandet, synes det mig icke blott rättvist, utan framförallt synnerligen klokt att gå in på den reservation, som herrar Larsson i Lund och Thorsson samt jag bifogat detta betänkande.

Jag ber således, herr talman, att äfven från den, såsom jag vågar hoppas, något vidare synpunkt, jag här sökt anlägga, få yrka bifall till den af mig och de båda nämnda ledamöterna afgifna reservationen.

Herr Nylander: Herr talman! Den ifrågavarande egnahemslånefonden är, såsom herrarna veta och som förut under diskussionen framhållits, af Riksdagen afsedd att bereda mindre bemedlade arbetare tillfälle att förvärfva egna hem på landsbygden, d. v. s. å jord utom stadsdomstols jurisdiktion. Riksdagen har sålunda, enligt min uppfattning, med denna fond velat huf-

Angående statens egnahemslåne-rörelse.

(Forts.)

vudsakligen tillgodose landsbygdens behof; och det har under årens lopp visat sig, att arbetare äfven begagnat sig af dessa egnahemslån i så stor omfattning, att hela fonden, 10 millioner kronor, redan fullständigt tagits i anspråk, hvadan ock en del låneansökningar under innevarande år icke kunnat beviljas af brist på medel.

Då nu Kungl. Maj:t föreslagit och utskottet för sin del tillstyrkt, att begreppet »landsbygd» äfven skall omfatta sådan mark, som tillhör stad men ligger utanför dess planlagda område eller, såsom Södermanlands läns hushållningssällskap uttrycker sig, »de delar af stads område, som nu äga eller för framtiden kunna antagas komma att bibehålla karaktären af landsbygd» — hvilket uttryck blifvit närmare preciseradt genom Kungl. Maj:ts förslag — så är gifvet, att fondens medel komma att blifva ännu mera anlitade, så att de näppeligen räcka till för att fylla de lånebehof, som utan tvifvel härefter komma att göra sig gällande. Med hänsyn härtill synes det mig icke tillrådligt att ytterligare utsträcka denna fonds, så att säga, låneområde, så att, såsom reservanterna föreslå, detta låneområde äfven skulle komma att omfatta stadsplan utan begränsning.

För att tillgodose städernas lånebehof synes mig en helt annan utväg böra anlitas och herrar Lindhagen och Tengdahl hafva i motion föreslagit bildandet af en särskild lånefond för att bereda mindre bemedlade personer tillfälle att inom städernas områden förvärfva sig bostäder. Andra Kammarens femte tillfälliga utskott, som behandlat denna motion, har också tillstyrkt en sådan anordning under framhållande af »att frågan om anordnandet af arbetarebostäder i städerna syntes vara af en helt annan innebörd än den, som afsåge beredandet af egna hem för arbetare på landsbygden». Samma utskott säger vidare: »Förhållandena i städerna torde härvidlag i åtskilliga afseenden ställa sig något olika mot förhållandena på landsbygden, så att skäl synas tala för att en för städerna särskildt afsedd lånefond bör bildas och för hvilken särskilda bestämmelser blifva gällande», och utskottet framhåller särskildt, att man härvidlag bör taga hänsyn till det nya tomträttsinstitutet. Det synes mig uppenbart, att, då sålunda olika bestämmelser uppenbarligen böra vara gällande för de lån, som lämnas för bildandet af egna hem på landsbygden, och de, som lämnas till bostäder inom stads område, äfven olika fonder för ändamålet böra anlitas.

Den ärade reservanten herr Larsson framhöll, att han särskildt ville hafva inflikat orden: »eller till stad hörande område, hvilket ej af Kungl. Maj:t finnes böra undantagas», på den grund, att Riksdagen förra året införde ett nytt s. k. tomträttsinstitut och att inteckning i tomträtten skulle kunna beviljas. Beträffande detta tomträttsinstitut och den därmed förbundna s. k. tomträtten hafva vi emellertid icke ännu någon som hälst erfarenhet, huru den-

samma i praktiken kommer att verka. Lagutskottet, som i år behandlat motionen om inteckning i tomträtt, framhåller också att arten af den säkerhet, som inteckning i tomträtt skulle medföra, naturligen hvilar på andra förutsättningar och är beroende af väsentligen andra omständigheter än som är fallet med inteckning i fast egendom, hvarför ock inteckning i tomträtt icke kan likställas med fastighetsinteckning.

Angående statens egna hemslåne-rörelse. (Forts.)

Herr Larsson själf synes äfven hafva varit af den meningen, att vi icke ännu hafva tillräckliga bestämmelser rörande villkoren för och värdet af tomträttsinteckning, ty under diskussionen om denna fråga den 11:te sistlidne maj framhöll herr Larsson, att han önskade »en utredning, om och under hvilka villkor tomträttsinteckning kunde anses vara betryggande». Herr Larsson synes alltså då hafva ansett, att man ännu sväfvade i ovisshet om, huruvida en dylik tomträttsinteckning kunde ha något värde eller icke. Då sålunda frågan om värdet af tomträttsinteckning ännu icke är klar, tror jag för min del, att det är för tidigt att nu i egnahemslånerörelsen medgifva inteckning i tomträtt, såsom säkerhet för lån.

På grund af hvad jag nu anfört, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Larsson i Lund: Herr talman! Jag ser mig nödsakad att replikera den siste ärade talaren, enär han ville åberopa mig själf till stöd för att mitt yrkande icke borde bifallas. Jag tror, att jag under mitt första anförande mer än tillräckligt tydligt framhöll, att den fråga, som föranledt det beslut, hvari jag deltagit, är af helt annan art än den här föreliggande frågan. I den af herrar Lindhagen och Tengdahl väckta, af lagutskottet behandlade motionen n:o 209 föreslås bestämmelser i syfte att inteckning i tomträtt måtte i kreditafseende likställas med fastighetsinteckning. Med denna sak hafva vi nu icke alls att göra, utan här är fråga om att utlämna egnahemslån mot säkerhet, som af statskontoret godkännes. Antaga vi, att en egnahemsförening vill förvärfva tomträtt och upplåta områden till bebyggande för bildande af egna hem, är det denna förening, som söker egna hemslån och som skall ställa den säkerhet, som af statskontoret godkännes. Denna säkerhet behöfver icke utgöras af inteckning i tomträtt, den kan utgöras af kommunal ansvarighet för lånet och detta lärer väl vara en fullt betryggande säkerhet. Det är således icke alls samma sak, hvarom nu är fråga.

Vidare anser jag mig böra mot hvad herr Nylander anförde erinra, att stadsplan är någonting, som kan och i ganska stor utsträckning måste förekomma äfven på rena landsbygden. För alla köpingar, municipalsamhällen och andra samhällen med sammanträngd befolkning kan stadsplan upprättas, och enligt den nya stadsplanelagen äga vederbörande myndigheter att, om tendens

Angående statens egnahemslåneverksamhet. (Forts.)

till byggnadsverksamhet skulle visa sig å visst område på landsbygden, förordna om att stadsplan för ett sådant område skall uppgöras. De områden, tillhörande stad, som jag anser böra likställas med landsbygden, må väl sålunda kunna likställas med sådana områden på rena landsbygden, för hvilka stadsplan blifvit fastställd.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan och vidare på afslag därå och bifall i stället till den af herr Starbäck med flera vid punkten afgifna reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs denna voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i fjärde punkten af utskottets förevarande utlåtande n:o 111, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets berörda hemställan bifallit den af herr Starbäck med flere vid denna punkt afgifna reservationen.

Omröstningen utvisade 127 ja mot 61 nej, hvadan kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 5:o) 1—14 mom.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Efter föredragning af *punkten 5:o) mom. 15* lämnades ordet till

Herr Larsson i Lund, som anförde: Genom kammarens beslut angående punkt 4 har visserligen omöjliggjorts att bereda rättighet till egnahemslån för dem, som inom stad tillhörande område vilja bygga egna hem på jord, hvilken innehafves under tomträtt. Men då tomträtt kan upplåtas äfven på landsbygden, finner jag mig föranlåten att ändå med afseende på detta mom. 15 af punkt 5 yrka sådan ändring, att beträffande detsamma herrar Lindhagens och Tengdahls motion måtte bifallas.

Angående statens egnahemslåne-rörelse. (Forts.)

Utskottet föreslår, att åt mom. 15 måtte gifvas följande lydelse: »Till förvärfvande af bostadslägenhet, för hvilken med ständig och oinskränkt besittningsrätt upplåtits mark, tillhörande Kungl. och Huitfeldtska stipendieinrättningen, må egnahemslån tillsvidare utgå, utan hinder däraf att låntagaren icke har äganderätt till lägenhetens tomtområde; ägande låneförmedlare att för dylika egnahemslån antaga den säkerhet, de pröfva lämplig.»

I den af mig med flera afgifna reservationen har yrkats, att detta moment i stället må få denna lydelse: »Till förvärfvande af bostadslägenhet, för hvilken med ständig och oinskränkt besittningsrätt upplåtits mark, tillhörande Kungl. och Hvitfeldtska stipendieinrättningen, samt å område, som innehafves under inskrifven tomträtt, må egnahemslån tillsvidare utgå» etc.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka afslag å utskottets hemställan i denna punkt och bifall till reservationen.

Herr Lindhagen: Herr talman! Äfven jag skall be att få yrka bifall till reservationen i den ifrågavarande punkten. Förhållandet är nämligen, att motionärerna egentligen icke afsett något annat än hvad reservanterna föreslå i denna punkt. Vi hafva icke alls i motionen talat om den förra punkten, om hvilken kammaren nyss voterade. Vi hade nämligen icke för vår del velat göra någon ändring i Kungl. Maj:ts förslag, att den lånefond, om hvilken nu är fråga, skulle omfatta landsbygden och endast sådan del af stad, som icke vore planlagd.

Nu var emellertid motionens kläm så allmänt affattad, att reservanterna däraf fingo formellt giltig anledning att utvidga sitt yrkande därhän, att fonden äfven skulle kunna användas för lån till egna hem å någon del af stads planlagda område, som Konungen funne lämpligt bestämma. Däremot ha vi ingenting att invända, men härom hafva motionärerna väckt särskild motion, afseende bildande af en särskild lånefond för städernas planlagda område, en fråga som äfven föreligger till afgörande i kväll på grund af tillfälligt utskotts betänkande.

Hvad vi här egentligen hade syftat på var emellertid, att, då på landsbygden, som denna fond skulle omfatta, man enligt nya stadsplanelagen äfven kan fastställa stadsplan, lån ur fonden måtte kunna utlämnas äfven till innehafvare af tomter eller jordlotter, som å sådana planlagda områden upplätos under tomträtt. I öfverensstämmelse med vår önskan, att tomträtten skulle slå igenom så mycket som möjligt, hafva vi därför begärt, att, då stadsplan blifvit fastställd för viss ort å landsbygden, lån där skulle kunna beviljas äfven för tomträttsändamål. Vi hafva sålunda gjort precis samma undantag för mark upplåten med tomträtt, som Kungl. Maj:t har gjort i fråga om den Huitfeldtska stipendieinrättningens mark. Det fordras nämligen enligt det kungliga förslaget full äganderätt, men Kungl. Maj:t har före-

Angående statens egnahemslåneverksamhet. (Forts.)

slagit, att i fråga om den Huitfeldtska stipendieinrättningen tillhörig mark, som endast innehafves med ständig besittningsrätt, lån också må få utlämnas mot den säkerhet, som låneförmedlaren pröfvar lämplig. När nu å landsbygden äfven kan förekomma en annan upplåtelseform med inskränktare rätt än äganderätt, nämligen tomträtt, och statsmakterna förra året just införde tomträttsinstitutet samt justitieministern här i kammaren förklarade sig hoppas, att detta institut äfven måtte vinna tillämpning, är det icke mer än rimligt, att man begär, att jämväl de kreditmöjligheter, som äro den enda väg, på hvilken institutet kan slå igenom, måtte komma detsamma till godo. Det finnes ingen anledning, hvarför man skulle bevilja lån åt den, som slagit sig ned på Huitfeldtska stipendieinrättningens mark, men icke till dem, som bo på stat eller kommun tillhörigt, med tomträtt upplåtet område på landsbygden, helst det beträffande tomträtt finnes större möjlighet att vinna realkredit än i fråga om Huitfeldtska stipendieinrättningens mark på grund däraf att man kan för lån erhålla inteckning i tomträtt, hvilket icke kan ske beträffande nyttjanderätt till Huitfeldtska stipendieinrättningens mark.

Jag får därför på det lifligaste be att få yrka bifall till reservationen i denna punkt.

Herr Nylander: Då, såsom herr Larsson vid punkt 4 framhöll, hans reservation vid detta moment otvifvelaktigt står i ett visst samband med hans reservation vid punkt 4 och då kammaren för sin del afslagit hans yrkande rörande sistnämnda punkt, är det gifvet, att konsekvensen bjuder, att kammaren nu äfven afslår hans nu gjorda yrkande och bifaller utskottets hemställan vid mom. 15 af punkt 5.

Jag tror icke, att man kan likställa Kungl. och Huitfeldtska stipendieinrättningens lägenheter med sådana lägenheter, som innehafvas med tomträtt, ty den Huitfeldtska stipendieinrättningens lägenheter besittas med ständig och oinskränkt rätt, då däremot tomträtt beviljas endast för viss tid i sänder.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Kammarens ledamöter hafva väl klart för sig, att det icke är en konsekvens af det förra beslutet, att man också afslår reservationen i denna punkt. Hvad afslogs genom det förra beslutet? Jo, herrarna afslogo förslaget, att denna lånefond för landsbygden och städernas icke planlagda områden också skulle få användas för vissa delar af stads planlagda område. I denna punkt åter begäres, att lån skola få utlämnas för områden, som icke alls ligga å stads planlagda mark, utan helt och hållet å landsbygden, när å dessa områden jord upplåtes med tomträtt af stat eller kommun. Detta är sålunda två helt och hållet skilda frågor.

Angående statens egnahemslåne-rörelse. (Forts).

Den siste talaren sade, att det skulle vara större säkerhet vid utlämnande af lån till dem, som bo på Huitfeldtska stipendieinrättningens hemman, än vid beviljande af lån till tomträttsinnehafvare. Det är ju klart, att detta tomträttsinstitut, för hvilket vi lagstiftat förra året, icke kan eller får på detta sätt åsidosättas. Det är visserligen sant, att upplåtelse af tomträtt skall ske för högst 100 år, under det att lägenheterna å Huitfeldtska stipendieinrättningens mark upplåtas för evärdlig tid, men vid tomträttsupplåtelse kan lämnas realsäkerhet, nämligen inteckning i huset och tomträtten. Säkerheten åter beror på hur man anordnar lånet. Antagligen blir det vid tomträttsupplåtelse amorteringslån, afsedda att amorteras under viss del af eller hela upplåtelsetiden.

Jag ber kammaren behjärta önskvärdheten af att en förkastelsedom icke fälles öfver tomträtten, som vi dock vilja göra det bästa af och hoppas kunna främja.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Alfred Petersson: Jag vill visst icke uttala någon förkastelsedom öfver det nya tomträttsinstitutet. Jag tror tvärtom, att det nog blir en nödvändighet att ordna så, att lån framdeles kunna utlämnas äfven mot inteckning i tomträtt. Men jag tror, att det är nödvändigt att verkställa en utredning i detta afseende, så att man vet, hvad man gör. Man torde exempelvis beträffande amorteringarna böra ordna saken så, att de amorteringar, som naturligtvis måste ske vid sådana lån, också ske inom den tid, för hvilken tomträtten gäller, och så, att man kanske har någon tid därutöfver. Det är denna och andra frågor, som jag tror, att man knappast ännu har tillräckligt beaktat för att kunna fatta definitivt beslut i ämnet.

Herr vice talmannen: Herr talman! Jag är förekommen af hvad som nu yttrades från statsrådsbänken. Denna fråga är fullt analog med den, som kammaren nyss afgjorde under punkt 4, och om kammaren nu vid detta 15 moment skulle fatta något annat beslut än om bifall till utskottets hemställan, skulle besluten svära mot hvarandra.

Så som herr Lindhagen själf måst erkänna, är det nödvändigt, att detta tomträttsinstitut blir mera klargjordt, än nu är förhållandet. Så t. ex. sade herr Lindhagen nyss, att det är meningen, att tomträtt skall upplåtas på 100 år. Jag vet alldeles bestämdt af hvad jag under hand fått höra af ledamöter utaf Stockholms stadsfullmäktige, att man där funderar på att upplåtelsetiden skall sättas icke till 100 år, utan till 75 år.

Likaledes råder oklarhet, huruvida godtgörelsen för tomträttsupplåtelsen skall lämnas på en gång med ett belopp, som skall anses motsvara den upplåtna tomträttens värde, eller om ingen

Angående statens egnahemslåne-rörelse. (Forts.)

köpeskilling skall betalas, utan i stället en något högre årlig afgäld erläggas.

Slutligen är det obestämdt, huru det skall gå med den värdestegring, som det med tomträtt upplåtna området efter förloppet af de 75 eller 100 åren eller hvilken tidslängd tomträtten kan komma att bestämmas till. Kan herr Lindhagen i dag säga oss, hvem värdestegringen skall tillkomma.

Allt detta är oklart, och då kan jag icke begripa, hvad det skulle tjäna till att kammaren nu beslöte, att egnahemslån finge utlämnas mot inteckning i tomträtt.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Lindhagen: Det är egendomligt, att vi skola behöfva syssla med den föregående punkten, som motionärerna icke alls berört, men som man nu säger innefatta precis samma sak. Jag får emellertid vidhålla, att det är två skilda saker. Huruvida man skall bevilja lån å viss del af stads planlagda område eller om man skall bevilja lån å landsbygden, kan icke vara samma sak.

Hvad angår det yttrande, som fälldes af jordbruksministern, måste jag beklaga, att regeringen, som med sådan kraft förde fram tomträtten förra året, nu icke vidare vill vara med, då det gäller att tillämpa den. Det är detta, vi försöka, men då säger man från början, att detta går alldeles ut i det blå, tomträtten skola vi icke alls vidare taga någon befattning med, utan den skall endast vara en vacker skåderätt.

Nu nämnde jordbruksministern, att det är så mycket att klarera. Man kan emellertid här icke bestämma, under hvilka villkor lån mot tomträtt i de särskilda fallen skola beviljas, utan det beror på långifvaren att i hvarje särskildt fall pröfva detta. Än gör man si och än gör man så, allt efter omständigheterna, och Riksdagen blir aldrig i tillfälle att i detalj bestämma, huru tomträttslån skola vara beskaffade. Det blir olika i olika fall.

Hur är det för öfrigt med utlåningen till innehafvare af Huitfeldtska stipendieinrättningens hemman? Där föreslås, att låneförmedlaren skall äga att för dylika egnahemslån antaga den säkerhet, han pröfvar lämplig. Tycker jordbruksministern, att detta är klarare och bestämdare? Det är således här helt och hållet öfverlämnadt till låneförmedlarens pröfning. Jag tycker, att det är ett underligt resonemang, som här föres.

Herr Larsson i Lund: Herr talman! Då här af två talare upprepats, att det skulle vara ett oupplösligt samband mellan det beslut, kammaren fattat vid punkt 4, och det nu föreliggande mom. 15, finner jag mig böra meddela, att det till en början aldrig föll mig in att föreslå någon förändring af lydelsen af punkt 4, utan att jag endast tänkte på det nu föredragna mo-

Angående statens egnahemslåne-rörelse. (Forts.)

mentet. Men då det enligt min mening borde vara möjligt att bereda rättighet till erhållande af egnahemslån äfven beträffande tomtmark i stad, fann jag nödvändigt att föreslå ändring jämväl i fråga om punkt 4. Detta ovillkorliga samband mellan de båda frågorna existerar således icke.

Vidare skall jag be att få erinra därom, att för egnahemslån i fråga om mark, tillhörande Kungl. och Huitfeldtska stipendieinrättningen, låneförmedlaren äger antaga den säkerhet, som låneförmedlaren pröfvar lämplig. Det sättes alltså alls icke i fråga, att det skall vara säkerhet af viss art, utan det behöfves endast sådan säkerhet, som låneförmedlaren finner för sig tillfredsställande. Men låneförmedlaren är skyldig att i sin ordning prestera säkerhet, som kan godkännas af statskontoret.

Genom bifall till reservationen skulle upplåtelse under tomträtt komma att i detta hänseende fullt likställas med de egna hem, som bildas å mark, tillhörande Kungl. och Huitfeldtska stipendieinrättningen. Om det icke är någon risk i ena fallet, kan jag icke se, att det kan blifva den ringaste risk i det andra.

Jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka bifall till reservationen.

Herr *Starbäck* instämde häruti.

Herr Åkerlund: Att egnahemslån kunna beviljas på, om jag får begagna uttrycket, städernas landsbygd, kan jag finna vara rim och reson. Men om egnahemslån också beviljas för byggnaders uppförande på stads planlagda område, vet jag icke, hvart det skall bära hän. Vi hafva icke endast tomträtt, utan vi hafva också tomter på ofri grund och samma rätt kunde begäras äfven beträffande dem. Det går väl icke an att utsträcka detta så långt, att staten skall anskaffa alla möjliga medel, som erfordras för bebyggande af städerna.

Meningen med egnahemslånen var ju från början, att man skulle så mycket som möjligt söka på landsbygden kvarhålla den befolkning, som icke vore lämpad för städerna och industrien. Men nu skenar man öfver och begär medel till uppförande af alla möjliga byggnader i städerna, äfven på deras planlagda områden. Hvart det skall bära hän, vet jag icke.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Jag ber kammarens ledamöter om ursäkt, men jag vet icke, huru jag skall bära mig åt för att tala om för herrarna, att vi här syfta på landsbygden. Herr Åkerlund kommer nu trots allt och talar endast om städerna. Reservationen vid 4:de punkten är ju afslagen. Vi röra oss för närvarande endast med landsbygden, och det har yrkats, att, när på landsbygden

Angående statens egnahemslånerörelse. (Forts.)

stadsplan fastställes enligt den senast antagna stadsplanelagen, egnahemslån där skola kunna beviljas vid upplåtelse med tomträtt. Ja, jag är alldeles öfvertygad om att herr Åkerlund, som nu ånyo begärt ordet, fortfarande kommer och säger, att det är fråga om städerna.

Herr Åkerlund: Om på landsbygden anordnas planlagda områden i och för köpingar, stationssamhällen och municipalsamhällen, så är väl detta i allmänhet början till städer. Men att för sådana områden lämna bidrag till uppförande af alla möjliga byggnader är väl icke förenligt med institutets syfte.

Efter det öfverläggningen härmed förklarats afslutad, gaf herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets förslag till mom. 15 af allmänna villkor och bestämmelser för egnahemslånerörelsen och dels på bifall till det förslag till lydelse af nämnda moment, som framställts i den af herr Starbäck med flere afgifna reservationen, och förklarades den förstnämnda propositionen hafva flertalets röster för sig. Som likväl votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets förslag till mom. 15 af allmänna villkor och bestämmelser för egnahemslånerörelsen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit det förslag till lydelse af nämnda moment, som framställts i den af herr Starbäck med flere afgifna reservationen.

Omröstningen utföll med 115 ja mot 69 nej, och hade alltså kammaren bifallit utskottets förslag till lydelse af ifrågavarande moment.

Slutstadgandet i punkten 5:o); punkterna 6:o) och 7:o).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Utskottets hemställan förklarades besvarad genom kammarens här ofvan antecknade beslut.

§ 2.

Angående försäljning af kronoegendomar m. m.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget statsutskottets utlåtande, n:o 112, i anledning af väckta motioner angående upphäfvande af gällande bestämmelser om försäljning af mindre kronoegendomar samt om utredning angående kronoegendomars styckning och upplåtande till egna hem.

I en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 93, hade friherre *A. Th. Adelswärd* föreslagit, att Riksdagen ville för sin del besluta, att förut fattade beslut om försäljning af visst slag af kronans jordegendom återtoges och att ingen kronan tillhörig jordegendom vidare finge försäljas annat än om detta på grund af särskilda undantagsförhållanden kunde anses synnerligen önskvärdt, i hvilket fall framställning därom af Kungl. Maj:t i hvarje särskildt fall skulle underställas Riksdagens afgörande, äfven beträffande de mindre jordegendomarna.

I en likaledes inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 137, hade herr *K. A. Staaff m. fl.* hemställt, dels att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta fullständigt utreda, i hvad mån befintliga kronoegendomar vore mer eller mindre lämpliga att styckas och upplåtas till egna hem och småbruk samt i samband därmed låta upprätta ändamålsenliga planer för styckningen, därvid särskildt borde iakttagas, dels att de till upplåtelse afsedda jordandelarna borde vara af växlande storlek, så att olika önskningar hos egnahemssträfvarne i detta afseende i möjligaste måtto blefve tillgodosedda, dels att de afsedda boningsplatserna borde vara så belägna, att samverkan utan svårighet kunde äga rum mellan egnahemsinnehafvarne, samt materiell nytta och social trefnad därigenom befordrades;

dels att Riksdagen måtte besluta att upphäfva de tidigare riksdagsbeslut, hvarigenom Kungl. Maj:t erhållit rätt att utan Riksdagens hörande verkställa försäljningar från kronoegendomar.

Utskottet, till hvilket ifrågavarande motioner hänvisats, hemställde:

a) att friherre Adelswärds och herr Staaffs med flere ifrågavarande motioner, de sistnämndas i hvad den afsåge upphäfvande af tidigare riksdagsbeslut, hvarigenom Kungl. Maj:t medgifvits rätt att utan Riksdagens hörande verkställa försäljningar från kronoegendomar, icke måtte af Riksdagen bifallas; samt

b) att hvad herr Staaff med flere i förenämnda motion i öfrigt föreslagit ej heller måtte vinna Riksdagens bifall.

Reservation hade emellertid afgifvits af herrar *Starbäck* och *Larsson* i Lund, hvilka föreslagit, att ifrågavarande motioner måtte af Riksdagen bifallas.

Angående försäljning af kronoegendomar m. m. (Forts.)

Mom. a).

Utskottets hemställan bifölls.

Efter föredragning af *mom. b)*, begärdes ordet af

Herr Staaff som anförde: Herr talman! Jag har icke gjort något yrkande i punkt a) för att icke komplicera detta ämne, då jag icke ansett hvad motionärerna föreslagit i denna punkt vara af den omedelbara vikt, att vi därpå nu behöfva hålla.

Däremot äro förhållandena med afseende på den nu föredragna punkten något annorlunda. Jag tillåter mig först att erinra om att jag vid föregående ärendes behandling framhållit mina stora sympatier för egnahemsrörelsen och min uppfattning, att denna rörelse bör ses i stort och drifvas uti en stor skala, ifall den skall tillnärmelsevis kunna komma att tillfredsställa de förhoppningar och de önskningar, som man en gång förbundit med densamma. Jag kan uttrycka min mening i det afseendet med fullt instämmande uti de ord, som herr jordbruksministern bland annat yttrade i ett anförande, som han hade med anledning af mitt och fleres yttranden. Han sade, om jag förstod honom rätt, att han för sin del ansåg, att så långt som egnahemsrörelsen kunde befordras med iakttagande af att endast sådana egnahemssökande blefve uppmuntrade med lån, som genom sina personliga förutsättningar lämnade trygghet för ändamålets uppfyllande, så långt borde också staten följa med. Detta är också min tanke. Men jag undrar, om man är så alldeles viss på att under närvarande förhållanden alla de, som verkligen kunde erbjuda en sådan trygghet, också komme till denna ställning, att de få egna hem.

Den del af vår motion, som nu föreligger, innehåller en hemställan, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta fullständigt utreda, i hvad mån befintliga kronoegendomar äro mer eller mindre lämpliga att styckas och upplåtas till egna hem och småbruk samt i samband därmed låta upprätta ändamålsenliga planer för styckningen, därvid särskildt bör iakttagas, dels att de till upplåtelse afsedda jordandelarna böra vara af växlande storlek, så att olika önskningar hos egnahemssträfvarne i detta afseende i möjligaste måtto tillgodoses, dels att de afsedda boningsplatserna böra vara så belägna, att samverkan utan svårighet kan äga rum mellan egnahemsinnehafvarne, samt materiell nytta och social trefnad därigenom befordras.

Förutsättningarna för detta yrkande ha varit, såsom vi i motionen framhållit, att erfarenheterna från flera orter bestyrkt, att det för dem, som önska egna hem, behöfs icke allenast lån utan äfven lämplig och välbelägen jord, hvilken icke alltid står

att få. Detta utgör grunden, hvarför vi tro, att det skulle vara behöfligt att i större skala och mera planmässigt upplåta statens redan befintliga kronoegendomar. Men vi ha äfven därvid haft en annan tanke. Erfarenheten har visat, att den växande immigrationen från landet till städerna i icke ringa grad beror därpå att städerna eller de tätt bebyggda samhällena erbjuda en social trefnad, som icke alltid finnes på landet. I städerna finnes tillfälle till samverkan, materiell och andlig, och till samlif med andra människor, men det är icke sagdt, att det finnes i lika hög grad på den aflägsna landsbygden, där de egnahemssökande kunna få ett eget hem. Då har det förefallit oss lämpligt, att man borde försöka — det är icke absolut säkert, att det till alla delar lyckas, men vi tro, att denna sak är så viktig, att man bör trefva sig fram med försök efter försök — om man kunde upplåta smärre jordlotter, belägna i sådant sammanhang med hvarandra, att förutsättningar finnas för att denna samverkan och denna trefnad skulle uppstå just därigenom.

Angående försäljning af kronoegendomar m. m. (Forts.)

Nu har statsutskottet påpekat, att en utredning, ett öfvervägande, redan vore för handen i denna sak och därvid framhållit en passus i ett yttrande till statsrådsprotokollet förra året af jordbruksministern. Jag anser det vara mycket glädjande och tillfredsställande hvad han där säger och att uppmärksamheten är fäst åt detta håll, men det är dock tydligt, att i dessa ord icke ligger någon som helst trygghet för att de synpunkter, som vi tillåtit oss framföra i vår motion, också bli beaktade. Att utskottet också från sin ståndpunkt ingalunda torde önska, att de bli beaktade, framgår af ett yttrande i slutet af dess motivering, där utskottet för sin del framhåller, att det tycker, att de egnahemssökande af vissa skäl snarare böra placeras här och där, så långt ifrån hvarandra som möjligt, än att de böra sammanföras på områden, som äro sammanhängande. Det skäl, som därför anföres, kan ju ha någon betydelse det också, det vill jag icke bestrida. Det är, att ett sammanförande af småbruken skulle kunna föranleda konkurrens om möjligen uppkommande arbetsförtjänst emellan egnahemsbrukarne. Det kan hända, att detta för vissa orter har någon betydelse, men jag har svårt att tro, att det skulle kunna såsom ett allmänt afgörande skäl anföras mot den synpunkt, som vi i motionen framhållit.

Vi ha icke begärt någon absolut, om jag så må säga stel, uniform plan i detta afseende, utan skulle man genom en utredning komma till den uppfattningen, att vissa af dessa kronoegendomar äro olämpliga och vissa mindre lämpliga, är det ju klart, att ordningen, i hvilken det nya försöket skulle kunna göras, finge bestämmas af denna utrednings resultat.

Jag vågar sålunda tro, att icke på något sätt den utredning och det öfvervägande, som redan har begynt, kan förvridas eller leda till något mindre lämpligt resultat, för den händelse att äfven

Angående försäljning af kronoegendomar m. m. (Forts.)

de af oss framförda synpunkterna få komma till beaktande, och med ytterligare, betonande af att, ifall vi verkligen skola komma så långt, som vi kunna komma i egnahemsfrågan, vi måste försöka olika medel och olika utvägar, tillåter jag mig att yrka bifall till den del af motionen, som beröres i denna punkt b), som nu är föredragen.

Häruti instämde herrar *Berg* i Stockholm, *Kvarnzelius*, *Nordin*, *Lindgren* i Islingby, *Karlsson* i Fjäl, *Ericsson* i Alberga, *Pettersson* i Södertälje, *Johansson* i Öja, *Larsson* i Klagstorp, *Bosson* och *Neiglick*.

Herr Odqvist: Herr talman! Det tillgår ju nu i allmänhet så vid upplåtelser af våra kronodomäner att först undantages alla mindre lägenheter att hvar för sig försäljas och sedan utbjudes hufvudgården, till hvilken i de allra flesta fall arrendatorn blifver köpare och går ju detta i den riktning motionärerna föreslagit. Genom en sådan plan, som motionärerna föreslagit, enligt hvilken större egendomar skulle styckas, kunde det ju hända, att man finge köpare blott till en del af lägenheterna. Men troligt är, att en stor del af dessa lägenheter icke kunde få några köpare alls. Hur skulle då förvaltningen skötas af dessa, som blefve öfver? Jag tror icke, att man på landet är angelägen om att bo så tätt eller använda det kolonisystem, som motionärerna föreslagit. Jag känner tusentals familjer på landet, som bo aflägset från järnväg och landsväg, och jag är öfvertygad om att många af dem icke skulle vilja utbyta sina hem och bostäder mot vare sig med slottet å Åtvidaberg eller ett palats vid Strandvägen. Jag tror icke, att egnahemsrörelsen kan gå i den riktning, som motionärerna föreslagit, och det är egendomligt, att inom statsutskottet det just är stadsrepresentanterna, som reserverat sig mot utskottets förslag, och af motionärerna äro ju äfvenledes de flesta stadsrepresentanter. Skulle då dessa herrar känna bättre till förhållandena på landsbygden än hvad vi landtmän i allmänhet kunna göra? Då jag sålunda anser, att den jordpolitik, som dessa herrar förfäkta, icke går i rätt riktning, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Juhlin: Herr talman! Jag tror icke, att det vore någon synnerlig risk att gå motionärerna till mötes i denna punkt, hvarigenom man finge en undersökning till stånd, men jag hyser å andra sidan den uppfattningen, att man heller icke skulle vinna något egentligt härpå. Jag har sagt vid ett annat tillfälle, att herrarne i städerna icke förstå, hur sådana affärer skola skötas. Det råder icke någon brist på jord för bildande af småbruk och egna hem. Jag kan försäkra herrarne, att om jag skulle begagna mig af samma uttryck, som användes under debatten om spannmålstullarna, då här gafs fast offert å spannmål skulle jag kunna

Angående försäljning af kronoegendomar m. m. (Forts.)

erbjuda hundratals egendomar endast inom en provins, Södermanland. Det är således icke någon brist på jord, utan det är brist på män, som vilja ställa sig i spetsen och rangera saken. Om man köper en större egendom, kan man icke sälja den i ett ögonblick, utan det tager kanske några år. Under tiden måste åkern brukas och hållas i kultur så att de olika brukningsdelarne icke förlora i växtkraft och därigenom bli mer eller mindre värdelösa, då de nya ägarna, småbrukarne, omsider skola taga dem i besittning.

Jag kan i detta sammanhang omtala, att vi i Södermanland bildat ett bolag för egnahemssaken. Dess verksamhet går icke ut på att förtjäna penningar, utan det är bestämdt i stadgarna, att vi icke skola ha annat än en mycket måttlig ränta, och att allt det öfriga skall användas för främjande af egnahemsrörelsen. Det möter oss emellertid sådana svårigheter i detta arbete, att ingen egentligen kan göra sig ett begrepp härom, som icke försökt sig på sådan verksamhet.

Om man har en arrendator på egendomen, måste han naturligtvis uppsägas, och då kan det hända, att en tid efter hans afflyttning egendomen får stå utan brukare och jorden följaktligen kommer i lägervall. De småbrukare, åt hvilka de olika lotterna äro upplåtna, äro icke alltid färdiga vid inflyttningen, de ha icke några hus uppförda, där de kunna förvara sina kreatur, och det skulle kanske taga åratal, innan allt blir i ordning, om de voro hänvisade uteslutande till sig själfva. Det är därför nödvändigt, att den, som åtagit sig att ordna denna sak, hjälper dessa småbrukare att komma till rätta, skaffar dem behöfliga materialier, håller dem med dragare, och biträder dem med brukandet af jorden, till dess de hinna få det hela ordnadt. Om vi nu skulle tänka oss ett dylikt arrangemang med en kronoegendom, hvem blir det då, som härvidlag får träda emellan och ordna förhållandena? Jo, staten finge väl göra det på ett eller annat sätt, staten finge skaffa behöfliga inventarier och sköta jordbruket, till dess det vore i ordning.

Jag ser herrarna runka på hufvudet i fråga om denna sak. Men hvad jag här sagt, är i alla fall riktigt, ty jag kan grunda mitt påstående på egen erfarenhet därom, att det går till på detta sätt.

Jag sade nyss, att jag icke trodde på en sådan massproduktion af småbrukare, hvarom här varit tal. Till bestyrkande af min uppfattning i denna del skall jag be att få anföra ett par exempel. Då vi i Södermanland hade inköpt en egendom för att bereda tillfälle till bildande af egna hem, annonserade vi i tidningarna, att de, som önskade förvärfva ett eget hem, hade att därom göra anmälan. Det visade sig, att det icke var någon brist på sådana aspiranter; vi fingo mottaga hundratals anmälningar. Men då vi begärde uppgift å hvad de kunde själfva

Angående försäljning af kronoegendomar m. m. (Forts.)

lämna för bidrag, visade det sig, att det var 90 procent, som icke hade ett enda öre att hjälpa till med själfva. För min del skulle jag gärna, om det stått i vår makt, önskat, att äfven dessa skulle ha fått småbruk åt sig upplåtna, lika såväl som de, hvilka hade ett eller annat tusental kronor att tillskjuta. Men förhållandena äro icke sådana, att det låter sig göra. Och dessutom torde det vara nödvändigt, att vederbörande ha några sparade medel att insätta i ett sådant företag, om det skall vara någon utsikt, att de skola kunna reda sig. Det är icke nog med, att de få ett eget hem, utan man måste äfven se till, att det är möjligt för dem att existera på det jordbruk, de få.

Hvad jag velat framhålla är, att det icke råder någon brist på jord för att däraf bilda småbruk, men däremot brist på personer, som vilja sätta sig i spetsen för saken och hjälpa till och ordna det hela för dem, som önska få dylika småbruk. Därmed är icke sagdt, att icke en sådan undersökning, som motionärerna ha begärt, kan vara på sin plats. Jag tror icke, att den skulle skada själfva saken. Det är endast mot det yttrande, som här framförts, nämligen att det skulle råda brist på för egna hem lämplig jord, som jag har velat opponera mig. Ty detta är icke förhållandet. Erfarenheten har visat, att de stora jordbruken icke längre bära sig, ty omkostnaderna bli för stora. Och därför måste man söka stycka sönder dem i små.

Hvad jag här talat om hänför sig till Södermanland, där jag känner förhållandena.

Herr Starbäck: Jag vill icke förlänga diskussionen i denna fråga, men jag ber blott att få fästa uppmärksamheten på, att det icke är så få gånger här i Andra Kammaren, som då det varit fråga om försäljning af kronodomäner, återremiss skett till statsutskottet eller kammaren haft en afvikande mening gentemot utskottet. Senast erinrar jag mig, att detta inträffade, då det var fråga om försäljning af en kronoegendom nära Karlstad. Kammaren ansåg då, att den utredning, som förebragts, icke var tillfredsställande, utan borde ha varit en helt annan. Jag kan icke förstå annat än att det vore ett led i hela den politik med afseende å egnahemsrörelsen, som särskildt i denna Andra Kammare har haft sin goda och stora resonans, om vi nu bifölle just en sådan utredning, som här är i fråga. Och de betänkligheter, som af den sista talaren här framhållits, skulle väl just genom en sådan utredning möjligen kunna häfvas.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen i denna punkt.

Med herr Starbäck förenade sig herrar *Ström*, *Bromée* i Billsta, *Andersson* i Baggböle och *Beckman* i Djursholm.

Angående försäljning af kronoegendomar m. m. (Forts.

Herr Henricson: En talare på södermanlandsbänken sade, att man i Södermanland köpt in egendomar för beredande af egna hem, och att någon brist på därför lämplig jord således icke förefanns. Men han menade, att det rådde brist på folk, som vore villiga att ordna dessa förhållanden på lämpligaste sätt. Jag har en annan erfarenhet från min hemtrakt, jag har själf sysslat litet med denna sak. Den kommitté, som har egnahemsrörelsen om hand inom Östergötlands län, har på samma gång blifvit en sorts jordförmedlare. Kommittén har utfärdat annonser, att alla, som ville upplåta jord till försäljning för bildande af egna hem, skulle anmäla sig hos egnahemskommittén, och likaså att alla, som ville ha jord åt sig upplåten för detta ändamål, skulle vända sig till samma kommitté, som åtagit sig att förmedla denna sak. Det har kommit anmälningar om erbjudande af jord från länets alla delar, det råder således ingen brist i detta afseende, och jag vågar påstå, att det icke heller är någon brist hvad själfva anordningarna beträffar. Ty jag vet icke, huru man skall kunna gå till väga på annat sätt. Men hvad det är brist på, är lämpliga personer att sköta småbruk. Jag har vid ett föregående tillfälle framhållit, att det fordras vissa kvalifikationer för att sköta ett litet eget hem, och därför att man är jordbruksarbetare, är det icke sagdt, att man har den insikt, som kräfves för att sköta ett eget hem på lämpligaste sätt. Jag tror, att vi böra vinnlägga oss om att fostra jordbruksarbetarne så, att de kunna lära sig att sköta just dylika egna hem. Ty på detta sätt kunna vi skaffa lämpliga småbrukare. Likaså har det varit brist på personer, som ha det i egnahemslagen föreskrifna kapital, eller den sjättedel, som erfordras. Vid sådant förhållande skulle det vara önskvärdt, om från kronoegendomar kunde upplåtas jord med besittningsrätt; och på samma gång dylik besittningsrätt upplåtes mot viss årlig afgäld, på samma gång vore det äfven lämpligt, om det bestämdes en viss lösensrätt, så att den, som fått en dylik upplåtelse, framdeles skulle kunna blifva ägare af densamma. Ty det är en längtan, som hvar och en, som drifver jordbruk, hyser.

Jag har, herr talman, intet yrkande att göra, jag har endast velat meddela de erfarenheter, jag gjort i denna fråga.

Herr Åkerlund: Ingen kan mer än jag vara lifligt intresserad af att bereda så många som möjligt af våra jordbruksarbetare utsikt att blifva själfständiga män. Men jag tror, att de herrar, som speciellt ha intresserat sig för egnahemsfrågan, ha litet grand fått denna fråga om bakfoten — jag ber om ursäkt för uttrycket. Dessa herrar tro, att landtmännen från Söderåsen och ända norrut skola kunna lefva och vara själfständiga män på små och obetydliga jordtorfvor. Så är icke förhållandet Det behöfs, från Kristianstads län upp till Norrlands ödemarker

Angående försäljning af kronoegendomar m. m. (Forts.)

vida större areal, än man ofta föreställer sig, för att de skola blifva självständiga och få jordbruket så ordnadt, att de kunna lefva på detsamma. De egendomar, som det här är fråga om att försälja, äro långt ifrån för stora. Det är ett bedröfligt faktum, att med dem följer skog, som hittills varit väl vårdad, men som naturligtvis nu blir uthuggen. Detta är sorgligt, men det kan väl icke hjälpas.

Hvad de större kronoegendomarne beträffar, som man vill plocka sönder till egna hem, så är det icke mig emot. Men det behöfs icke ännu. Ty såsom en föregående talare framhållit, är efterfrågan på jord för detta ändamål icke så stor, som herrarne i städerna föreställa sig.

Härtill kommer, att vi ha en egnahemslånefond, ur hvilken man kan erhålla medel att köpa in större privata egendomar och stycka sönder för att åstadkomma lämpliga smålägenheter. Men skulle man redan nu för detta ändamål stycka sönder de stora kronogodsen med deras ofta dyrbara byggnader, utan att behofvet visar, att sådant är påkalladt, skulle det bli alldeles oerhördt kostsamma historier; dessa hus skulle få lof att rifvas, då det ju icke skulle tjäna någonting till, att de stå kvar där. I stället nödgades man bygga upp andra, och lägenheterna skulle till följd af allt detta blifva så dyra, att de personer, som berättigades att lösa in dem, förvisso icke utan alldeles särskild mellankomst från statens sida kunde blifva i stånd därtill.

Jag ber att få ännu en gång betona, att hvad jag i fråga om egnahemsrörelsen vill åstadkomma, är, att så många som möjligt af landsbefolkningen — och städernas befolkning för resten också, om den nu vill ut på landet — skola blifva självständige män i vårt eget land.

Herr Persson i Stallerhult: Herr Staaff och hans medmotionärer hafva nu hemställt, att »Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta fullständigt utreda, i hvad mån befintliga kronoegendomar äro mer eller mindre lämpliga att styckas och upplåtas till egna hem och småbruk» etc. Så vidt jag kan förstå, pågår för närvarande en sådan utredning, en successiv utredning, beträffande alla statens egendomar. Ty på sid. 2 i sitt utlåtande har statsutskottet lämnat en redogörelse för huru det skall tillgå, innan kronans egendomar utarrenderas eller säljas. Det står där angifvet, hurusom »vid uppskattning af egendomen i och för densammas försäljning eller förnyade utarrendering skall af uppskattningsmännen tagas under ompröfning, huruvida särskilda omständigheter förefinnas, som göra styckning af egendomen i dess helhet eller delvis till smärre jordbrukslägenheter lämplig, eller om afsöndring från egendomen af mark till dylika lägenheter utan egentlig skada eller olägenhet för stamhemmanets skötsel och brukande kan äga rum; och skall,

Angående försäljning af kronoegendomar m. m. (Forts.)

därest uppskattningsmännen finna styckning eller afsöndring böra äga rum, förslag därtill af dem afgifvas». Om den lokala domänförvaltningen — domänintendenten och hans uppskattningsmän inom hvarje fögderi eller område — gör sin plikt efter denna föreskrift, så är denna utredning successivt redan i gång, och ingen enda kronoegendom blir glömd därvid. Nu kan man fråga: Kan man verkligen få en bättre och fullständigare utredning än denna? Ja, det är ju *möjligt*, att en bättre utredning *kan* erhållas. Men om denna skulle åstadkommas genom en särskild för ändamålet tillsatt kommitté, och då de kronoegendomar, som ännu finnas kvar i vårt land, äro icke mindre till antalet än 2,217, då vill jag verkligen hemställa till herrarna, huruvida denna kommitté kan blifva så sammansatt, att den får ännu större lokalkännedom än den, som nu besittes af domänintendenterna och vederbörande uppskattningsmän inom deras respektive områden? Jag tviflar på, att det står till att anskaffa en så god lokalkännedom, som den, hvilken den lokala domänförvaltningen har. Jag har haft den äran att för Vartofta härad inom Skaraborgs län blifva utsedd till landstingets uppskattningsman och åtfölja domänintendenten i och för arrendeuppskattningar, och jag får säga, att, åtminstone så vidt jag förstår, den allra omsorgsfullaste utredning har beträffande hvarenda kronoegendom föregått hvarje arrende- eller försäljningsuppskattning. Det skall heller icke vara många egendomar, där icke en eller annan del befunnits lämplig för afsöndring eller försäljning, och att sådana afsöndringar eller försäljningar oupphörligen föreslås, det får man ju hundratals gånger här i Riksdagen se; hvarje Riksdag inkommer ju en stor mängd kungl. propositioner, där det göres framställningar om försäljning eller styckning af sådana kronoegendomar, som arrende- eller försäljningvärderats. Jag tror således för min del, att det i detta afseende är ganska väl sörjdt, och att vi redan hafva en sådan utredning, som den, hvilken nu af motionärerna begäres. Det är möjligt, att någon förändring i detta kan behöfvas — därpå vill jag dock ej inlåta mig — och att den i utlåtandet omnämnda, på Riksdagens önskan af Kungl. Maj:t aflåtna skrifvelsen till domänstyrelsen i detta ämne skulle kunna på något sätt fullständigas. Men att man genom aflåtandet, på sätt motionärerna och reservanterna ifrågasatt, af en Riksdagens skrifvelse till Kungl. Maj:t skulle kunna få någon tillförlitligare och bättre utredning än den, som redan faktiskt pågår, därom hyser jag de allra största tvifvel. Ty icke lär det väl gå för sig, att för utredning af dessa frågor tillsätta en så stor kommitté, att det för hvarje nu befintligt uppskattningsområde blir en särskild ledamot, som kan lämna fullständiga upplysningar om huru det kan komma att i dessa afseenden ställa sig angående det området; det tror jag, som sagdt, icke låter sig göra. Och skulle åter ledamotsantalet i kommittén blifva mindre, så tager jag för gifvet,

Angående försäljning af kronoegendomar m. m. (Forts.)

att det då icke kan inom kommittén finnas någon kännedom om de lokala förhållandena.

Jag vill i denna fråga meddela ett fall från Skaraborgs län. Det gäller en kronoegendom, nästan den största inom hela länet, hvilken under sistlidne höst undergick värdering för ny utarrendering på 20 år. Det fanns då åtskilliga åkrar, som den dåvarande arrendatorn ansåg lämpliga till att afsöndras från egendomen och försäljas till egna hem. Äfven domänintendenten och hans uppskattningsmän funno, att detta lämpligen kunde ske, och föreslogo därför, att ett åkerstycke där skulle indelas till egnahemslägenheter. Hur det kommer att gestalta sig med detta, är ännu för tidigt att säga, men saken har i alla fall kommit så långt, att den är föremål för Kungl. Maj:ts pröfning. Domänstyrelsen har att i första hand pröfva, huruvida domänintendentens och uppskattningsmännens förslag är lämpligt. Om Kungl. Maj:t fattar sitt beslut i enlighet med uppskattningsmännens förslag, kommer frågan att underställas pröfning af Riksdagen, som då således har att besluta, huruvida försäljning af ifrågavarande område till egna hem får äga rum eller icke. Men då kan det ju visserligen hända, att det faller någon här i kammaren in att säga: detta förslag är icke lämpligt, uppskattningsmännen inom Skaraborgs län hafva icke förstått sin sak och icke gått rätt till väga; de hafva tagit till exempel 20 tunnland för hvarje lägenhet, men det borde icke vara mer än 18. Och Andra Kammaren får då votera, om det skall vara så, som uppskattningsmännen föreslagit med dessa egnahemslägenheter, eller om det skall vara på något annat sätt. Ja, så kan det komma att gestalta sig och så har det gått förut under denna Riksdag. Men jag undrar, om det kan vare sig för köparen eller säljaren vara så hälsosamt, att Andra Kammaren skall så där i hvarje fall pröfva, huruvida de föreslagna egna hemmen äro lagom stora eller icke.

Det synes mig således, som om all rättfärdighet är i denna väg redan nu uppfylld, såsom saken nu gestaltar sig, och som om en skrifvelse till Kungl. Maj:t i denna del skulle vara alldeles öfverflödig. Därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Staaff: Herr talman, mina herrar! Det tycks i denna sak råda olika meningar bland statsutskottets egna ledamöter. Ty den förste ärade ledamot af statsutskottet, hvilken här uppträdt, sade, att det väckta förslaget vore mycket olämpligt. Den siste ärade talaren åter — äfven han ledamot af statsutskottet — ansåg, att en utredning redan pågick i samma riktning som förslaget afser. Såsom herrarna finna, är detta en ganska betydlig olikhet i motiveringen för afslag.

Angående försäljning af kronoegendomar. m. m. (Forts.)

Hvad nu först beträffar herr Odqvists uppfattning, eller att detta förslag om kronoegendomarnas styckning skulle vara så olämpligt, därför att det skulle vara svårt att erhålla ett tillräckligt antal spekulanter på de styckade delarna, så ber jag att få framhålla, att detta är något, hvarom redan herr jordbruksministern erinrat i sitt af statsutskottet åberopade yttrande från år 1907. Men han har tillika sagt, att det kunde ifrågasättas, om icke »härutinnan en förändring till det bättre skulle kunna åstadkommas genom ändrade föreskrifter i ämnet» och att det vore hans »afsikt att låta utredning angående dessa förhållanden verkställas inom vederbörande ämbetsverk». Vid sådant förhållande och då statsutskottet stöder sig just på detta herr jordbruksministerns yttrande, förvånar det mig något, att denne statsutskottsledamot, hvilken jag nu afser, framkommit med en sådan uppfattning, som den han här uttalat.

Af en annan talare här har sagts, att efterfrågan på jord icke vore så stor, som vi skulle tro. Men vi hafva icke trott, att efterfrågan på jord skulle vara så stor nu, men vi hafva också angifvit våra skäl för detta förhållande. Vi hafva nämligen sagt, hurusom vi af ganska erfarna iakttagare hört, att detta skulle åtminstone i vissa trakter bero på svårigheten att erhålla lämplig och välbelägen jord. I detta senare uttrycket »välbelägen» ingår just hänsynen till möjligheten af ett närboende emellan de olika småbrukarna, så att de kunna få förmånen af nödig samverkan.

Nu har herr Persson i Stallerhult sagt, att det pågår en utredning, som han anser fullt tillräcklig. Jag vill framhålla, att den utredning, vi begära, naturligtvis är af någon annan art, eftersom den ej är successiv utan skulle omfatta det hela och tillika taga i betraktande de särskilda synpunkter, vi tillåtit oss framhålla.

Hvad slutligen beträffar den anklagelsen mot motionärerna, att de till större delen äro stadsbor, kan det ej nekas, att den är fullständigt sann, och att det är omöjligt att frånkomma den eller att ens ursäkta sig därför. Men det må sägas, att det är något egendomligt att framföra denna så svåra anklagelse i ett fall, då dessa stadsbor visat sig behjärta nödvändigheten af att vidtaga försök till, att ej befolkningen i en alltför stor och för landets sociala gagn onyttig skala lockas in till städerna från landet. Jag förstår, att detta nu ej har någon så synnerlig god botten här i kammaren hos många, men det är min öfvertygelse, att denna sak, som är en bland de största i själfva verket ej blott i vårt land utan äfven i andra länder, ändå skall kunna komma att vinna insteg i sinnena. Jag kommer ej i sådant fall att göra anspråk på syndaförlåtelse för stadsborna, ty det vet jag, att man aldrig får. Jag vidhåller därför mitt yrkande.

Angående försäljning af kronoegendomar m. m. (Forts.)

Herr vice talmannen: Herr talman! Jag tror icke, att hvarken den talare, som den siste talaren syftade på, eller någon annan misstänker herr Staaff eller stadsborna i allmänhet att de ej skulle ha godt uppsåt med sin sträfvan om åstadkommandet af egna hem på landet. Men meningarna om tillvägagångssättet härutinnan kunna ju vara olika. Det är ju därom också egentligen, som vi tvista; det är om huruvida man skall gå till väga på det ena sättet eller det andra för att fortast och bäst komma till målet. Nu har herr Staaff jämte hans medmotionärer bl. a. hemställt, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta fullständigt utreda, i hvad mån befintliga kronoegendomar äro mer eller mindre lämpliga att styckas och upplåtas till egna hem och småbruk samt i samband därmed låta upprätta ändamålsenliga planer för styckningen, därvid särskildt bör iakttagas, dels att de till upplåtelse afsedda jordandelarna böra vara af växlande storlek, så att olika önskningar hos egnahemssträfvarne i detta afseende i möjligaste måtto tillgodoses, dels att de afsedda boningsplatserna böra vara så belägna, att samverkan utan svårighet kan äga rum mellan egnahemsinnehafvarne, samt materiell nytta och social trefnad därigenom befordras.

När utskottet har gått att besvara denna motion, har utskottet erinrat om den åtgärd, Kungl. Maj:t redan i saken vidtagit. På sid. 3 i utskottets utlåtande finna herrarna, hvad utskottet i det afseendet anfört ur statsrådsprotokollet, som återfinnes i den kungl. proposition, som afläts till sistlidna års Riksdag. Herr Staaff själf hade fäst afseende vid detta uttalande men ville i alla fall, efter hvad jag tyckte mig kunna uppfatta, ej fästa sådant afseende därvid, som enligt mitt förmenande detsamma förtjänar. Bland annat anföres i berörda statsrådsprotokoll: »Jag har också haft min uppmärksamhet fäst vid angelägenheten af att den utväg till bildande af egna hem, som sålunda öppnats, måtte varda i största möjliga utsträckning anlitad. Emellertid har det därvid visat sig, att man stött på hinder, som det icke stått i de förvaltande myndigheternas makt att undanröja. Särskildt har det mött ej så få svårigheter att då beslut fattats om en fastighets styckning eller om upplåtelse af ett större antal lägenheter från en fastighet, genast erhålla lämpliga spekulanter i tillräckligt antal. En följd häraf har blifvit, antingen att i många fall ett flertal lotter ej kunnat säljas eller att flera lotter inropats af samma person. Det kan emellertid ifrågasättas, om ej härutinnan en förändring till det bättre skulle kunna åstadkommas genom ändrade föreskrifter i ämnet. Det är min afsikt att låta utredning angående dessa förhållanden verkställas inom vederbörande ämbetsverk.

En annan till nämnda mål syftande åtgärd är upplåtelse af

odlingslägenheter å kronoparker inom de sex norra länen. Förberedande arbeten i detta syfte pågå inom departementet.»

Angående försäljning af kronoegendomar m. m. (Forts.)

Det vill förefalla mig, som om i detta statsrådsuttalande det skulle vara så mycket sagdt, att både herr Staaff och hans medmotionärer skulle därmed för närvarande kunna finna sig tillfredsställda. Det är ju så, att den utredning pågår, som motionärerna påyrka. Om herr Staaff särskildt fästat sig vid, att vederbörande statsråd yttrat, »att det kunde ifrågasättas om ej härutinnan en förändring till det bättre skulle kunna åstadkommas genom ändrade föreskrifter i ämnet» och dessa ord ej af herr Staaff anses vara tillräckligt upplysande, har också statsrådet på samma gång sagt: »Det är min afsikt att låta utredning angående dessa förhållanden verkställas inom vederbörande ämbetsverk.»

Sålunda synes det mig, som om motionärerna fått ett ej endast nöjaktigt utan äfven fullt tillfredsställande svar på sin motion. Att åstadkomma en utredning säkrare och mera tillfredsställande, än den som pågår, antar jag ej, att herrar motionärer mena. Om man nu skulle skrifva och begära en utredning, icke lär en sådan kunna verkställas fortare än den utredning, som i samma syfte redan pågår. Alltså kan jag ej finna något annat än, att herr Staaff och hans medmotionärer fått ett enligt min mening tillfyllestgörande svar, och att de också skola kunna finna detta åtminstone för närvarande vara nog. På grund af hvad jag nu i korthet anfört, som jag ber att få lägga till, hvad nyss anfördes af herr Persson i Stallerhult, får jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Starbäck: Herr talman, mina herrar! Jag vill bara uttrycka min synnerligt stora tillfredsställelse med herr vice talmannens sista yttrande. Jag kan ej förstå annat än, att om herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet tar hans yttrande ad notam, bör efter hvad som ligger i yttrandet: »Det är min afsikt att låta utredning angående dessa förhållanden verkställas inom vederbörande ämbetsverk», denna utredning komma att ske just i den riktning, vår motion åsyftar; ty på annat sätt kan jag ej fatta herr vice talmannens sista yttrande. Emellertid kan jag då ej heller förstå annat än, att herr vice talmannen och hans meningsfränder äro med om att ge jordbruksministern den lilla uppmuntran, som ligger i ett bifall till vår reservation. Jag ber således att få vidhålla mitt förra yrkande.

Öfverläggningen var härmed slutad. Därunder hade yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock afslag å berörda hemställan och bifall i stället till den af herr Staaff med flere afgifna motionen i ifrågavarande del. Herr talmannen, som nu framställde proposition å dessa yrkanden, förklarade sig anse det

Angående försäljning af kronoegendomar m. m. (Forts.)

förra yrkandet hafva flertalets röster för sig; men som herr Staaff begärde votering, blef nu uppsatt, justerad och anslagen denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. b) af utskottets förevarande utlåtande n:o 112, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets berörda hemställan bifallit den af herr Staaff med flere afgifna motionen i ifrågavarande del.

Voteringen utföll med 118 ja mot 64 nej, hvadan utskottets hemställan af kammaren bifallits.

§ 3.

Angående årlig ersättning till förre innehafvaren af Gagnbro gästgifveri i Stora Tuna socken.

Vidare förelåg till afgörande sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande n:o 14, i anledning af väckt motion om årlig ersättning till förra innehafvaren af Gagnbro gästgifveri i Stora Tuna socken, Mina Pålman.

I en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 117, hade herr *A. Hansson*, med instämmande af sex af kammarens ledamöter, föreslagit, att Riksdagen måtte besluta en årlig ersättning till änkefru Pålman under hennes återstående lifstid af ett tusen tvåhundra kronor, på sätt och under villkor i öfrigt, som vore bestämda beträffande andra ägare till gästgifverier, som afstode från dem tillkommande utskänkningsrättigheter, dock med förbehåll, att änkefru Pålman i sådant fall för framtiden afstode från den henne af enskilda tillförsäkrade godtgörelsen.

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte, i anledning af förevarande motion dels besluta att till förra innehafvaren af Gagnbro gästgifveri i Stora Tuna socken, änkan Mina Pålman under hennes återstående lifstid utgifva ett årligt understöd af tre hundra kronor, att utgå från och med början af nästa försäljningsår på sätt och under villkor i öfrigt, som i kungl. kungörelsen den 12 juli 1907 funnes angifna beträffande ägare af gästgifverier, som afstå från dem tillkommande utskänkningsrättigheter, dels ock för sin del förklara, att, utan hinder af den i 25 § i förordningen angående försäljning af brännvin den 9 juni 1905 meddelade föreskriften om insättning i statskontoret

af vissa andelar af brännvinsförsäljningsmedlen, förenämnda ersättning finge utgå af nyss omförmälda andelar, innan inlevering däraf till statskontoret ägde rum.

Angående årlig ersättning till förre innehafvaren af Gagnbro gästgifveri i Stora Tuna socken. (Forts.)

Sedan utskottets hemställan upplästs, anförde:

Herr Eriksson i Grängesberg: Det nu föredragna utlåtandet gäller, såsom herrarna finna, förslag om ersättning till förre innehafvaren af Gagnbro gästgifveri i Stora Tuna socken, änkan Mina Pålman. Då Kungl. Maj:t i fjol föreslog, att innehafvarne af vissa gästgifverier skulle erhålla ersättning därför att de afstode från sina rättigheter, blef icke den nu ifrågavarande gästgifveriinnehafvaren medtagen. Anledningen därtill var, att rörelsen hade upphört och att det var genom laga kraftvunnet utslag fastställdt, att från och med år 1908 äfven gästgifveriet skulle upphöra. De rättigheter, som det nu är fråga om, upphörde att användas år 1902, d. v. s. för 5 år sedan, detta skedde genom tillmötesgående af gästgifveriets innehafvare. Nykterhetsvännerna i Borlänge och nejden däromkring gjorde en påtryckning på innehafvaren och förmådde henne att afstå från sina försäljningsrättigheter mot villkor att hon fick ett årligt vederlag af 300 kronor. På de fem år, som sedan dess förflutit, är det således 1,500 kronors om erlagts af nykterhetsvännerna. I den motion, som nu föreligger, har föreslagits, att statsverket skulle tillerkänna henne ett årligt bidrag af 1,200 kronor, hvilket belopp hon också begärt. Jag anser, att denna framställning är rättvis, om man tager i betraktande de summor, som anslogos för dylikt ändamål förlidet år. Nu har utskottet i alla fall ansett, att det belopp vi föreslagit är för mycket, och föreslagit 300 kronor om året. Mot utskottets förslag vill jag icke göra någon invändning, men det är en annan sak jag skulle vilja framhålla.

Utskottet har utgått från den uppfattningen, att innehafvaren af ifrågavarande gästgifveri skulle utöfver dessa 300 kronor fortfarande få det bidrag, som blifvit henne af nykterhetsvännerna tillerkändt. Åtminstone kan jag icke få någon annan uppfattning af det betänkande, som föreligger. För min del kan jag icke finna, att detta är med rättvisa och billighet öfverensstämmande. Nykterhetsvännerna hafva för att befria orten från detta rusdryckselände redan offrat 1,500 kronor, och att de fortfarande skulle offra 300 kronor årligen, synes mig icke vara rätt och billigt. Därför anser jag, att statsverket bör utöfver det belopp af 300 kronor, som här föreslagits, bevilja ytterligare 300 kronor, mot villkor att innehafvaren afstår från det bidrag, som lämnas henne af enskilde. Det är också den hemställan, som vi gjort i vår motion. Således går mitt yrkande ut på att i stället för de 300 kronor, som utskottet här förordat, Riksdagen skall besluta att gifva henne 600 kronor om året, mot villkor dock att hon icke skall få mottaga detta bidrag, förrän hon af-

Angående årlig ersättning till förre innehafvaren af Gagnbro gästgifveri i Stora Tuna socken. (Forts.)

står från det bidrag hon för närvarande erhåller af nykterhetsvännerna i trakten. Det synes mig, att man bör göra så för att vara rättvis, och att det endast är en enkel och billig gärd mot nykterhetsvännerna, då de förut offrat så stort belopp för att slippa ifrågavarande utskänkning. På grund af hvad jag nu yttrat, anhåller jag att få framställa följande yrkande, att Riksdagen måtte, i anledning af förevarande motion dels besluta att till förra innehafvaren af Gagnbro gästgifveri i Stora Tuna socken, änkan Mina Pålman, under hennes återstående lifstid utgifva ett årligt understöd af sex hundra kronor, att utgå från och med början af nästa försäljningsår under förbehåll att hon afstår från den henne af enskilda tillförsäkrade godtgörelsen samt på sätt och under villkor i öfrigt, som i kungl. kungörelsen den 12 juli 1907 finnas angifna beträffande ägare af gästgifverier, som afstå från dem tillkommande utskänkningsrättigheter, dels ock för sin del förklara, att, utan hinder af den i 25 § i förordningen angående försäljning af brännvin den 9 juni 1905 meddelade föreskriften om insättning i statskontoret af vissa andelar af brännvinsförsäljningsmedlen, förenämnda ersättning finge utgå af nyss omförmälda andelar, innan inleverering däraf till statskontoret ägde rum.

I detta yttrande instämde herrar *af Callerholm*, *Söderberg* i Hobborn, *Leksell*, *Ericsson* i Alberga, *Petrén*, *Johansson* i Öja och *Ström*.

Herr Berg i Göteborg: Herr talman, mina herrar! Det var ingen af utskottets ledamöter, som icke insåg det behjärtansvärda uti ifrågavarande framställning om ersättning till änkefru Pålman. Emellertid har utskottet icke kunnat gå med på det höga ersättningsbelopp, som motionärerna föreslagit, allra helst som ingen juridisk rätt till ersättning föreligger, och ej heller hafva vi ansett oss kunna biträda yrkandet, att ett villkor skulle fästas vid ersättningen, enligt hvilket de nykterhetsvänner, som utfäst sig att till fru Pålman utbetala ett årligt underhåll, skulle blifva befriade från denna sin utfästelse genom den ersättning, som Riksdagen komme att bevilja. Enligt vår sammanstämmande mening kan icke rimligtvis ett sådant villkor fästas vid ersättningen, emedan det ju här är fråga om en privaträttslig öfverenskommelse, som Riksdagen enligt vår mening ej kan blanda sig uti.

För min del var jag på sin tid motståndare till beviljandet af sådana pensioner, som det här är fråga om, och jag skulle naturligtvis i utskottet hafva talat mot äfven den af utskottet nu föreslagna ersättningen af 300 kronor, om jag icke i likhet med utskottets öfriga ledamöter ansett, att fru Pålman liksom förut hennes man, på sätt och vis hafva ådagalagt ett visst nykterhetsintresse. Af handlingarna framgår, att herr Pålman under

Angående årlig ersättning till förre innehafvaren af Gagnbro gästgifveri i Stora Tuna socken. (Forts.)

sin lifstid försökt att, så godt han kunnat, då han icke velat helt och hållet upphöra med rörelsen, inskränka densamma. Fru Pålman har genom den i motionen omnämnda uppgörelsen med nykterhetsvännerna verkligen visat sig inse det berättigade i nykterhetsvännernas arbete, och, som sagdt, på denna grund, men också endast på denna grund, har jag kunnat vara med om utskottets hemställan. Utskottet har, såsom jag förut nämnt, ej vågat föreslå högre ersättning än 300 kronor, hvilket belopp af Konungens befallningshafvande i Kopparbergs län ansetts vara skäligt, om öfverhufvud något vederlag alls från statens sida härvidlag skall komma i fråga.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Byström: Jag skall bedja att med några ord få instämma i den förste talarens yrkande. Det står i utskottets betänkande, att det är alldeles särskilda omständigheter, som föranledt utskottet att gå med på ett anslag af 300 kronor. Dessa alldeles särskilda omständigheter bestå ju, såsom vi finna af handlingarna, först och främst däri, att fru Pålman af nykterhetsintresse afstått från en inkomstgifvande krogrörelse. Hon bör därför icke sättas i sämre läge än andra liknande personer, som fortsatt med sin rörelse sex år längre, och hvilka haft ungefär motsvarande omsättning, som denna kvinna hade, men få ett betydligt större understöd, när de lämna sin krogrörelse. Likaledes hafva nykterhetsvännerna där i orten ådagalagt ett intresse, som verkligen borde vara värdt en liten uppmuntran. De hafva icke allenast talat i saken utan äfven handlat och hafva gjort en ganska stor uppoffring. Om då, när de hafva fortsatt därmed i flera år, Riksdagen skulle anse lämpligt att befria dem från denna uppoffring, så torde det icke vara något orätt däri, och mig synes det, som om ett bifall härtill kunde hafva skäl för sig i de alldeles särskilda omständigheter, som utskottet anfört.

Vidare säges det, att fru Pålman är 76 år gammal. Hon kan således icke hafva många år kvar att lefva, och jag anser, att, äfven ur den synpunkten sedt, det icke kan blifva fråga om så stort belopp, äfven om ersättningen nu höjes med 300 kronor utöfver hvad utskottet föreslagit. Det framhålles vidare såsom särskilda omständigheter, att hon är sjuklig och fattig. Det finnes således mycket, som talar för, att Andra Kammaren bör bifalla den framställning, som är gjord af den ene motionären, och i hvilken jag hoppas, att flera skola instämma. Jag vill således yrka bifall till den af herr Eriksson i Grängesberg gjorda framställningen, och jag kan icke finna, att det skulle stöta på några svårigheter att fatta ett sådant beslut.

Herrar *Wavrinsky* i Stockholm, *Wallis*, *Hammarström*, *Jan*

Angående årlig ersättning till förre innehafvaren af Gagnbro gästgifveri i Stora Tuna socken. (Forts.)

son i Bråten, *Olsson* i Älfdalsåsen, *Ersson* och *Sædén* instämde häruti.

Herr Berg i Göteborg: Herr talman! Såsom jag, då jag förut hade ordet, nämnde, var utskottet enigt om att förevarande framställning om ersättning är mycket behjärtansvärd, men majoriteten ansåg på förut af mig anförda skäl, att denna ersättning borde sättas till 300 kronor, och med all säkerhet hade inom utskottet icke kommit i fråga att för Riksdagen föreslå någon ersättning alls, om icke enighet hade nåtts inom utskottet rörande detta belopp af 300 kronor. Jag tror icke, att jag begår någon indiskretion, om jag nämner, att det verkligen inom utskottet framkom ett yrkande på ett högre belopp. Men, såsom sagdt var, för att uppnå enighet inom utskottet, återtogs detta yrkande, och man enade sig om att föreslå ett belopp af 300 kronor. Jag ber att få vidhålla utskottets yrkande.

Herr Ericsson i Ofvanmyra: Herr talman! I fjol var jag utaf samma mening som den föregående talaren, då vi behandlade de privilegierade gästgifvarnas pensionsfråga. Men då Riksdagen förra året beslutat att tilldela dessa pensioner, och regeringen sedermera tillåtit dem att uppbära pensionerna äfven vid det förhållandet, att de afsagt sig gästgifverihållningen, hvilket jag för min del anser oriktigt, då de innehaft dessa privilegier just så länge, som de voro gästgifvare, så anser jag verkligen, att denna änka, hvarom nu är fråga, bör äga lika full rätt som dessa att åtnjuta pension. Jag skulle för min del anse det vara ganska besynnerligt, om denna kammare, som alltid söker iakttaga rättvisa och billighet vid fattande af sina beslut, skulle neka denna änka en billig ersättning endast därför att hon visat tillmötesgående mot nykterhetsvännernas kraf och något tidigare afstått från rörelsen. Jag skulle helst hafva sett, att kammaren hade bifallit motionen. Ty äfven med den summan hade hon fått en betydligt lägre pension, än hon vid jämförelse med de öfriga bort erhålla. Den rörelse, som nu ifrågavarande änka innehaft, var en af de största i Dalarne, och det finnes de, som därstädes åtnjuta en pension af ända till 4,000 kronor, men denna änka skulle enligt utskottets förslag få låta sig nöja med endast 300 kronor, ty det kan vara osäkert, huru länge hon kan utfå det öfverenskomna beloppet af de enskilda nykterhetsvännerna.

Jag skulle, som sagdt, helst hafva önskat bifall till motionen. Men då ett sådant yrkande torde hafva ringa utsikt, får jag låta mig nöja med det förslag, som herr Eriksson i Grängesberg framställt. Och jag ber kammaren bifalla detta förslag.

Herr *Larsson* i Göteborg förenade sig med herr Ericsson i Ofvanmyra.

Härmed var öfverläggningen afslutad. Efter af herr talmannen gifna propositioner i ämnet biföll kammaren utskottets hemställan med de ändringar däri, som under öfverläggningen föreslagits af herr Eriksson i Grängesberg.

§ 4.

Lagutskottets utlåtande n:o 59, i anledning dels af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående vård af enskildes skogar inom Gottlands län samt en inom Riksdagen i ämnet väckt motion, dels ock af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående skogsvårdsstyrelse inom Gottlands län, till förordning angående skogsvårdsafgifter inom Gottlands län och till förordning angående ändrad lydelse af 4 och 5 §§ i kungl. förordningen den 24 juli 1903 angående skogsvårdsafgifter, föredrogs härefter; och biföll kammaren, hvad utskottet hemställt.

§ 5.

Angående besittningsrätt på längre tid till kronan tillhörig jordegendom m. m.

Därnäst i ordningen fanns å föredragningslistan upptaget lagutskottets utlåtande n:o 60, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående dels förslag till lag om besittningsrätt på längre tid till kronan tillhörig jordegendom, dels ock utredning, om hvilka nya former för upplåtelse af jord från stat eller kommun till enskilde må vara särskildt ur social synpunkt påkallade m. m.

Lagutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft en inom Andra Kammaren af friherre *A. T. Adelswärd* afgifven, till utskottet hänvisad motion, n:o 101, däruti, med åberopande af motiveringen till en annan af samme motionär vid innevarande riksdag afgifven motion, n:o 93, afseende ändring i bestämmelserna angående försäljning af mindre kronoegendomar, hemställts, att Riksdagen ville besluta i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning och framlägga förslag till Riksdagen om lag angående besittningsrätt på längre tid af kronan tillhörig jordegendom på grundval af nu gällande bestämmelser om stadgad åborätt och i öfverensstämmelse i tillämpliga delar med för stadssamhällen gällande lag om tomträtt;

äfvensom en inom Andra Kammaren af herrar *K. A. Staaff*, *J. Ström*, *J. Bromée* i Billsta, *G. Lindgren* i Islingby, *J. G. Pettersson* i Södertälje, *S. H. Kvarnzelius*, *G. N. T. af Callerholm*, *V. L. Moll*, *K. G. Karlsson* i Göteborg, *J. Ericsson* i Vallsta, *G. Jansson* i Krakerud, *E. Beckman* i Djursholm, *K. Starbäck*, friherre *C. C. Bonde* och *F. Berg* i Stockholm afgifven, likaledes till utskottet hänvisad motion, n:o 128, däruti hemställts, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta allsidigt utreda, hvilka nya former för upp-

Angående besittningsrätt på längre tid till kronan tillhörig jordegendom m. m. (Forts.)

låtelse af jord från stat eller kommun till enskilde må vara särskildt ur social synpunkt påkallade och lämpliga, samt därefter för Riksdagen framlägga förslag i ämnet.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade emellertid afgifvits af:

herr *Widén*, som föreslagit, att förenämnda motioner för närvarande icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda;

herr *Lindhagen*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen i anledning af förevarande motioner måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda, hvilka nya former för upplåtelse af jord från stat eller kommuner kunde vara särskildt ur social synpunkt önskliga att kunna i förekommande fall tillämpas samt därefter för Riksdagen framlägga förslag i ämnet; samt

herr *Pettersson* i Södertälje, hvilken instämt uti den i herr Lindhagens reservation gjorda hemställan.

Efter föredragning af utskottets hemställan lämnades på begäran ordet till:

Friherre Adelswärd, som anförde: Lika litet som de andra motionärerna, hvilka hafva framställt yrkande i samma riktning som jag, har jag yrkat på att dessa nya former för jordbesittning i allmänhet skulle komma att användas för annat än statens egendom. Och jag har till och med speciellt betonat, att jag tänkt mig, att dessa nya former egentligen skulle lämpa sig för statens *mindre* egendomar. Icke heller har jag ifrågasatt, att dessa nya former för jordbesittning skulle blifva de, som uteslutande komme att användas, utan jag har endast tänkt mig, att de, vid sidan af en vanlig besittningsrätt i form af arrende eller äganderätt, skulle komma till användning. Och det förefaller mig, som att i de fall, jag i min motion berört, det verkligen föreligger ett faktiskt behof för en sådan form af besittningsrätt. Nu finnes det icke beträffande dessa små statens jordegendomar annat än att på vanligt sätt utarrendera dem eller sälja dem. Som bekant har ju Riksdagen beslutat, att för dessa mindre jordegendomar arrendeformen icke skall användas, utan i stället hafva de försålts. I samma motion, fastän den har förekommit till behandling utaf statsutskottet, med samma motivering, har jag yrkat på, att Riksdagen skulle ändra sitt förutvarande beslut beträffande dessa jordegendomar och i stället för att sälja dem upplåta dem på längre besittning. Jag ansåg icke skäl i att, då frågan var före, yttra mig eller göra något yrkande, då jag ansåg detsamma vara fullkomligt lönlöst. Nu har jag emellertid icke

Angående besittningsrätt på längre tid till kronan tillhörig jordegendom m. m. (Forts.

kunnat undgå, då dessa saker hänga så nära tillsammans, att till behandling här närmare beröra äfven den andra delen af frågan.

Mig synes det vara en dålig jordpolitik, att staten, som för öfrigt söker att bibehålla och förvärfva nya jordegendomar, i vissa fall säljer desamma, då skälen, såsom äfven af statsutskottet i dess utlåtande angafs, synes vara alltför svaga. Hufvudskälet är, att förvaltningskostnaderna blifva så dyra, då egendomarna skola upplåtas på arrende. Därför, säges det, skall man i stället sälja dem. Men det förefaller mig, som om just detta är ett bevis för, att man behöfver en bättre och ändamålsenligare upplåtelseform, hvarigenom förvaltningskostnaderna icke behöfde blifva så dyra. Och denna form torde man vinna genom en upplåtelse med längre besittningsrätt.

De skäl, som för öfrigt angifvas för försäljning af dessa små egendomar, hafva varit, att staten skulle därigenom bli i tillfälle att förvärfva skogsegendomar. Ingen ser hellre än jag, att staten förvärfvar skogsmarker och lägger under sig så mycket som möjligt af skogsegendomarna. Men jag får säga, att det viktigaste är ändå, att staten sköter de skogsegendomar, den har, på ett rationellt och fullt ekonomiskt sätt. Jag tror, att vi litet hvar äro medvetna om. att så *icke* är förhållandet. Och så länge staten icke sköter den skogsmark, den har, tycker jag, att det icke kan vara tillräckligt talande skäl för att försälja dessa småbitar för att i stället köpa skogsmarker.

Såsom ett hufvudsakligt skäl för dessa försäljningar har också anförts, att det skulle vara för att kunna bilda egna hem i större skala än nu. Enligt min uppfattning skulle egnahemsbildandet befordras i än högre grad, om man, vid sidan af egna hem, som innehafvas med full äganderätt, enligt detta uttrycks nuvarande vanliga mening, äfven kunde få tillfälle att bilda egna hem, som innehades med längre besittningsrätt. Just ur denna synpunkt anser jag det vore af praktisk betydelse, att lagstiftarne beredde möjlighet att upplåta jord på sådant sätt. Jag är öfvertygad om, att det för de flesta egnahemsinnehafvare skulle vara mera tilltalande att få lämna sin årliga afgäld till staten än att gifva densamma i form af hypoteksränta eller andra skuldräntor, hvilka de i de flesta fall aldrig någonsin kunna komma ifrån. Om en sådan egnahemsägare kunnat i det allra närmaste amortera sitt lån, så kanske han dör, och det egna hemmet öfvertages af något af barnen, som då skall lösa ut de andra. På det sättet blir egnahemsinnehafvaren ånyo skuldsatt. Det är en evig skuldsättning, som icke synes mig i verkligheten vara att föredraga framför att gifva en viss årlig afgäld till staten.

Lagstiftningen har ju redan slagit in på en väg, som skulle leda till en annan form för innehafvande af jord än den hittills vanliga. Jag syftar härvid på det tomträttsinstitut, som genom Riksdagens beslut i fjol infördes i vår rätt. Såvidt jag kan

Angående besittningsrätt på längre tid till kronan tillhörig jordegendom m. m. (Forts.)

förstå, innebär hvad vi här yrkat icke något annat än en utvidgning af detta rättsinstitut, så att detsamma skulle komma att omfatta äfven staten tillhöriga jordegendomar.

Jag anhåller, herr talman, att på grund af hvad jag nu anfört få yrka bifall till min motion.

Herr Staaff: Herr talman! Jag antager, att den, som allenast tagit kännedom om utskottets yttrande, nog haft mycket svårt att vinna någon egentlig kunskap om, hvad vi motionärer ha afsett i förevarande fall. Vi ha i vår motion ifrågasatt, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta allsidigt utreda, hvilka nya former för upplåtelse af jord från stat eller kommun till enskilde må vara särskildt ur social synpunkt påkallade och lämpliga, samt därefter för Riksdagen framlägga förslag i ämnet. Vi ha därvid till en början framhållit, att ifall staten vill lägga sig ombord med och nedlägga omsorg och intresse på en utvidgad egnahemsrörelse, då vore det väl orimligt, om staten först uppläte sin egen jord till detta ändamål och sedan förvärfvaren gäckade och omintetgjorde det syfte, som staten här har, genom att sälja bort jorden till andra personer. Vi ha ju i det hänseendet en svår erfarenhet från Norrland, och det är väl dock omöjligt att säga, om icke något liknande skulle kunna komma att inträffa äfven här. Om nämligen, såsom vi tänkt oss och hvilket ju åtminstone till en viss grad är möjligt, dylika upplåtelser från kronoegendomar skulle komma att äga rum i någon större skala, är det väl ändå omöjligt att på förhand säga, att icke bredvid dessa småbrukare kan uppstå en industri, som behöfver deras jord och äfven kan betala för densamma, men hvilken på detta sätt helt och hållet omintetgör det ändamål, för hvilket allt är gjordt. Detta har förefallit oss så tydligt och påtagligt, att det förvånar oss, att utskottet icke ens i detta fall har gifvit något som helst erkännande af vår motion.

Vi ha vidare under bestämdt uttalande af, att vi icke kunna tänka oss, att den gamla åborätten skulle kunna upplifvas, enär den vore behäftad med så svåra olägenheter, att den uppenbarligen är en uti folkets sinne död rätt, och tillika med framhållande af, att vi ställt oss tveksamma, huruvida tomträttens användning på landet kan vara till den nytta, som vi här afsett, i motionen gjort gällande, att man borde söka ytterligare andra former, att man borde se till, om man icke kunde erhålla någon form af tryggad besittningsrätt vid sidan af äganderätten.

Vi ha äfven ifrågasatt, huruvida icke, när det allmänna upplåter jord, detta skulle kunna ske under villkor af en återköpsrätt under vissa strängt stadgade förutsättningar.

Lagutskottet har emellertid ställt sig på en mycket afvisande ståndpunkt, och detta hufvudsakligen därför, att utskottet menar,

att hela egnahemsrörelsen måste hvila uteslutande på äganderätten. Visserligen har utskottet i slutet af sitt utlåtande öppnat en möjlighet till, att äfven nyttjanderätt skulle kunna ifrågakomma, men då blott en förberedande nyttjanderätt med möjlighet till förvärf af äganderätt.

Angående besittningsrätt på längre tid till kronan tillhörig jordegendom m. m. (Forts.)

Nu ber jag att få påpeka, att det är så långt ifrån, att vi med vår motion afsett, att man skulle helt och hållet öfvergå ifrån äganderätten till andra former, att vi tvärtom uttryckligen och i bestämda ordalag framhållit, att detta icke är vår mening, utan att vår mening är, att där äganderätten är den enda rätt, som tilltalar egnahemssträfvarne, där måste den också komma att tillämpas. Hela vår motion går emellertid ut på, icke att finna en enda form för egnahemsupplåtelserna, utan att finna flera former, som jämsides skulle kunna begagnas och af hvilka den ena eller den andra skulle kunna väljas utaf egnahemssträfvarne själfva. Vi ha icke den uppfattningen, att egnahemssträfvarne i så fall städse skulle komma att välja äganderätten. Det har redan förut i dag påpekats, att det är af en synnerlig vikt, att äfven de, som icke ha det lilla kapital, som dock alltid enligt nu gällande bestämmelser erfordras för att kunna bygga ett eget hem, skulle kunna erhålla möjlighet till sådana jordupplåtelser. Det är då gifvet, att man kan tänka sig, att de hellre toge en nyttjanderätt, om den vore utrustad med goda och betryggande villkor, än de toge ingenting. Det är nu tänkbart, att detta är ett misstag af oss och att det skulle visa sig, att de absolut icke vilja ha någonting annat än äganderätt eller åtminstone utsikt till äganderätt, men bevisadt är väl detta i alla fall icke med blott kategoriska uttalanden.

Jag skall för närvarande icke längre uppehålla herrarnes tid. Jag har velat redogöra för motionen, så att det åtminstone måtte stå fullt klart, att allt tal om, att vi i den skulle ha på något sätt riktat oss emot äganderätten är ett fullständigt misstag och att hvad vi velat allenast är att söka vinna smidigare former bredvid äganderätten, så att egnahemsrörelsen skulle kunna befordras genom flere olika möjligheter.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den af mig m. fl. i ämnet afgifna motionen.

Häruti instämde herrar *Berg* i Stockholm, *Karlsson* i Göteborg, *Söderbergh* i Karlshamn, *Lindgren* i Islingby, *Nordin*, *Karlsson* i Fjäl, *Ström*, *Ericsson* i Vallsta, *Janson* i Bråten och *Neiglick*.

Herr Zetterstrand: Herr talman, mina herrar! Den nu föreliggande frågan har ju ett mycket stort intresse, och det är därför så mycket mera glädjande, att man kan handlägga den under ett godt samförstånd på alla håll. Såväl motionärerna som utskottets ledamöter och kammarens ledamöter för öfrigt ha ju

Angående besittningsrätt på längre tid till kronan tillhörig jordegendom m. m.
(Forts.)

det gemensamt, att vi alla önska en god framgång åt egnahemssaken, som vi veta vara för landet af så ofantligt stor betydelse; alla ha vi därför samma mål, fastän den ene eller den andre tänker sig olika medel för vinnande af detta mål.

Nu har herr Staaff m. fl. hemställt, att man skulle söka utfinna nya former för sådana upplåtelser af jord från stat och kommun, hvilka särskildt ur social synpunkt skulle förefalla önskliga. Ja, vi kunna ju litet hvar tänka oss, att det har ett visst intresse att söka utfinna alla de former, som i detta fall kunna vara möjliga och lämpliga, men en annan sak är, om man på grund af de nu föreliggande motionerna anser sig kunna eller böra förorda en skrifvelse i sådant syfte. Jag får säga, att jag i likhet med utskottsmajoriteten icke har ansett mig kunna, såsom frågan här kommit fram, yrka bifall till en sådan framställning, liksom icke heller till den, som innefattas i friherre Adelswärds motion. Och hvarför har jag icke kunnat det? Jo, jag har icke kunnat underlåta att taga hänsyn till, att samtidigt med att dessa motioner, som hänvisades till lagutskottet, här väcktes, så afgåfvos också af samma motionärer de andra förut i dag behandlade parallellmotionerna, som hänvisades till statsutskottet, och vi kunde icke inom utskottet vid behandlingen af detta ärende underlåta att taga hänsyn till innehållet i dessa andra motioner, allra helst som motionärerna i sina motioner till lagutskottet åberopat äfven sina motioner till statsutskottet.

Nu delar jag fullkomligt den uppfattning, som här för en stund sedan gjorde sig gällande rörande behandlingen af de till statsutskottet remitterade motionerna. Jag fann för min del, att det var ett synnerligen oriktigt grepp, om jag må säga så mycket, att vilja rent af inställa försäljningarna utaf statens mindre fastigheter. Jag anser, att just dessa försäljningar, såsom de i allmänhet bedrifvas, äro en bland de lyckligaste företeelser för närvarande. Jag vill i detta fall åberopa såsom exempel, att under fjolåret såldes öfver 230 dylika lägenheter till ett värde af öfver 950,000 kronor, och samtidigt därmed minskades icke statens arrendeinkomst med mera än 1,700 kronor. Om man då besinnar, huru lyckligt detta varit ur statens synpunkt och huru lyckligt äfven för alla dem, som kommit i besittning af dessa egnahem, kan man väl säga, att det vore orimligt, om man nu skulle stoppa all dylik försäljning. Vi veta, att med hvarje nytt år ske nya arrendeupplåtelser, och vid alla dessa afsöndras en hel del lägenheter. Det är en mycket spänd förväntan hos alla dem, som bo i utkanterna af dessa kronans domäner, på att arrendetiden skall gå till ända och de sålunda komma fullt i besittning af sina egnahem. Det är därför mindre underligt, om man redan med hänsyn därtill ställer sig mindre sympatisk emot motionerna.

Men därtill kommer motionernas innebörd för öfrigt. Båda dessa motioner äro genomandade af den största välvilja och den

Angående besittningsrätt på längre tid till kronan tillhörig jordegendom m.m. (Forts.)

högsta önskan att göra det bästa möjliga i detta fall, och det vilja vi alla, men åsikterna kunna vara olika, och i det fallet har jag icke samma uppfattning som motionärerna.

I fråga om de nya former, som här skulle användas, vill jag först åberopa, hvad friherre Adelswärd i det afseendet tänkt sig. Han nämnde nyss, att han icke ville motsätta sig, att dylik försäljning framdeles skulle äga rum, men han säger ju själf, att ingen kronan tillhörig jordegendom vidare må försäljas annat än om detta på grund af särskilda undantagsförhållanden kan anses synnerligen önskvärdt.

Detta är väl att så godt som helt och hållet vilja motsätta sig en försäljning, och hvad har han då tänkt, att man skulle sätta i stället? Jo, han säger, att han föreställer sig, såsom lämpligast, att byggnaderna böra med full äganderätt säljas, men jorden inklusive odlingsvärdet af den redan odlade jorden upplåtas med besittningsrätt.» Och så säger han vidare: »Det höjda värdet å egendomen, som motsvarar odlingskostnaden för nyodlad jord, torde böra betraktas såsom tillhörande besittningsrättsinnehafvaren med full äganderätt.» Jag hemställer till herrarne, om det kan vara många här, som anse, att något dylikt skulle kunna i praktiken realiseras. Jag åtminstone förstår omöjligen, huru det skulle kunna ske. Därtill kommer, att han vidare sagt, att han tänker sig ett aftal, enligt hvilket lägenhetsinnehafvarens rätt skulle ungefär sammanfalla med den gamla åborätten.

Hvad sedan återigen de andra motionärerna beträffar, så vilja de icke, att man skall ha någonting, som liknar den gamla åborätten. Dessa motionärer ha således en motsatt uppfattning mot friherre Adelswärd och ha intagit en helt annan ställning än han. De ha uttryckligen, på sätt den föregående talaren nämnde, sagt: vår mening är icke, att all upplåtelse med oinskränkt äganderätt ovillkorligen skall helt och hållet upphöra, och det är ju glädjande, att de ha den uppfattningen, ty litet hvar äro vi ju i allmänhet af den meningen, att försäljning med äganderätt fortfarande bör äga rum. Men därjämte vilja de ha ett annat försäljningssätt, och detta i det mycket lofliga syftet, att man skall trygga, att icke några af de upplåtelser, som här skulle ske, blefve om intet, därigenom att de komme i främmande händer och ändamålet med dem förfelades. De säga här vidare, huru de tänkt sig saken ordnad. Först och främst finge icke försäljning äga rum till annan köpare än sådan, som stode i ungefär samma sociala ställning som säljaren Det är ju en mycket önsklig sak, om i all framtid vid försäljning af egna hem något dylikt kunde praktiseras, och det är väl något, som vi alla önska. Men icke kan man därför gå så långt, att man riktigt binder en black om foten på dessa egnahemsinnehafvare och säger, att de under inga omständigheter få under tidernas tider sälja egendomen till någon annan än med dem socialt likställd.

Angående besittningsrätt på längre tid till kronan tillhörig jordegendom m. m. (Forts.)

Om man införde en sådan bestämmelse, skulle det ju bli något riktigt kinesiskt rent af. Om det t. ex. skulle inträffa, att någon för något lofligt och nyttigt företag ville köpa en sådan egendom och därför ansåge sig kunna bjuda en mycket hederlig köpeskilling, vore det då icke en ren nationalförlust, om icke egendomen då kunde få byta ägare? Och skulle staten i så fall göra någon direkt förlust, vore den ju obetydlig, ty statens fordran är ju i alla händelser intecknad. Det blefve ju en ränteförlust, det medgifver jag, men den är ju icke af så synnerligen stor betydelse. Jag tror icke, att man får sätta dessa egnahemsinnehafvare i en så betydligt sämre ställning än andra människor.

Det är vidare två andra önskemål, som motionärerna uttalat. Det ena af dessa är, att då ju staten skulle kunna komma att i framtiden själf behöfva den upplåtna jorden, borde staten ha återköpsrätt. Ja, jag vill visst icke bestrida, att sådana fall kunna inträffa, att af dessa hundratals lägenheter, som finnas, staten kan behöfva en eller annan eller kanske något större antal. Men är det någon särskild anledning att tro, att staten skall behöfva dessa lägenheter framför någon annan del af Sveriges jord? Jag tror det icke. Och skulle staten behöfva komma i besittning af vare sig dessa lägenheter eller någon annan jord, så har man ju expropriationsrätten att åberopa, och vi ha ju nyligen hos regeringen begärt framläggandet af en ny expropriationslag. Den är för närvarande under utarbetande, och den skall ju gå ut på, att staten skall kunna få expropriera på billiga villkor. Men om man kan få expropriera på billiga villkor och för skäligt pris, hemställer jag, om det här är någon sådan fara för handen, att man skall behöfva inflika detta i alla händelser icke så trefliga villkor om, att staten skall ha återköpsrätt.

Sedan kommer det tredje, motionärerna tänkt sig, och det är det, att det skulle kunna vara önskligt, om jorden åter kunde indragas till det allmänna, ifall den af en eller annan anledning stege i värde. Ja, den principen vill jag då för min del icke skrifva under på, ty är det så, att denna jord stigit i värde, så är det därför icke större anledning att indraga densamma än någon annan jord. Jag vill icke missunna innehafvarne af dessa hemman och lägenheter att få den vinst, som kan uppstå, därest deras jord skulle stiga i värde.

Tro icke herrarne, att om vi satte in dessa tre villkor i ett kontrakt rörande en lägenhet, som af staten upplätes, nämligen att den icke får under tidernas tider försäljas till andra än dem, som äro i samma sociala ställning som säljaren, att vidare staten skall få rätt att återköpa jorden, naturligtvis under något billigare villkor än vid expropriation i allmänhet, och slutligen att den skall för den händelse, att den stiger i värde, kunna indragas till det allmänna — tro icke då herrarne, att det skall blifva bra litet begärligt att skaffa sig dylika egna hem? Skall icke hvar

och en, som får ett kontrakt, innehållande dylika bestämmelser, känna, att han står i en annan, sämre och svagare ställning än öfriga innehafvare af Sveriges jord? Finnes det verkligen så synnerligen starkt talande skäl för att göra en dylik inskränkning? Jag tror det icke.

Angående besittningsrätt på längre tid till kronan tillhörig jordegendom m.m.

(Forts.)

Nu har det vidare åberopats, att om man icke så gör, skulle det kunna inträffa, att det här blir samma vådor, som visat sig uppe i Norrland med nybyggena därstädes. Men kan någon verkligen säga, att den faran är så stor. Nybyggena uppe i Norrland fingo ju åt sig anvisade skogsarealer till 3,000, ja, ända upp till 10,000 tunnland skog per hemman. När en sådan efter vår nuvarande uppfattning vanvettig skogsupplåtelse har skett, är det då underligt, om detta har hämnat sig och om denna skog kommit i händerna på skogsspekulanter, så att ändamålet med denna upplåtelse helt och hållet förfelats? Nej, det är väl icke underligt. Men kan man tänka sig, att några dylika därmed i någon mån jämförliga faror skola kunna visa sig beträffande dessa små jordbruk, hvarom här är fråga? Det är mig alldeles ofattbart.

I en reservation, som är vidfogad detta utskottets utlåtande, talas äfven om faran af bolagens jordförvärf i mellersta och södra delarne af riket. Ja, bolagens jordförvärf skola vi motarbeta eller åtminstone söka se till, att den icke får alltför orimliga dimensioner, men vi kunna väl icke säga, att vi särskildt med hänsyn till dessa små lägenheter skola hindra bolagen att förvärfva sådan jord. Det kan ju tänkas, att en dylik lägenhet vore af sådan beskaffenhet, att det skulle för ett bolag vara synnerligen lämpligt att förvärfva den, och då vill jag för min del icke missunna vare sig bolaget att förvärfva sig lägenheten i fråga eller egnahemsinnehafvaren att på det sättet kunna förtjäna kanhända ganska mycket. Det skulle ju kunna hända, att han genom att få en hederlig köpeskilling skulle kunna skaffa sig ett mycket större eget hem eller rent af kunde skaffa ett eget hem åt hvart och ett af sina barn. Vore icke detta en fördel för honom och för landet, liksom det, antager jag, också vore en fördel för bolaget, om det behöfver köpa lägenheten?

Nu vill jag, som sagdt, alldeles tydligt säga, att jag har ingenting emot, om man kunde hitta på några nya former, som jämte äganderätten skulle kunna användas vid dessa upplåtelser, och är det så, att det verkligen kommer en antydan om någon dylik form, som kan finnas lämplig, så skall jag genast vara med om en utredning därom, men herrarna må icke undra på, om jag med den uppfattning, jag har om lämpligheten och nyttan af att i främsta rummet bibehålla försäljning med full äganderätt, icke kunnat på grund af de nu föreliggande motionerna tillstyrka bifall till desamma.

Här vore mycket mera att säga, men då vi nu alla dock

Angående besittningsrätt på längre tid till kronan tillhörig jordegendom m. m.

(Forts.)

vilja detsamma och ha samma sträfvan, så vill jag blott säga, att som jag i fråga om tillvägagångssättet hyser tämligen olika uppfattning än motionärerna, kan jag i frågans nuvarande läge icke annat än yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Zetterstrand förenade sig herrar *Juhlin* och *Olsson* i Älfdalsåsen.

Herr Eriksson i Älgered: Herr talman! Att intresset för egnahemsrörelsen måste vara stort och för framtiden komma att bli än större, synes mig ligga i öppen dag. Denna sträfvan att söka åstadkomma egna hem för de hemlösa är onekligen en af de vackraste idéer, man gärna kan tänka sig. I grannsocknen till den, där jag nu bor, Hassela, har jag haft tillfälle att närmare erfara det behof, som härvidlag förefinnes. Där finnes ett ståtligt hemman, hvars förre ägare sålde detsamma utan att han nödvändigtvis behöfde göra det. Vid denna försäljning erhöll han mellan 15- och 16,000 kronor, medan den allmänna meningen var, att det då hade ett värde af cirka 200,000 kronor. Åtskilliga af barnen till denna person, som sålde hemmanet i fråga, sitta nu ganska trångt och ha svårt att kunna reda sig i kampen för tillvaron. När jag tänker härpå, kan jag icke annat än med en känsla af djupaste medlidande följa utvecklingen af denna sak. Jag tror, att det är af nöden, att man gör hvad göras kan för att bereda egna hem åt dem, som äro hemlösa. Onekligen finnes det många olika sätt och former härför, men utvecklingen går ju ständigt framåt, och den kanske kräfver, att dessa sätt och former icke alltid äro enahanda, utan utvecklas äfven de.

Den vanligaste formen, som egna hem hafva tillkommit i och fortgår på, är äganderätten, — och säga hvad man vill — kommer aldrig, hur mycket man än gnager på äganderätten, densamma att upphöra, utan tvärtom, ju mera man gnager på banden, desto starkare blifva de. Men de, som framför allt begagna den formen, hvilken är den tjänligaste, äro dels de bättre lottade och dels de, hvilka bäst förmå att slå sig igenom. Alla äro icke lika driftiga i kampen för tillvaron, och det synes mig då, att staten och kommunerna böra träda emellan och göra allt, som är möjligt att hjälpa och understödja deras sträfvanden. Det är mycket svårt för de mindre bemedlade och för dem, som äro mindre driftiga, att reda sig i kampen för tillvaron. Värdena stiga undan för undan. Det är visserligen sant, att myntvärdet har fallit, men därför har det icke inträffat, att det blifvit billigare att lefva, utan pengar äro mycket dyra för närvarande. Under sådana förhållanden är det icke alltid så lätt för den mindre bemedlade att förvärfva ett eget hem. Därför måste man se efter, om det icke finnes andra former än äganderätten. En sådan form synes påpekad, om också icke i sin strängaste utsträck-

Angående besittningsrätt på längre tid till kronan tillhörig jordegendom m. m. (Forts.)

ning, af motionärerna. De hafva bland annat föreslagit, att staten skulle förbehålla sig rätt till återköp.

Lagutskottets vice ordförande sade, att detta återköp skulle åsyfta, att staten skulle behöfva jorden för framtiden. Nej, för alla delar, det är icke så säkert. Det är nog möjligt, att återköpet kunde ske på den grund, att icke sådana, som äro i samma ekonomiska och sociala ställning som säljarne, utan som stå högre nämligen godsägare och fabrikanter, köpa. Det vore bättre, att staten återköpte för att i sin tur sälja tillbaka till dem, som behöfva jorden till egnahem.

Då jag sade, att det vore skillnad på priserna, är det uppenbart, att om staten förbehåller sig denna rätt att återköpa, följer icke däraf, att staten absolut behöfver betinga sig samma höga pris, när staten afhänder sig äganderätten.

En fråga, som förekom förlidet år, en proposition, kontrasignerad af chefen för jordbruksdepartementet, var frågan om det kollektiva inteckningssystemet. Genom ett sådant system, kombineradt med återköp, vore staten betryggad vid lånens utlämnande, och för dem, som vore inblandade, vore det bättre, om de vore många gemensamt i en sådan affär. Detta synes mig starkt tala för att detta kollektiva inteckningssystem, som då föll, enär man fruktade trassel och svårigheter genom stupande låntagare, skulle kunna realiseras genom statens rätt att återköpa jorden. Det är ett godt system. Det är möjligt, att andra former finnas, men jag för min del kan icke nu uttala mig om att understödja nyttjanderätten i någon annan form. Jag har ingen anledning att närmare ingå på hvad lagutskottet i detta afseende motiverat och hemställt.

Nu säger man, att man slagit in på nya principer. Javäl, men vi måste tillbakavisa det, som kommit från lagutskottet, då det i slutet af sin framställning säger:

»Vid anförda förhållanden och då de väckta motionerna enligt utskottets mening synas rikta sig mot den gängse uppfattningen, att landets väl bäst befordras genom att idkarne af jordbruk så vidt möjligt utgöras af självfägande bönder, som i sin äganderätt hafva värnet för sin oberoende, självständiga ställning, får utskottet hemställa», och så vidare.

Nej, för ingen del! Här måste man säga, att lagutskottet icke har läst innantill så, som det står skrifvet. Jag måste säga, att lagutskottet varit så fullt af fördomar, att det varit absolut ur stånd att se, hvad meningen varit. Jag tror, att icke någon har större rätt att tolka bestämmelserna och deras mening än den främste af motionärerna, hvilken här försvarat sin motion. Han har visat, att motionen icke är riktad mot äganderätten. Det är klart som dagen, att reservanten herr Lindhagen varit tvingad att vidröra äganderätten i någon form. Jag frågar. Fyller ägan-

Angående besittningsrätt på längre tid till kronan tillhörig jordegendom m. m. (Forts.)

derätten fullt alla kraf? Jag finner det icke. Under sådana förhållanden blir det frågan, om en utredning kan behöfvas.

Emellertid invänder man, att det är ett angrepp på äganderätten. Jag svarar. Jag anser, att äganderätten är det första, och då det gäller att statens jordbruk skall öfverlåtas för egnahemsrörelsen, bör det vara i första rummet under äganderättsformen. Om alla kunde nå det målet, behöfde man icke söka andra former för bildandet af egnahem, men — säger man — det finnes andra, som söka att under dessa former gnaga på äganderättens band och därigenom få äganderätten att upphöra. Då vill jag säga, att min sträfvan är ren, och jag är beredd att emottaga de angrepp, som kunna göras mot mig, ty det vet jag, att då jag handlat efter min öfvertygelse, kan jag vara trygg och inte frukta, hvilka som än äro i mitt sällskap.

Jag ber att på grund af hvad jag sålunda anfört få förena mig med herr Staaff i det af honom framställda yrkandet.

Herr Jönsson i Kvarnberga: Herr talman! Den förste ärade motionären, friherre Adelswärd, nämnde i sitt anförande för en stund sedan, att han funnit, att ett stort behof gjort sig gällande angående nya former i besittningrätten. Men i sin motion nämner han icke mycket om något stort behof, utan anledningen till motionen synes vara den, att nya uppfattningar och nya åskådningssätt gjort sig gällande angående besittningsrätten till jorden.

På sidan 5 i utskottets betänkande säger han, »att besittningsrätten strider mot det gängse föreställningssättet hos svensken, särskildt hos den svenska allmogen, om äganderättens företräde, och därför icke kan få någon större användning eller bör framtvingas».

Harjämte tillägger han:

»Jag vill icke förneka, att en sådan föreställning är mycket allmän, men jag har den uppfattningen, att då det gäller ett viktigt socialekonomiskt statsintresse, bör icke en fördom — ty så torde detta föreställningssätt närmast böra betecknas — få inverka på lagstiftningen».

Allmogens föreställningssätt, att äganderätten till jorden är det bästa, betecknar den ärade motionären som en fördom, något, som man i sanning kan förundra sig öfver. Ty om motionären har rätt, får man beklaga Sveriges allmoge, som enligt sin föreställning befinner sig på svensk rättsåskådnings fasta mark angående äganderätten till jorden. Den skulle enligt friherre Adelswärds uppfattning befinna sig på fördomarnas murkna och maskstungna plattform, som hvilken dag som helst kan sammanstörta.

Men om man skulle slå in på den vägen, så medger han, att det vore något svårt att på förhand öfverskåda resultaten af detta. En mycket märkvärdig sammanställning! Men i detta

Angående besittningsrätt på längre tid till kronan tillhörig jordegendom m. m. (Forts.)

fall synes det honom icke vara förenadt med någon fara, då det gäller dessa småbruk. Ja, det medger jag, att för den ärade motionären innebär det icke någon fara, ty han kommer nog icke att taga någon sådan jord i besittning. Men för dem, som skola bilda eget hem, torde det vara af stor betydelse, om de få känna sig såsom verkliga, själfständiga ägare eller om de skola tänka på att jorden tillhör staten, och vara skyldiga att underkasta sig de bestämmelser, som kunna ifrågasättas af statsmakterna.

Angående den andra motionen af herr Staaff med flere och herr Lindhagens reservation, hafva dessa som motiv för ändrade grunder för besittningsrätten anfört förhållandena vid den norrländska skogsindustrien. Det har redan af vice ordföranden i lagutskottet bemötts, så att jag icke skall uppehålla tiden därmed, men jag vill blott erinra om, att, om skogarna icke funnit i Norrland, utan om där endast funnits verklig jordbruksdrift, några bolag näppeligen skulle hafva bildats med syfte att där uppköpa åkrar och ängar. Jag tviflar åtminstone på det. Ty det synes icke, som om bolagen intresserade sig synnerligen för jordbruksdriften, alldenstund det ifrågasättes en vanhäfdslag för dessa verkliga jordbruksegendomar. Så att från den synpunkten torde icke några svårigheter eller faror möta för det mindre jordbruket.

Det heter vidare i herr Staaffs med fleres motion, att man kunde tänka sig, att någon industri kunde inlåta sig på att inköpa icke blott enstaka småbruk, utan äfven hela egnahemskolonier. Ja, det kunde ju i något fall inträffa med små jordbrukslägenheter, men jag undrar, hvilken stor industri det är, som har en sådan omfattning, att den skulle behöfva exempelvis en hel småbrukskoloni på hundratals hektar. Endast i något särskildt fall, om jorden kunde vara lämplig för anläggning af tegelbruk, kalkbruk, cementbruk eller dylikt, som behöfde en större areal, kunde det vara möjligt, men staten har väl icke så många marker att utlägga till egnahemskolonier, där en sådan industri kunde anläggas. Och om en annan industri, som behöfde några hektar jord, blefve förlagd, där egnahemskolonier bildas, kan jag icke se någon fara däri, utan tvärtom en hjälp för dessa egnahemsinnehafvare, ty erfarenheten visar, att där det finnes någon industri och tillfälle till arbetsförtjänst, uppväxa egna hem mycket fort. Och om man blott kan få någon hektar jord invid bostadslägenheten, betyder det mindre, om denna ligger en eller två kilometer från fabrikssamhället, och man sålunda får cykla denna väg morgon och afton. Och detta är ju idealet för framtidens nationalhushållning, att industrien utplanteras på landsbygden och att arbetarna skola få ett större eller mindre jordstycke, hvarigenom lefnadsomkostnaderna högst betydligt skulle nedbringas. I stället för att det skulle vara till skada för småbrukarne, att en industri uppstår, vill jag sålunda räkna detta som en stor fördel.

Angående besittningsrätt på längre tid till kronan tillhörig jordegendom m. m. Forts.)

Hvad angår de olika former för besittningsrätten, som man kan tänka sig, skall jag icke ingå på någon kritik af hvad härom sagts. Man har emellertid samtidigt med det man begagnat uttrycket »tryggad besittningsrätt» framhållit, att det skall vara möjligt för staten att vid behof eller vid inträffad värdestegring mot ersättning för det nedlagda arbetet återköpa jorden. Jag vill då säga, att jag icke kan finna, att detta kan kallas tryggad besittningsrätt. Småbrukaren har på detta sätt ständigt ett Damoklessvärd hängande öfver sitt hufvud, då han icke vet, när staten skall återlösa jorden eller när den kan anses stiga i värde.

Jag skall uttala mig något om de allmänna synpunkter i denna fråga, som gjort sig gällande, då den behandlats. Emot äganderätten har anförts, att den leder till skuldsättning, och vi hörde af herr Eriksson i Älgered, hurusom härigenom en egendom kunde gå ifrån familjen. Tryggad besittningsrätt skulle därför ha företräde, alldenstund den icke ger tillfälle att belasta egendomen med gäld. Men jag vill fråga, om det för en person, som icke kan sköta landtbruk, för det allmänna vore en fördel, att en sådan person sutte kvar. Jag skall återge ett sådant fall. För tjugu år tillbaka fanns det på ett boställe en arrendeinnehafvare, hvilken var ung och intelligent, men han kunde emellertid icke handhafva jordbruket, så att det bar sig, oaktadt arrendevillkoren voro de mest förmånliga, i det torparne utom penningbidrag hade att utföra det mesta arbetet, hvarigenom gården knappast hade att vidkännas andra utgifter än för väghållningsbesvären och andra utskylder. Efter två eller tre år fanns det icke kvar på gården mera än några stycken magra hästar och ett par kor. Följden af att arrendatorn icke kunde sköta landtbruket blef, att andra spekulerade på bostället, och det blef sedan öfvertaget af en mindre hemmansägare, som för de återstående tre åren af kontraktet förband sig att betala 3,000 kronor till ofvannämnda arrendator, och allt gick sedan bra vid nämnda egendom. Och nog var det en välgärning, att nytjanderätten öfverlämnades af en, som icke kunde begagna sig af densamma, det hade annars blifvit illa ställdt med jordbruket.

Man har äfven tänkt sig, att småbruken skulle ha en viss teoretiskt bestämd areal, så stor, att innehafvaren därpå skulle kunna finna sin utkomst. Man har emellertid härvidlag bortsett från det rent individuella. Erfarenheten visar, att, medan en person icke kan reda sig på en stor egendom, däremot en annan kan finna bärgning åt en hel familj på ett småbruk med sex tunnland jord. Jag erinrar mig särskildt en sådan småbrukare, som vid sin död lämnade efter sig ett kapital på 30,000 kronor.

Jag vill vidare framhålla, att äganderätten är den enda fullt tillförlitliga garanti för att frukterna af nedlagdt arbete komma innehafvaren till del. Det är något, som man alltför mycket glömmer. Om det vore fråga om odlad jord, som icke behöfde

Angående besittningsrätt på längre tid till kronan tillhörig jordegendom m.m. (Forts.)

någon grundförbättring, då kanske förhållandena ställde sig annorlunda, men när det gäller att odla upp vårt land i så hög grad som möjligt, och då man får beräkna dessa odlingskostnader i vissa fall ända upp till 500 kronor per hektar, då bör man ställa så till, att innehafvaren kan veta, att han själf eller hans rättsinnehafvare kommer att skörda fördelarna af sitt nedlagda arbete, hvilket är en af de mäktigaste häfstänger för ett verksamt odlingsarbete.

En annan sak, som man icke får förbise, då man talar om, att staten skulle ha återköpsrätt, är kärleken till det egna hemmet samt det mänskliga förvärfsbegäret. Man har sagt, att detta förvärfsbegär är ett fel. Detta kan vara sant, men det går icke att taga bort det. Hvad är det annars som gör, att så många resa till Amerika för att där skapa en framtid? Detta är sålunda en sak, hvars betydelse vi icke få underkänna.

Det gifves ännu en form för besittningsrätt, för hvilken småbrukskonferensen uttalade sig, nämligen nyttjanderätt med möjlighet för innehafvaren att efter viss tid erhålla full äganderätt. Denna besittningsrätt anser jag fylla ett kändt behof, alldenstund den ger möjlighet för en småbrukare att förvärfva eget jordbruk, utan att han från början behöfver äga något större kapital.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Lundell* instämde häruti.

Herr Lindhagen: Herr talman! Det lönar sig icke mycket att tala om den sak, som nu är före, men en reservant måste ju alltid säga någonting, och jag vill då framhålla, att den senaste talaren tydligen alldeles missförstått hvad det här gäller. Det är ju icke fråga om att på något sätt taga bort den fulla äganderätten för bönder, som ha den, och motionärerna ha ju aldrig ifrågasatt, att hädanefter all upplåtelse af statsjord skall ske på annat sätt än nu, utan blott begärt att bland de rättsinstitut, man redan har, få ett att använda i det syftet att, när man finner det nödvändigt, kunna upprätthålla det ändamål, för hvilket upplåtelsen sker. Den svenska rätten har icke något sådant institut, och det är på grund af att erfarenheten visat dess behöflighet motionärerna begärt detta. De satser, som den senaste talaren utvecklade, voro hela det svenska folkets i början af 1800-talet och då upplät staten all jord utan inskränkning, hvilken man sedan börjat köpa tillbaka. Nu är det åter fråga om att upplåta den, och skola vi då ohjälpligen komma in i den gamla cirkelgången igen?

Vi ha i detta afseende erfarenheter ifrån de norrländska skogarna. Såsom herr Zetterstrand mycket riktigt anmärkte, voro hemmanen däruppe mycket begärligare, då skogsmark hörde till

Angående besittningsrätt på längre tid till kronan tillhörig jordegendom m. m. (Forts.)

dem. Men icke blott de stora utan äfven de små skogshemmanen voro eftersökta, ty genom att slå ihop flera sådana fick man stora possessioner. Men just häri har man väl ett bevis för, att det kan vara nyttigt för staten att för vissa fall ha tillgång till ett annat rättsinstitut än den fulla äganderättsupplåtelsen.

Nu nämnde den siste talaren, att den ene af motionärerna hade beskyllt bönderna för fördom. Men äfven bönder kunna verkligen ha fördomar som vi andra. Jag vill nämna, hur det gick till i Norrland. Då var det en och annan, som sade: det är icke bra ställdt med afvittringen, ni måste laga så, att ni afsätta en del af skogsmarken till allmänningar, så att ni ha något för framtiden. I Dalarne var det på samma sätt. Men huru gick det? Jo, vid landtmäteriförrättningarna hände det, att bönderna stego upp på stolar och bord och stampade, väsnades alldeles förskräckligt för att man ifrågasatte, att en del af skogen skulle få afsättas till allmänningar för framtiden. Samtidigt hade bolagen sina agenter ute, som sade till bönderna: för all del, icke skola ni afsätta jorden till allmänningar, utan laga, att ni själfva få äga jorden. — Bönderna följde rådet och så togo bolagen alltsammans. Nu får man höra sägas däruppe: tänk hvad våra förfäder voro dumma, som icke afsatte skogsmarken till allmänningar, ty om vi icke hade haft jorden upplåten med äganderätt, då skulle vi varit rika och förmögna, och hela Lappland skulle summit i guld och välmåga.

Här begäres nu, att man skall få ett medel i sin hand, som man vid vissa förhållanden kan tillämpa. Det beror på de regeringar, som sitta, hvilka principer de vilja följa. Men att vägra landet att i detta fall ha olika rättsinstitut att välja på, det är en hänsynslöshet utan like. Staten såsom ägare till sin egen jord skall väl kunna få rätt att använda den förnuftigt allteftersom det kräfves af olika förhållanden.

Ett annat exempel. Det kan hända, att staten vid en stor industriell anläggning har jord, som den vill upplåta till denna industris arbetare. Då säger man, att detta måste ske med full äganderätt. Men det kan ställa sig så, att detta blir till en fara på grund af en viss tendens hos industrien eller hos de ledare, som förestå industrien, att vilja passa på och lägga under sig de små jordlotterna, så att de t. ex. vid dödsfall bland arbetarna af sterbhusen köpa in den ena gården efter den andra. Och då blir det icke alls några själfständiga ägare, som herrarne tala om, utan jorden kommer under bolagen. Det kunde hända, att det i sådana fall vore bra att ha någon möjlighet att bevara dessa arbetares frihet.

Så ett annat exempel. Stockholms stad har haft de största bekymmer för att det icke finnes något sådant rättsinstitut exempelvis i form af återköpsrätt på grund af vederbörandes vägran jämt och ständigt att gå in på en sådan lagstiftning. Om man

Angående besittningsrätt på längre tid till kronan tillhörig jordegendom m. m. (Forts.)

t. ex. vill upplåta jord för en stor välgörenhetsinrättning eller dylikt, så kan detta icke gärna ske medelst tomträtt på 60 eller 100 år, mottagaren drager sig därför och det undrar man ej på. Men om detta område finge upplåtas med besittningsrätt så länge det användes för det upplåtna ändamålet, skulle saken kunna ordnas nöjaktigt. Staden är emellertid förhindrad att använda denna form: upplåtelsen måste ske med full äganderätt. Och så söker man på alla sätt trassla sig fram och binda den nye ägaren med servitut, fastän dylika servitut ha ett mycket ovisst värde. Vi ha i dagarna haft ett mycket bekymmersamt exempel på detta rörande Stockholms stad. Hade vi haft detta rättsinstitut, så hade det kunnat användas vid detta tillfälle, och intet hinder hade funnits för markupplåtelsen. Men nu skall upplåtelsen ske med full äganderätt, och sedan skall det kanske spekuleras och jobbas och byggas stora hus där. På samma sätt om en jordupplåtelse skall göras till en stor industriell anläggning. Jag förstår icke idén i att vägra samhället möjlighet att ha detta medel att reda sig med.

Det är en mycket betecknande passus i utskottets utlåtande, hvarmed utskottet högtidligt afslutar sitt resonemang. Det står, att det är alldeles nödvändigt att ingen annan metod vid upplåtelser af statsjord användes än den fulla äganderätten, ty landets väl befordras bäst »genom att idkarne af jordbruk såvidt möjligt utgöras af själfägande bönder, som i sin äganderätt ha värnet för sin oberoende, själfständiga ställning». Det hölls mycket styft på detta i utskottet. Ja, det visar sig, huru det kan gå med detta värn. Ibland är det icke ett värn utan en värnlöshet mot exploatering. Förut då vi i utskottet hade att behandla norrlandslagarna, då fanns icke alls denna entusiasm för att återvinna själfägande bönder åt landet. Nej, den gången var det icke så stort fosterländskt intresse. Det föreföll snarare, som om den fulla äganderätten var bra därför att dessa ägare därigenom voro mera värnlösa och lättare kunde exploateras vid vissa särskilda tillfällen.

Jag tycker, att hvad som här begäres är ganska anspråkslöst. Herr Adelswärd har yrkat bifall till sin motion och herr Staaff till sin; de innehålla egentligen precis detsamma. Jag yrkar bifall till min reservation, som slår båda motionerna så att säga i en smäll, men i yrkandet som har en formulering, som mest öfverensstämmer med herr Staaffs yrkande, därför att detta är mera omfattande. Jag kan icke upptäcka något, som är farligt i denna min reservation, utan tycker, att hvad den innehåller är ganska riktigt alltsammans.

Herr Åkerlund: Jag är viss om att de herrar, som motionerat i denna sak, gjort det i bästa syfte, men jag kan icke annat än beklaga, att motionerna just nu kommit fram, ty under denna tid med dåliga konjunkturer i städerna och för industrien kunde

Angående besittningsrätt på längre tid till kronan tillhörig jordegendom m. m. (Forts.)

man haft förhoppningar om att egnahem på landsbygden skulle i vida högre mån kommit till heders än tillförene. Men det vågar jag säga, att hvarje antydan från statsmakterna därom, att de, som önskade förskaffa sig egna hem, icke skulle se någon möjlighet att förvärfva dem med full äganderätt, skall förvisso motverka egnahemssträfvandet. Om Riksdagen skulle gifva sitt bifall till motionen, skulle det skada hela denna rörelse.

I anledning af herr Lindhagens reservation vill jag säga, att det förvånar mig, att herr Lindhagen kan tro, att något vidare intresse för verkliga självständiga småbruk skulle kunna uppstå i vårt land genom att som han vilja behandla dessa småbrukare precis som om de vore små barn. De skulle ju icke få handla fritt och självständigt på minsta sätt, såvidt jag kan se. Om t. ex. en småbrukare får tio tunnland jord och icke kan bärga sig på dem och, i stället för att fortfarande idka jordbruk å lägenheten, finner de mera lönande att anlägga ett tegelbruk å densamma, så får han icke göra detta utan risk att bli af med alltsammans. Det finns tusen andra sådana sysslor, som en småbrukare skulle kunna slå sig på, men det får han icke, utan han måste vara jordbrukare, såvida han skall få behålla jordbiten.

Det har ock talats om, att jorden i mellersta och södra Sverige skulle bli så begärlig för spekulationen och för kapitalplacering bland annat. Jag vill fråga herrar jordbrukare: huru många människor finns det, som skulle finna med sin fördel förenligt att placera kapital i jord här i landet? Det skulle väl då gälla någon fläck af Skånes bästa jord, men den jorden är så dyr, att det icke heller skulle löna sig där. Och hvad Norrland beträffar, så var det skogen som lockade. Så att därvidlag är ingenting att befara.

Jag är, som herrarna veta, en mycket varm vän af att så många som möjligt af landets befolkning skola få egna hem och egen jord. Och därför har jag städse varit emot att aktiebolagen skulle få slå under sig jordbruk i vårt land, men jag håller också före, att det icke är rätt, det huru stora egendomar som helst slås ihop på en hand, och därför skulle jag ingenting hafva emot, att egendomar utöfver ett visst värde finge erlägga vida större skatt än andra. Man säger ock att spekulationen skulle göra, att de små jordbruken försåldes och ginge ur hand i hand. Det finnes väl medel att bota äfven detta. Jag vill för min del icke göra något förslag, men jag vill framhålla som min tanke, att när egendomar så där immerbadd säljas till oskylda, borde för dem erläggas högre lagfartkostnader ju oftare de gingo i handel: på det sättet kan den saken botas. Jag kan emellertid icke tänka mig, att man skulle främja hvad man här önskar, nämligen uppkomsten af egna hem och självständiga jordbruk, om man icke absolut söker se till, att de som erhålla dem må kunna förvärfva dem med full äganderätt.

Angående besittningsrätt på längre tid till kronan tillhörig jord egendom m. m (Forts.)

Herr vice talmannen: Herr talman! Såväl motionärerna som reservanten, herr Lindhagen, ha låtit sig angeläget vara att här i diskussionen gifva till känna för kammaren, att de icke afse med sina förslag att på något sätt komma åt äganderätten. De ha endast med sina framställningar velat göra det möjligt att på det föreslagna sättet bereda tillfälle för dem, som så önska, att komma i åtnjutande af egna hem. Jag vill icke föreställa mig, att såväl herrar motionärer som reservanten icke skulle mena hvad de säga, men å andra sidan måste jag allvarligt framhålla, att dessa deras uttalanden icke stå i god harmoni med hvad som står i deras motioner. Så har t. ex. friherre Adelswärd föreslagit, att vi skulle skrifva till Kungl. Maj:t och begära utredning och framläggande af förslag till Riksdagen om lag angående besittningsrätt på längre tid af kronan tillhörig jordegendom på grundval af nu gällande bestämmelser om stadgad åborätt och i öfverensstämmelse i tillämpliga delar med för stadssamhällen gällande lag om tomträtt. Jag kan icke finna, att friherre Adelswärd här har ifrågasatt, att staten skulle upplåta jord i något fall under äganderätt, så att de nya ägarne skulle få äga sin jord, utan de skulle endast få någon sorts åborätt. Jag styrkes i denna uppfattning af den del af motiveringen i friherre Adelswärds motion, som herrarne återfinna på sid. 3 i lagutskottets utlåtande. Där är en passus af följande lydelse:

»Förhållandena hafva emellertid, sedan dessa beslut fattades» — dessa åsyftade beslut ha fattats med vissa tiders mellanrum och röra försäljningen af mindre kronoegendomar — »i vissa afseenden ändrats, och en ny uppfattning har ganska allmänt börjat göra sig gällande både i vårt och andra länder beträffande den enskildes förhållande till staten och samhället i fråga om besittningsrätt till jorden. Med tanke på dessa nya åskådningssätt och sannolikheten för deras snara utredande och inträngande i det allmänna rättsmedvetandet kan det ifrågasättas, om det är klokt att staten fortfarande afhänder sig jordegendom, som den redan är i besittning af!»

Jag kan för min del icke tyda detta uttalande på annat sätt, än att det är meningen att här göra en början till afskaffandet af den enskildes rätt att äga jord här i landet och att det endast är staten, som skall äga jorden och i sin ordning därför öfverlämna den med besittningsrätt eller så kallad åborätt till de enskilde. Det skulle vara mera att anföra rörande friherre Adelswärds motion, men jag vågar icke att alltför länge upptaga tiden därmed.

Hvad beträffar herr Staaffs m. fl. motion, så har den följande inledning: »Undertecknade, hvilka väckt motion rörande vissa förberedande åtgärder för upplåtelse i betydande skala af kronoegendomar till bildande af egna hem och småbruk, tillåta oss härmed att jämväl framställa förslag om vissa förberedande åtgärder *rörande de former*, i hvilka den afsedda *upplåtelsen* borde

Angående besittningsrätt på längre tid till kronan tillhörig jordegendom m. m. (Forts.)

kunna ske.» Motionärernes hemställan är denna: »att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta allsidigt utreda, *hvilka nya former för upplåtelse af jord* från stat eller kommun till enskilde må vara *särskildt ur social synpunkt* påkallade och lämpliga, samt därefter för Riksdagen framlägga förslag i ämnet.»

Äfven här är det ju alldeles påtagligt, att man syftar på att komma ifrån äganderätten och komma in på de nya formerna, som det talas om, och därför begär man hos Kungl. Maj:t en utredning om detta.

Här står i ett annat stycke i samma motion, som är anfördt på sid. 8 i utskottets utlåtande, att det finnes äfven andra önskemål, som, därest det lämpligen låter sig göra, borde tillgodoses vid utfinnande af nya former för jords upplåtelse, hvarom här är fråga, och det kan därför tänkas möjligt, att staten skulle komma att behöfva den upplåtna jorden, för den händelse jorden steg i värde, och att det då vore önskligt, *att den åter kunde indragas till det allmänna.* Men så förutsätta också herr Staaff och hans medmotionärer, att det kunde låta tänka sig, att det fanns vissa trakter i vårt land, där det icke skulle låta sig göra att få jord upplåten på sådana villkor, som motionärerna föreslå, och därför kunde det ju måhända vara tänkbart, att vid sidan af denna besittningsrätt och åborätt eller endast endera af dem jord skulle kunna förvärfvas med äganderätt. På sid. 9 i utskottets utlåtande står citeradt ur motionen bland annat följande:

»I sådant fall anse vi ingalunda, att man borde inställa all upplåtelse, utan finge man där sälja med oinskränkt äganderätt. För vår del hafva vi svårt att tro, att, därest betryggande former för besättningsrätt kunde utfinnas, egnahemssträfvarne ändock skulle fasthålla vid den oinskränkta rätten såsom absolut önskemål. Man får icke af den på många håll nu rådande opinionen i detta afseende draga några bestämda slutsatser. Denna opinion kan kanske ofta nog vara påverkad af en utbredd motvilja mot det gamla åborättsinstitutet. Men på denna motvilja bör ju icke rätteligen kunna grundas ett motstånd mot helt andra former af upplåtelse. Framför allt är att märka, att en upplåtelse under tryggad besittningsrätt möjliggör äfven för den obemedlade att vinna ett eget hem, medan hittills allenast de, som redan ägt något kapital, kunnat förvärfva egna hem. Vi fästa slutligen uppmärksamheten på att vi icke talat om allenast en form utan flera olika former, som borde utfinnas. Sålunda kunde man ju, såsom vi antydt, bredvid den tryggade besittningsrätten i egentlig mening tänka sig äganderätt allenast med den inskränkning, att, i händelse försäljning skedde till annan än med ägaren socialt likställd köpare, staten skulle äga rätt att återköpa fastigheten.»

Jag kan icke förstå annat, än att, hvar helst man tittar i dessa båda motioners motiveringar, det är än det ena, än det

andra, som alldeles tydligt uttrycker, att meningen är: *bort med den enskildes äganderätt till jord här i landet och fram i stället med införandet af någon sorts åborätt eller besittningsrätt på viss tid.* Jag kan väl tro, att det skall vara många röster, som skola gifvas på motionärernas förslag, sammanfattade som de äro i herr Lindhagens reservation, och måhända kommer en votering att äga rum mellan utskottets förslag och denna reservation. Det hade enligt min uppfattning varit önskligt, att vi vid detta tillfälle hade fått tillämpa den öppna voteringen, på det att man kunnat icke endast räkna rösterna, utan också kunnat se, från hvilka håll de kommit.

Angående besittningsrätt på längre tid till kronan tillhörig jord egendom m. m. (Forts.)

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Friherre Adelswärd: Herr talman, mina herrar! Jag har endast begärt ordet för att göra en helt kort replik till den siste ärade talaren. Han antydde, icke allenast att motionärerna icke skulle ha framställt sina yrkanden i full öfverensstämmelse med sina verkliga åsikter utan till och med, att det skulle vara önskvärdt, att en öppen votering ägde rum, för att man därigenom skulle kunna kontrollera, hvilka som djärfdes ha sådana åsikter, som vi motionärer uttalat. Herr vice talmannen har särskildt velat antyda, att af motionernas innehåll skulle framgå, att vi helt enkelt ville åt den privata äganderätten. Jag tror, att herr vice talmannen slutade sitt anförande på det viset. Jag måste protestera mot ett sådant sätt att läsa svenskan i våra motioner. Nog kan det göras anmärkningar mot min, det vill jag erkänna; men svårligen kan det enligt mitt förmenande finnas anledning uppfatta den på det sättet, som herr vice talmannen gjort.

Herr vice talmannen har gjort allt för att häfda den privata äganderätten. Jag har ej velat angripa den, utan har blott å min sida velat häfda statens äganderätt. Om man också icke vill gå så långt, att man säger, att staten skall ha större rätt till att äga jord än den enskilde, så måste man väl dock medgifva, att staten har åtminstone *lika stor* rätt som den enskilde att besitta jord. Här har det sett ut, som staten skulle ha skyldighet att sälja bort sin jord. Jag anser och har uttalat, att det är en dålig jordpolitik af staten att göra sig af med den jord, som den har.

Jag är öfvertygad om, att den är till nytta ej allenast för staten, utan också för dem, som bruka den på ändamålsenliga villkor, hvilket skulle kunna ske, om ett sådant rättsinstitut funnes, som jag föreslagit. Det är helt enkelt innebörden af min motion. Jag beklagar, att man ger den sådana dimensioner och en sådan räckvidd, som här skett, och som jag tror endast bidrager till att leda frågan på sidan af dess egentliga innebörd.

Herr Ericsson i Vallsta: Herr talman! I herr Jönssons i

Angående besittningsrätt på längre tid till kronan tillhörig jordegendom m. m. (Forts.)

Kvarnberga anförande förekom ett uttalande, vid hvilket jag fäste mig, och som jag vill något beröra, ehuru den kanske står vid sidan af saken.

Han skildrade i bjärta färger, hur det gick för en person, som fått på arrende öfvertaga en egendom, men saknade de nödiga förutsättningarna för att kunna sköta jorden. Fast det var en god egendom, blef mannen skuldsatt, och det gick omkull för honom. Nu skulle jag vilja fråga herr Jönsson, om han tror, att den mannen skulle varit mera kompetent att sköta egendomen, därest han haft den med full äganderätt. Jag tror det ej. Man kan påvisa exempel, att personer, som innehafva jord med endast nyttjanderätt, kunna vara skickliga jordbrukare.

Jag känner en person i min hembygd, som arrenderat ett bolagshemman och som, när han öfvertog arrendet, kunde därpå föda endast en häst och två à tre kor, men har på 20 år drifvit upp jordbruket så, att, då han lämnat ifrån sig hemmanet, detta kunde föda två hästar och åtta till tio kor. Och detta, ehuru han, som jag nyss nämnde, innehade egendomen blott på arrende. Det är således ingalunda säkert, att äganderätten är ett nödvändigt villkor för att göra en person duglig till jordbrukare. Dock vill jag gärna medge, att äganderätten ofta kan vara en sporre att göra det bästa möjliga. Men det är därför ej så gifvet, att det som herr Jönsson velat påvisa alltid håller streck.

Herr Åkerlund nämnde, att han ville främja egnahemsrörelsen. Det vill äfven jag, och det tror jag de flesta här vilja. Men det kan ej bestridas, att det i många fall finnes dugliga och präktiga män, som gärna skulle bilda eget hem, men som sakna medel att inköpa den därtill behöfliga marken. Därför kan jag ej se något orimligt i att öppna möjlighet för dessa att äfven komma i besittning af jord. Det är detta, vi motionärer velat.

Herr vice talmannen sade, att vi med vår motion menat: »Bort med äganderätten!» Ja, det är ju möjligt, att han kan ha fått den uppfattningen af motionen. Jag för min del har icke den uppfattningen, och jag håller styft på äganderätten och tror, att den formen för jordupplåtelse blir den, som kommer att mest användas. Men man bör också söka att utfinna andra former att använda, där äganderättsformen af särskilda omständigheter icke kan användas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till herr Staaffs m. fl. motion.

Häruti instämde herr *Olsson* i See.

Herr Jönsson i Kvarnberga: Herr talman! Blott ett par ord som svar på en fråga, en föregående talare ställde till mig. Jag har naturligtvis ej tänkt mig, att äganderätten som sådan under alla förhållanden skulle skapa dugliga jordbrukare, men jag

Angående besittningsrätt på längre tid till kronan tillhörig jordegendom m. m. (Forts.)

tror, att den kan hjälpa till för att så att säga väcka folk att bli dugliga jordbrukare.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Därunder hade yrkats: 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) afslag å berörda hemställan och bifall i stället till den af friherre Adelswärd afgifna motionen, 3:o) afslag å utskottets hemställan och bifall till den af herr Staaff med flere i ämnet väckta motionen, samt 4:o) afslag å utskottets hemställan och bifall i stället till den af herr Lindhagen vid utlåtandet fogade reservationen. Herr talmannen, som nu framställde proposition å dessa yrkanden, förklarade sig anse det under 1:o) upptagna yrkandet vara med öfvervägande ja godkändt. Votering begärdes emellertid, i anledning hvaraf och sedan till kontraproposition antagits det under 3:o) omförmälda yrkandet nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 60, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets berörda hemställan bifallit den af herr Staaff med flera i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utföll med 96 ja mot 65 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Härefter yttrade:

Herr Lindhagen: Vid framställningen af proposition på de olika yrkandena begärde jag vid kontrapropositionen votering om min reservation. Detta uppfattades icke omedelbart af herr talmannen, men några af de närvarande kammarledamöterna äfvensom jag själf upplyste honom därom. Då en sådan upplysning hittills alltid brukat tagas för god, men så icke skedde i detta fall, ber jag att få inlägga en gensaga mot att jag icke blifvit tillerkänd min grundlagsenliga rätt.

Herr vice talmannen: Herr talman! Jag fick också uppmärksamheten fäst på, att någon sade, att herr Lindhagen skulle begärt votering om kontraproposition, men för egen del kunde

Angående besittningsrätt på längre tid till kronan tillhörig jordegendom m. m. (Forts.)

jag icke märka eller höra, att herr Lindhagen det gjorde, oaktadt jag med uppmärksamhet hörde på svaren, när herr talmannen framställde proposition. Jag vet också, att några ledamöter af kammaren, som stodo vid den på vänstra sidan om talmansbordet befintliga talarstolen, ändock de alltså stodo närmare herr Lindhagen, icke kunde höra, att herr Lindhagen begärde votering om kontraproposition, och jag finner det därför icke allenast ursäktligt utan mer än förklarligt, att herr talmannen icke kunde uppfatta nämnda yrkande.

Herr Lindhagen: Det är alldeles ursäktligt, om herr talmannen någon gång icke hör. Sådant kan ju hända litet hvar. Jag hör t. ex. icke alltid hvad vice talmannen säger. Faktum är emellertid, att jag i detta fall begärde votering och att det åtminstone var någon, som hörde och upplyste herr talmannen om detta förhållande, innan det var för sent, samt att en sådan upplysning förut plägat tagas för god.

Vidare anförde

Herr talmannen: Med anledning af hvad sålunda förekommit ber jag att ånyo få rikta en anmaning till kammarens ledamöter, att den, som begär votering, måtte göra det så högt, att det kan höras till talmansbordet.

§ 6.

Angående bildande af lånefond för att bereda mindre bemedlade tillfälle att inom stadsområden förvärfva egna bostäder.

Slutligen förelåg till afgörande Andra Kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 34, rörande herrar C. A. Lindhagens och K. A. Tengdahls motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående bildande af en lånefond för att bereda mindre bemedlade tillfälle att inom stadsområden förvärfva egna bostäder.

Till utskottet hade öfverlämnats för förberedande behandling en af herrar *C. A. Lindhagen* och *K. A. Tengdahl* afgifven motion, n:o 207, hvaruti föreslagits, att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande senast för nästa Riksdag af förslag till bildande af en lånefond, afsedd att genom utlämnande af lån bereda mindre bemedlade personer tillfälle att inom städernas områden förvärfva sig bostäder.

Utskottet hemställde, att Andra Kammaren för sin del måtte besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhölle, att Kungl. Maj:t behagade, efter verkställd utredning, till Riksdagen afgifva förslag om bildandet af en lånefond, afsedd att genom utlämnande af lån bereda mindre bemedlade personer tillfälle att inom städernas områden förvärfva sig bostäder.

Sedan utskottets hemställan upplästs, begärdes ordet af

Angående bildande af lånefond för att bereda mindre bemedlade tillfälle att inom stadsområden förvärfva egna bostäder. (Forts.)

Herr Lindblad i Närlunda, som yttrade: Herr talman! När jag läste detta enhälliga utskottsbetänkande, kunde jag icke värja mig för den frågan, om man icke kör något för fort i våra dagar, eller om man icke kan tillämpa ett annat uttryck, som säger, att aptiten kommer, medan man äter. Vi hafva här i dag varit med om att utsträcka en förmån, som för fyra år sedan beviljades för att på landsbygden bereda bostäder, egna hem åt kroppsarbetare och med dem jämnställda. Denna förmån har nu utsträckts att äfven gälla bildandet med statsunderstöd af egna hem på landsbygdsartade områden under stads jurisdiktion. Nu komma emellertid välvilliga motionärer och vilja utsträcka denna förmån att t. o. m. gälla bildande af egna hem *inom* stads planlagda område, men jag undrar, om man verkligen får säga, att detta bör vara en *statens* angelägenhet. Först och främst kan man göra den anmärkningen mot motionen, att den icke alls talar om, hvilken räntefot man tänkt sig. Skall det vara den fastslagna räntefoten af 3,6 %? Därom säger utskottet icke ett ord. Vidare äro slutorden så tänjbart hållna, att de icke behöfde afse *egna hems bildande,* utan man kunde gifva dem en så välvillig tolkning, att de kunde afse t. o. m. hyresbidrag. Detta tror jag emellertid icke vara meningen, men jag anser, att det icke är absolut omöjligt att gifva de tänjbara slutorden sådan innebörd. Huru som hälst är jag icke mogen att gifva förslaget min röst, och jag hemställer till motionärerna, om det icke vore lämpligt, att denna fråga ordnades såsom en *kommunal* angelägenhet. Hvarför kan man då fråga, har man rättighet att ordna frågan på detta sätt? Jo, vi veta, att vår fattigvård dock är ett kommunalt onus, och då man icke kommit så långt, att man kan säga, att det är statens plikt att understödja de fattigaste, de som verkligen behöfva understöd för sin existens, torde det så mycket mindre kunna sägas vara statens plikt att gifva bidrag och lån mot billigare ränta till städernas bebyggande.

Det har förut framhållits, att det ligger i samhällets intresse att söka kvarhålla befolkningen på landsbygden, och jag har med statistiska siffror visat, att under den gångna 6-årsperioden tillväxten på landsbygden varit minimal, under det densamma i städerna gått upp till 20 %. Jag tror därför, att det är fullt berättigadt, att såsom ett statsintresse slå fast, att vi böra göra allt hvad vi kunna för att kvarhålla befolkningen på landsbygden och allraminst med några konstlade medel söka befordra inflyttning till städerna, ty denna går af sig själf. Af den anledningen ber jag, herr talman, att få uttala ett betänksamhetens ord, innan man uti denna sena aftonstund kanske af trötthet går att bifalla föreliggande förslag. Jag yrkar afslag.

I detta anförande instämde herrar *Lundell, Sjöberg, Mallmin, Danielsson, Räf, Carlsson* i Norra Smedstorp, *Erlansson, Bengtsson*

Angående bildande af lånefond för att bereda mindre bemedlade tillfälle att inom stadsområden förvärfva egna bostäder. (Forts.)

i Bjärnalt, *Lindvall*, *Persson* i Hult, *Johansson* i Rönna, *Dahlgren* och *Zimdahl*.

Herr Hedenstierna: Herr talman! Vid denna sena timme skall jag icke länge upptaga kammarens tid. Jag ber endast med ett par ord få bemöta herr Lindblad. Då jag läste denna motion, fick jag den uppfattningen af densamma, att den sannolikt icke skulle kunna tillstyrkas, men ju mera jag satte mig in i motionen, desto mera fann jag, att det mål, hvartill densamma syftade, var behjärtansvärdt, och jag tror, att denna uppfattning äfven gjort sig gällande vid motionens behandling inom utskottet. Såsom herrarne sett, har utskottet utan reservation tillstyrkt förslaget. Det må vara sant, som herr Lindblad sade, att då fråga väcktes om beviljande af egnahemslån, man uteslutande afsåg att bereda egnahemslån för hem på landet, och man åsyftade därmed att binda befolkningen vid landet, så att densamma icke skulle strömma till städerna. Jag tror dock, att man i detta hänseende under de senare åren något vidgat blicken. Redan i år har man sett, att regeringen ansett sig kunna gå längre, ity att densamma föreslagit beviljande af lån för bildande af egna hem å stadsområde, som icke är planlagdt, och motionärerna hafva velat gå ännu längre, då de föreslagit, att lån skulle beviljas för egna hem äfven å stads planlagda område. Jag tror det icke saknar betydelse, att man också stöder människor, som bo på planlagdt område i stad, så att de få känsla af större ansvar, ty de, som hafva eget hem, känna utan tvifvel större samhällsansvar och få en starkare fosterlandskänsla än sådana, som icke hafva eget hem. För att befordra ett sådant syfte tror jag, att man bör understödja bildandet af egna hem äfven inom stads planlagda område.

Men jag tror, att motionärerna äfven ha ett annat syfte med sitt förslag. De ha därmed velat undanröja en del sociala olägenheter, som nu obestridligen följa af den svårighet, som gör sig mer och mer gällande, att inom dessa stadsområden förvärfva egna hem.

För öfrigt har man här icke åsyftat annat än en skrifvelse till Kungl. Maj:t, hvari begäres utredning. Då har man naturligtvis icke heller kunnat gå in på sådana detaljer, som herr Lindblad antydde, så att man talat om räntefot och dylikt, utan man har ansett, att regeringen vid denna utredning skulle taga i öfvervägande alla de förhållanden, som kunde ifrågakomma.

Jag har med dessa ord endast velat i någon mån gifva skäl för utskottets uppfattning, och jag ber att få tillstyrka bifall till utskottets förslag, äfven om jag icke har så stora förhoppningar, att detta skall finna stöd inom kammaren.

Herr Blomberg: Herr talman! Jag skall endast be att få

Angående bildande af lånefond för att bereda mindre bemedlade tillfälle att inom stadsområden förvärfva egna bostäder (Forts.)

foga några ord till hvad utskottets ordförande nyss yttrade, då han hemställde om bifall till utskottets förslag.

Vi fingo från herr Lindblad nyss återigen höra de toner anslås, som vi hörde i en debatt, som här fördes för någon tid sedan en kvällsstund, sen som denna, då herr Lindblad pläderade för den tanke, som han både den gången och många andra gånger fört fram: Låt oss för all del icke på något sätt bidraga till en förbättring af förhållandena i städerna, ty då strömmar landsbygdens befolkning dit. Jag syftar på den kväll, då vi här diskuterade frågan om utredning angående understöd till arbetslöshetskassor, då just denna sats från det hållet drefs synnerligen starkt. Men, mina herrar, hvad blir slutsatsen af detta resonemang? Såvidt jag kan förstå, blir slutsatsen den: Låt oss göra det så eländigt som möjligt i städerna, ty dess större utsikter har man att nå det mål, som herr Lindblad här tyckes vilja syfta till. Men det är väl ändå icke den vägen, vi skola gå. Målet skulle väl vara, att vi sökte, så långt vi kunde, göra det så bra som möjligt för folket *både* i stad och på land.

Jag tror sålunda icke, att det är riktigt att ständigt föra fram denna tanke, såsom herr Lindblad nu gjort. Jag tror, att det är bättre att söka slå in på den väg, jag tillåtit mig antyda, nämligen att med förenade krafter söka komma därhän, att de obemedlade, de, som behöfva stöd och hjälp, må kunna få sådan från statsmakternas sida i den mån det är möjligt, de må nu bo i städerna eller på landsbygden.

Hvad nu beträffar den föreliggande frågan, så är det två skäl, som särskildt berättiga den hemställan, som riktats till kammaren att bifalla hvad här är föreslaget. Det ena är det stora behofvet för städernas mindre bemedlade befolkning att erhålla det stöd statsmakterna kunde gifva genom inrättande af en lånefond och genom beviljande af lån till byggande af bostäder, hvarmed ett bidrag från statens sida vore lämnadt till lösande af bostadsfrågan särskildt i de större städerna, där den vållar sådana stora svårigheter och där det föreligger ett sådant oafvisligt och behjärtansvärdt behof af en ändring till det bättre.

Det andra skälet, som ger rätt att framställa detta kraf, är rättvisan. Då staten — för öfrigt alldeles riktigt enligt min mening — för landsbygdens befolkning gjort dessa uppoffringar, som ursprungligen beslutades 1904, då egnahemslånefonden inrättades och som ytterligare utsträckts här i dag, så är det väl också rättvist, såsom utskottet säger i betänkandet, att staten lämnar städernas mindre bemedlade befolkning i detta afseende ett motsvarande stöd. Det är således å ena sidan det behof, som jag tillåtit mig peka på såsom faktiskt förefintligt och såsom fordrande stöd från staten, å andra sidan den rättvisa, som ligger i att tillerkänna städernas mindre bemedlade samma stöd som landsbygdens, som kräfva ett bifall till utskottets förslag.

Angående bildande af lånefond för att bereda mindre bemedlade tillfälle att inom stadsområden förvärfva egna bostäder. (Forts.)

Jag skall, herr talman, vid denna sena timme icke upptaga kammarens tid längre, men jag har velat göra dessa antydningar för att i min mån bidraga till att klargöra, att hvad som här framställes är berättigadt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Tengdahl: Herr talman! Jag skall be att med några ord få bemöta ett par vändningar i herr Lindblads anförande. Herr Lindblad finner det icke vara ett statsändamål att ordna bostadsförhållandena i städerna. Jag kan sannerligen icke inse, hvarför icke detta är ett statsintresse likaväl som det är ett statsintresse att ordna bostadsförhållandena och andra förhållanden för landsbygdens befolkning. Det är en högst afsevärd del af svenska folket, som är sammanträngd i städerna, och herr Lindblad kan vara lifligt öfvertygad om att icke alla, som nödgas bo i städerna, finna detta synnerligen trefligt, ehuru de måste göra det på grund af sin sysselsättning och andra omständigheter.

Herr Lindblad förmenar, att han icke är mogen att gifva sin röst för denna motion. Det är ju mycket möjligt, men hvad som är alldeles säkert är, att bostadsförhållandena i storstäderna äro fullkomligt mogna för att berättiga statens ingripande på ett eller annat sätt. Det är genom statistikens oryggliga vittnesbörd konstateradt, att cirka en tredjedel af befolkningen i Stockholm, hvad kubikmängden luft i bostäderna beträffar, lefver under sämre förhållanden än hvad våra fängelsefångar göra. Det tycker jag är ett faktum, som är tillräckligt talande.

Jag anser, att det är så mycket mer befogadt, att staten gör någonting för denna sak, som de odrägliga förhållandena i städerna till stor del skapats just genom statsmakternas underlåtenhetssynder. Man talar illa om städernas tomtpolitik, men besinnar icke, att bakom denna tomtpolitik ligger ett rättslöshetstillstånd, som karakteriseras af den vidt utbredda öfvertygelsen, att städerna vid köp af jord för diverse ändamål skola vara hjälplöst hemfallna åt allsköns — jag säger det rent ut — skojare. Det har blifvit en trosartikel, att det visserligen är oriktigt att bedraga andra människor och institutioner, men att kommunen och staten kunna bedragas hur mycket som helst, då de skola göra utgifter för jordförvärf. Naturligen måste kommunerna, försäkras det från många håll, taga igen detta på ett eller annat sätt, och slutligen äro vi inne i detta bedröfliga tillstånd, som karakteriseras af städernas nuvarande tomtpolitik och som till stor del går ut öfver städernas egna invånare.

Herr Lindblads sätt att jämställa ett förnuftigt ordnande af bostadsförhållandena med fattigvården lämnar jag fullständigt åt sitt värde, och jag tror, att hans uttalande endast bevisar, att han varit så upptagen af andra göromål, att han icke haft till-

Angående bildande af lånefond för att bereda mindre bemedlade tillfälle att inom stadsområden förvärfva egna bostäder. (Forts.)

fälle att sätta sig in i den viktiga fråga, som kallas städernas bostadsfråga. Om representationen verkligen vill, att det stora antal medborgare, som nödgas lefva i städerna, skola ha det någorlunda hyggligt, få vi vara öfverens om att staten måste gripa in på ett synnerligen kraftigt sätt förr eller senare med åtgärder för att hjälpa upp och reglera kommunernas hela fastighetskredit, sålunda göra icke blott det, som nu begärts, utan åtskilligt mera till. Det finnes som sagdt ett så afsevärdt antal människor, som nödgas bo i städerna, att det icke går att drifva den trosartikeln, att staten skall se till att endast de, som bo på landet, skola ha det bra, men att de andra må ha det hur uselt som helst, då de äro värda sitt öde, därför att de råkat bo i städerna — jag säger råkat, ty vi få icke släppa ur sikte, att de själfva säkerligen icke tyckt det vara ett nöje att bo i stad, utan gärna lefvat under helt andra förhållanden. Städernas tillvaro är icke beroende af enskilda personers tycke, utan den är en produkt af långa historiska processer och af de förhållanden, i hvilka vi lefva.

Med stöd af hvad jag nu anfört, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Svensson i Skyllberg: Herr talman! Herr Blomberg sade i sitt anförande, att vi, som yrkat afslag å herr Wavrinskys motion om försäkring mot arbetslöshet, skulle vilja ställa det så dåligt som möjligt för folk, som bor i städerna. Det är mot detta uttryck jag för min del ber att få protestera. Jag tror, att vi alla, som yrkade afslag på den motionen, ville framhålla, att tillståndet i städerna blifvit så dåligt, därför att dit samlats mycket folk, på grund af att man framhållit de fördelar, som dessa samhällen hade att bjuda på, utan att man tillika framhäft de nackdelar, som äro förenade med städerna, och att det sålunda är därför, att icke befolkningen klart upplysts om hvad här egentligen väntar en, som tillströmningen blifvit så stor och missräkningarna så svåra. Vi vilja, såvidt på oss ankommer, ordna det likaväl för arbetarna i städerna som de herrar vilja, som säga sig föra arbetarnes talan.

Jag har med detta velat inlägga min bestämda protest emot att vi skulle vilja, att befolkningen i städerna finge det så dåligt ställdt som möjligt.

Herr Blomberg: Jag har icke alldeles sagt, hvad herr Svensson i Skyllberg här påstått, att jag uttalat. Har det uppfattats så, måtte jag uttryckt mig illa, men hvad jag menade var, att det resonemang, som kommit fram vid det åsyftade tillfället, såvidt jag kunnat fatta, var detta: gör det icke för bra i städerna, ty då få vi icke behålla folket på landsbygden. Och jag ville säga i mitt yttrande nyss, att slutsatsen *kan* bli det: låt oss

Angående bildande af lånefond för att bereda mindre bemedlade tillfälle att inom stadsområden förvärfva egna bostäder. (Forts.)

göra det så eländigt i städerna som möjligt, då det blir ännu mera effektivt.

Jag har med detta velat bemöta den protest, som herr Svensson riktade mot hvad jag förut sade. Den protesten skulle varit tämligen öfverflödig, om han velat tolka mina ord rätt.

Herr Rune: Det finnes verkligen ett starkt skäl, hvarför detta understöd borde lämnas åt städernas invånare, hvilket skäl hittills icke nämnts här. Det är, att staten redan på annat sätt än genom egnahemslånen ingripit för att bereda landsbygdens invånare förmånen af att erhålla billigare lån. Jag tänker på allmänna hypoteksbanken, hvilken staten understödt på det viset, att den lämnat 30 millioner i räntebärande obligationer till grundfondshypotek, och tack vare detta understöd har allmänna hypoteksbanken kunnat låna upp och ut penningar billigare, än hvad denna inrättning annars kunnat göra. Nu kan jag tänka mig, att herrarna på landet, som synas, icke tycka om, att städernas invånare gynnas, säga, att detta understöd icke kostat staten något, alldenstund icke staten förlorat något därpå. Men hvem har sagt, att staten skall förlora något, därför att den på det sätt, motionärerna här föreslagit, bereder befolkningen i städerna billigare lån? Räntan kan ju bestämmas så, att staten icke förlorar något, men att ändock en stor fördel beredes städernas invånare.

Då sålunda staten icke skulle ha någon skada, och icke heller landsbygdens befolkning skulle tillskyndas någon ekonomisk uppoffring genom det understöd motionärerna ha föreslagit, ser jag ingen anledning för landsbygdens representanter att i detta fall ställa sig afvisande.

Herr Lindblad i Närlunda: Herr talman! Jag skall be att få gifva herr Rune den lugnande upplysningen, att, om han ger sig litet till tåls, han skall få se på Riksdagens bord en motsvarande motion, hvari hemställes om upprättande af en städernas hypotekskassa, hvilken skulle lämna billiga lån på samma sätt som nu jordbrukarnas hypotekskassa. Motionen måtte ännu icke behandlats af utskottet, åtminstone har ännu icke något utlåtande här i kammaren förelegat.

Jag begärde ordet blott för att i största korthet bemöta ett uttryck af herr Tengdahl, då han talade om de olidliga förhållandena i städerna. Jag vill fråga, om icke herr Tengdahl tror, att det finnes en hel del landskommuner, där förhållandena också äro olidliga, detta på grund af den höga kommunalbeskattningen. Jag har icke i min hand tillgång till någon uppgift om dessa kommunalskatters olika belopp, men jag vet, att det finnes landskommuner, där skatterna utgå med tjugu gånger bevillningen, hvartill jag icke tror finnes någon motsvarighet i stadskommunerna.

Angående bildande af lånefond för att bereda mindre bemedlade tillfälle att inom stadsområden förvärfva egna bostäder. (Forts.)

Jag tror därför, att vi först borde genomföra en utredning om, huruvida icke en utjämning af kommunalskatten kan ske genom statens medverkan, innan vi inlåta oss på denna lånefråga, ty vi få icke släppa ur sikte, att det nog blir direkta understöd till städerna för lösande af bostadsfrågan inom deras planlagda områden. Det är rättvisare, synes mig, att hvarje kommun för sig sörjer för sina innebyggares bostadsbehof; jag tror, att Stockholms stadsfullmäktige redan visat sig beredvilliga att bygga för åtskilliga af sina arbetare och att därjämte försälja sådana nybyggda lägenheter åt dem, som äro hågade att för själfkostnadspris köpa sådana.

Det finnes emellertid ett annat sätt att undvika dessa olidliga förhållanden, och det är att i enlighet med det beslut, som denna kammare i dag fattat, i stället för att uppmuntra byggandet af arbetarebostäder på städernas planlagda, dyrare jord, söka anskaffa billigare jord i städernas omgifning. Till det ändamålet ha vi ju i dag anslagit statsmedel på samma villkor, som sådana redan förut äro beviljade för landsbygdens byggnadsbehof.

På nu anförda skäl ber jag att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Hildebrand: Jag förstår väl de betänkligheter, som här uttalats af representanterna för landsbygden. Jag kommer likväl att gifva min röst för utskottets hemställan och vill nu med några ord angifva, hvarför jag alldeles bestämdt anser mig böra göra detta.

Man fruktar, att ett gifvande af understöd för förbättrande af bostadsförhållandena utanför städerna skulle verka till en kraftigare inflyttning just till städerna. Det finnes rundt om i landet, och detta af helt naturliga och klara skäl, en viss misstro mot storstäderna, beroende därpå, att i storstäderna anhopas mycket löst folk och att där framställas åsikter, för hvilka man ute i landet rädes. Men förhållandena i storstäderna ha sannerligen blifvit så dåliga, ej minst bostadsförhållandena, att det för visso kan vara ett statsintresse att här ingripa för att få det bättre ställdt. Förhållandena äro så dåliga, att den lånefond, som här möjligen efter skedd utredning kunde komma i fråga, nog icke skulle komma att verka därhän, att folk därför mera lockades till städerna. Den skulle ju endast bidraga till att afvända en del af de svåra olägenheter, som där förefinnas. Jag ber att få påpeka, att dessa olägenheter särskildt i afseende å bostäder, som bidraga till att förstöra hemlif och familjelif, i en ofantligt hög grad främja uppkomsten af mer eller mindre revolutionerande och revolutionära åsikter och läror och att, om icke dessa förhållanden varit så svårartade, som de äro, skulle helt visst både de ungsocialistiska åsikterna och den ungsocialistiska propagandan haft mycket mindre att betyda. Nu har staten understödt egnahemsrörelsen på landsbygden och kommer äfven på grund af ett

Angående bildande af lånefond för att bereda mindre bemedlade tillfälle att inom stadsområden förvärfva egna bostäder. (Forts.)

af våra beslut i dag att understödja den egnahemsrörelse, som skall förläggas till städerna utanför deras planerade områden. När staten understöder egnahemsrörelsen ute på landsbygden, sker ju detta för att där kunna bereda drägligare villkor och söka hålla fast befolkningen därstädes genom att ställa det så till, att befolkningen kan trifvas där. Statens intresse i fråga om storstäderna är något annat. Där synes mig statsintresset vara att hjälpa till att ordna det på ett sådant sätt, att ej hemlif och familjelif för de mindre bemedlade totalt förstöras, och detta statsintresse finner jag vara lika viktigt som det förra, när det gällde landsbygden, men af annan art än detta senare. Jag tror, att det vid en utredning skulle komma att visa sig, att det kan vara förenadt med rätt stora svårigheter att få lämpliga bestämmelser härvidlag, men den omständigheten, att sådana svårigheter kunna förefinnas, bör enligt min tanke icke hindra, att en dylik utredning sättes i gång.

Det är på dessa skäl, som jag, herr talman, tillåter mig yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Hildebrand förenade sig herrar *Sehlin* och *Ekman* i Mo gård.

Herr Räf: Herr talman! Då jag instämde i herr Lindblads yrkande om afslag å utskottets nu förevarande hemställan, gjorde jag det förnämligast därför, att vi *förut* i afton beslutat bevilja medel till förmån för egna hem på *städernas icke planlagda* område, till hvilket beslut äfven jag med min röst bidrog. Jag tror för visso, att det vore mycket mera till välsignelse för vårt land, ifall städernas befolkning i allmänhet gåfve sig utåt periferin af städerna, ut på det område, som vårt nyssnämnda beslut afsåg, än om befolkningen än ytterligare skulle koncentreras inne i själfva städerna.

Jag vidblifver således det yrkande om afslag på utskottets hemställan, som här blifvit framställdt af herr Lindblad.

Herr Rune: Jag ber att få tacka herr Lindblad för att han var nog vänlig att vilja lugna mig med det, att på Riksdagans bord ligger eller snart kommer in ett förslag om inrättande af hypoteksbanker, afsedda för rikets städer och understödda af staten. Såsom erkänsla för den välvilja, som herr Lindblad sålunda visade mig, ber jag att få för herr Lindblad påpeka, att nämnda förslag icke alls går ut på detsamma, som det i nu förevarande motion är fråga om. I denna motion är nämligen fråga om att hjälpa mindre bemedlade i analogi med den hjälp, som lämnas dem genom statens egnahemslånerörelse. Genom bildandet af särskilda hypoteksbanker för rikets städer, hvilka banker skulle understödjas af staten, har man afsett att

förskaffa fastighetsägarne i städerna såväl de mindre bemedlade, som de rikare billiga lån. Äfven de förmögnare kunna ju ha så stora fastigheter, att de icke äga dem helt och hållet, utan ha lånat kapital, som då i allmänhet är intecknadt i husen. Att belåna sådana inteckningar intill halfva taxeringsvärdet är meningen med de hypotekskassor för rikets städer, som nu skulle särskildt inrättas. Sålunda är det på det sättet ställdt, att för dem, som bo på landet och den del af städernas område, som ligger utom stadsplanen, finnes dels en hypoteksbank, där alla, både stora och små, kunna få billiga lån, dels äfven en egnahemslånefond, genom hvilken de mindre bemedlade särskildt gynnas. Men då tycker jag, att det är riktigt, att det äfven för städernas invånare finnes dels en hypotekskassa, afsedd för alla, och dels en lånekessa, sådan som motionärerna här föreslagit och hvilken skulle hjälpa mindre bemedlade att skaffa sig egna hem å städernas planlagda område. Om så blir ordnadt, då är likställigheten fullständig.

Angående bildande af lånefond för att bereda mindre bemedlade tillfälle att inom stadsområden förvärfva egna bostäder. (Forts.)

Herr Lindhagen: Jag skall endast be att få något bemöta, hvad som här af en föregående talare blifvit yttradt om, att det föreliggande förslaget borde afslås med hänsyn till det förut här i afton fattade beslutet, att lån skulle kunna beviljas äfven för bildande af egna hem å till stad hörande område. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att detta medgifvande endast skall komma att gälla sådana delar af städernas områden, som kunna upplåtas till jordbrukslägenheter, d. v. s. för sådana delar, för hvilka stadsplan icke blifvit fastställd, men att nämnda beslut icke upptager möjlighet till beredande af statslån till bostäder äfven på städernas planlagda områden. Jag ber emellertid herr Räf vara öfvertygad om, att hvar helst i utkanterna af en stad bostadslägenhet skall uppföras, kommer alltid en stadsplan att ligga till grund för bebyggandet till följd af den förra året antagna stadsplanelagen. De lån, som här skulle lämnas ut, skulle, därom kunna vi vara öfvertygade, endast gifvas åt dem, som bygga å stadsplanen i städernas periferier, och det blir således uteslutande eller åtminstone i främsta rummet den befolkningen, som skulle få godt af desamma. För öfrigt måste väl herrarne medgifva, att man måste vara rättvis härvidlag. Det komma vi aldrig ifrån, och just från den synpunkten har jag hört allmänt uttalas den uppfattningen, att det är icke annat än riktigt och lämpligt, att det bildas två särskilda fonder, en för jordbrukslägenheter och en för bostadslägenheter. Jag tror, att utvecklingen bör gå i den riktningen, att den fond, som här motionerats om och hvarom utskottet tillstyrkt en skrifvelse, äfven bör omfatta andra stadsliknande samhällen, medan återigen den andra fonden uteslutande skulle afse jordbrukslägenheter. En sådan tudelning i fonder ger sig af sig själft.

Angående bildande af lånefond för att bereda mindre bemedlade tillfälle att inom stadsområden förvärfva egna bostäder. (Forts.)

Herr Tengdahl: Jag vill endast säga herr Lindblad, att jag har aldrig trott annat, än att det finnes mycket elände på landsbygden. Men jag har velat protestera mot visst folks fria fantasier om, att vi icke skulle ha något elände i städerna. Tvärtom sitta vi här i städerna ofta synnerligen trångt. Äfven om en del städer icke ha så förfärligt stora skatter som de, herr Lindblad nämnde beträffande somliga landskommuner — jag är icke i tillfälle att kunna kontrollera, om hans uppgifter därvidlag äro riktiga — så kan jag dock tala om för herr Lindblad, att hyresvärdarna i städerna taga desto mera af våra inkomster. Det är icke alls ovanligt, att småfolk med en 800 eller 1,000 kronors inkomst får i hyra och skatt betala ända upp till 40 à 50 procent af hela sin inkomst, ja det är icke ens ovanligt, att de få betala så mycket enbart i hyra. Själf betalar jag i hyra 30 procent af min inkomst, men på grund af att huset, i hvilket jag bor, i dagarna blifvit såldt, har jag nu att befara att få hyran så uppökad, att äfven jag måste i hyra och skatt betala 40 à 50 procent af hela min inkomst.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats vara afslutad, gaf herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan och vidare på afslag å berörda hemställan; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Som emellertid votering begärdes, uppsattes, justerades och anslogs denna voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller femte tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 34, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 64 ja, men 67 nej; och hade alltså utskottets hemställan af kammaren afslagits.

§ 7.

Herr *C. A. Lindhagen* afgaf en motion, n:o 333, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag.

Denna motion blef på begäran omedelbart hänvisad till lagutskottet.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

n:o 113, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående användande af besparingar å vissa extra ordinarie anslag till anskaffning af krigsfartygsmateriel;

n:o 114, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående användande af allmänna besparingar å riksstatens femte hufvudtitel till ändrings- och reparationsarbeten å sjömätningsfartyget Tärnan m. m.;

n:o 115, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande af ett anslag å extra stat till förstärkning af arbetskrafterna inom statskontoret;

n:o 116, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande af ny bostad åt landshöfdingen i Blekinge län m. m.;

n:o 117, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till offentliggörande af förhandlingarna vid elfte internationella antialkoholkongressen;

n:o 118, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till en vetenskaplig expedition till Spetsbergen år 1908;

n:o 119, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till byggnader för ett landsarkiv i Göteborg;

n:o 120, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande af anslag till export- och handelsstudiestipendier;

n:o 121, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af den Alnarps kungsgård underlydande lägenheten Fiskarlyckan;

n:o 122, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af vissa områden från kronoegendomen $^1/_2$ mantal Kvistofta n:o 5 i Malmöhus län;

n:o 123, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af tre lägenheter från förra häradshöfdingbostället Åsum n:is 3 och 22 i Kristianstads län;

n:o 124, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af en till förra länsmansbostället Norrö n:o 1 Östergård i Östergötlands län hörande lägenhet;

n:o 125, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af vissa till indragna militiebostället Smältryd med underlydande i Älfsborgs län hörande lägenheter och områden;

n:o 126, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af förra fänriksbostället 1 mantal Mälhammar n:o 1 i Södermanlands län;

n:o 127, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af ett till förra militiebostället $^1/_2$ mantal Torestorp n:o 1 i Jönköpings län hörande jordområde jämte rätt till vatten;

n:o 128, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af två torp från förra kronofogdebostället Södra Vee n:o 1 i Värmlands län;

n:o 129, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af det förra häradshöfdingbostället Husby n:is 3 och 4 i Uppsala län tillhörande torpet Falsboda n:o 1;

n:o 130, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af ett till förra hospitalshemmanet Bolsbyn n:is 1—3 i Uppsala län hörande soldattorp;

n:o 131, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af mark från förra militiebostället Viken n:o 2 i Jämtlands län;

n:o 132, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse till Lidköpings stad af den kyrkoherden i Lidköpings pastorat på lön anslagna åkerjord;

n:o 133, i anledning af väckt motion om upplåtande af odlingslägenheter å kronoparkerna inom Kopparbergs län m. m.;

n:o 134, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående aflöningsförhöjning till riksförsäkringsanstaltens tjänstemän och betjänte;

n:o 135, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående afsättande af medel till pensionering af statens järnvägars personal; och

n:o 136, med förslag till åtskilliga stadganden att införas i det nya reglementet för riksgäldskontoret; samt

lagutskottets utlåtanden:

n:o 58, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till strafflag för krigsmakten, lag om införande af den nya strafflagen för krigsmakten samt hvad i afseende därå iakttagas skall, lag angående ändring i vissa delar af förordningen om krigsdomstolar och rättegången därstädes den 11 juni 1868, lag angående ändring af 1 och 4 §§ i förordningen angående verkställighet i vissa fall af straff, ådömdt genom icke laga kraft ägande utslag, den 30 maj 1873 samt lag angående ändring af 10 § i värnpliktslagen den 14 juni 1901, jämte inom Riksdagen i ämnet väckta motioner;

n:o 61, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse af §§ 32 och 41 i nådiga förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 samt §§ 34 och 43 i nådiga förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20

november 1863 jämte inom Riksdagen i ämnet väckta motioner;

n:o 62, i anledning af väckta motioner dels om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående kommunal rösträtt för gifta kvinnor, dels ock om ändring i vissa delar af förordningen om kommunalstyrelse på landet m. m.; och

n:o 63, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående rätt till fiske i de större insjöarna.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *G. A. Ahlstrand* under 2 dagar fr. o. m. d. 11 maj,
» *H. Andersson* i Västra Nöbbelöf » 3 » » » 11 »
» *E. A. Nilson* i Örebro den 13 maj, och
» *E. G. H. Åkerlund* under 2 dagar fr. o. m. d. 11 maj.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 1.37 på natten.

In fidem

Herman Palmgren.